

Znowelizowany Kodeks postępowania karnego
w pracy prokuratora i sędziego

BARBARA AUGUSTYNIAK, DARIUSZ ŚWIECKI,
MAŁGORZATA WĄSEK-WIADEREK

**Postępowanie odwoławcze,
nadzwyczajne środki zaskarżenia,
postępowanie po uprawomocnieniu się wyroku
i postępowanie w sprawach karnych
ze stosunków międzynarodowych**

POD REDAKCJĄ
DARIUSZA ŚWIECKIEGO

KRAJOWA SZKOŁA SĄDOWNICTWA I PROKURATURY
KRAKÓW 2015

Seria: *Znowelizowany Kodeks postępowania karnego w pracy prokuratora i sędziego*
Tytuł: *Postępowanie odwoławcze, nadzwyczajne środki zaskarżenia, postępowanie po uprawomocnieniu się wyroku i postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych*

Autorzy:

Wstęp; Rozdział I; Rozdział II; Rozdział III, cz. 1; Zakończenie – dr hab., prof. UŁ Dariusz Świecki, Katedra Postępowania Karnego i Kryminalistyki Uniwersytetu Łódzkiego, Sędzia Sądu Najwyższego, wykładowca KSSiP

Rozdział III, cz. 2 – dr hab., prof. KUL Małgorzata Wąsek-Wiaderek, Katedra Postępowania Karnego, Prawa Karnego Wykonawczego i Kryminalistyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego, wykładowca KSSiP

Rozdział IV – Barbara Augustyniak, sędzia Sądu Okręgowego w Łodzi, wizytator ds. obrotu prawnego z zagranicą w sprawach karnych, wykładowca KSSiP

© Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury 2015
ul. Przy Rondzie 5
31-547 Kraków

Opracowanie redakcyjne, druk i dystrybucja
Grupa Wydawnicza LUMINA

ISBN 978-83-940946-9-0

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wprowadzenie	9
Rozdział I. Postępowanie odwoławcze	11
1. Skład sądu odwoławczego	11
1.1. Na posiedzeniu	11
1.2. Na rozprawie	14
1.3. Przepisy przejściowe	16
2. Sformułowanie zarzutu odwoławczego	18
3. Wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika w celu sporządzenia apelacji	19
4. Przymus adwokacko-radcowski	22
5. Granice kontroli odwoławczej	22
6. Rozszerzony zakres zaskarżenia	27
7. Zakaz stawiania zarzutów odwoławczych o charakterze dowodowym	28
8. Zakaz stawiania zarzutów odwoławczych w trybach konsensualnych	30
9. Względne przyczyny odwoławcze (art. 438 pkt 4 k.p.k.)	31
10. Obowiązkowe przeprowadzenie dowodu	32
11. Prekluzja dowodowa	34
12. Granice orzekania sądu odwoławczego	37
13. Przełamanie kierunku środka odwoławczego	39
14. Wyłączenie stosowania zakazu <i>reformationis in peius</i>	39
15. Ograniczenie reguły <i>ne peius</i>	40
16. Ograniczenie podstaw uchylenia orzeczenia	41
17. Zakaz uchylania wyroku z powodu uzasadnienia niespełniającego wymogów określonych w art. 424 k.p.k.	44
18. Uzupełnienie uzasadnienia przez sąd pierwszej instancji	45
19. Zasady sporządzania uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego	48
20. Udział obrońcy i pełnomocnika w rozprawie apelacyjnej	51

21. Udział oskarżonego pozbawionego wolności w rozprawie apelacyjnej	52
22. Postępowanie dowodowe w instancji odwoławczej	55
23. Zażalenie w przedmiocie kosztów procesu orzeczonych przez sąd odwoławczy	57
24. Zasady wnoszenia sprzeciwu od decyzji referendarza sądowego ...	58

Rozdział II. Nadzwyczajne środki zaskarżenia

– kasacja, wznowienie postępowania	59
1. Kasacja	59
1.1. Kasacja strony od prawomocnego postanowienia sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a Kodeksu karnego	59
1.2. Zakaz wnoszenia kasacji na podstawie zarzutu naruszenia art. 440 k.p.k.	61
1.3. Wniosek o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem	62
1.4. Skutki uchylecia orzeczenia	63
1.5. Zastosowanie środka zapobiegawczego	63
2. Wznowienie postępowania	64
2.1. Podstawa wznowienia z art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k.	64
2.2. Podstawa wznowienia z art. 540b k.p.k.	65
2.3. Zasady sporządzania uzasadnienia wyroku wznowiającego postępowanie	65
2.4. Przymus adwokacko-radcowski	66
2.5. Odmowa przyjęcia wniosku o wznowienie z powodu oczywistej bezzasadności	66

Rozdział III. Postępowanie po uprawomocnieniu się wyroku .....

1. Orzekanie kary łącznej	70
1.1. Tryby orzekania kary łącznej	70
1.2. Właściwość sądu do wydania wyroku łącznego	72
1.3. Zebranie danych o skazanym	72
1.4. Przeprowadzanie dowodów	72
1.5. Wydanie nowego wyroku łącznego	73
1.6. Wskazanie w wyroku łącznym okresów zaliczonych na poczet kary łącznej	74
2. Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu	75
2.1. Rozszerzenie odpowiedzialności odszkodowawczej za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne zarządzenie wykonania kary	75

2.2. Zakres odpowiedzialności odszkodowawczej za niesłuszne wykonanie środków przymusu uregulowanej w rozdziale 58 k.p.k.	80
2.3. Odpowiedzialność odszkodowawcza za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie (art. 552b k.p.k.)	85
2.4. Przesłanki wyłączenia odpowiedzialności odszkodowawczej ...	88
2.5. Ograniczenia w dochodzeniu roszczeń wynikających z niezasadnego tymczasowego aresztowania spowodowane zaliczeniem okresu jego stosowania na poczet kary	92
2.6. Postępowanie w przedmiocie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie po noweli	97
2.6.1. Zmiany proceduralne wynikające ze zmienionych reguł oceny niezasadności wykonania środków przymusu	97
2.6.2. Zmiany w procedowaniu w przedmiocie wniosku wynikające z nowego modelu procesu karnego	98
2.6.3. Zmiany przepisów rozdziału 58 k.p.k. regulujących postępowanie w przedmiocie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie	100
2.7. Pozostałe zmiany wprowadzone do rozdziału 58 k.p.k.	103
2.8. Przepisy intertemporalne dotyczące dochodzenia roszczeń uregulowanych w rozdziale 58 k.p.k.	104

Rozdział IV. Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych	107
1. Ogólna charakterystyka wprowadzonych zmian	107
2. Zatrzymanie w oparciu o dane z bazy INTERPOL-u	108
3. Europejski nakaz aresztowania	108
4. Zmiana w zakresie adresata informacji związanych z wykonywaniem orzeczenia (art. 607zm § 5 k.p.k.)	111
5. Zmiany w przepisach dotyczących wystąpienia państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia dotyczącego grzywny, nawiązki, świadczenia pieniężnego lub orzeczenia zasądzającego od sprawcy koszty procesu	112
6. Zmiany w przepisach regulujących wystąpienie o wykonanie kary – art. 611u § 1 k.p.k. i art. 611uh § 3 k.p.k.	112
7. Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony	114
7.1. Tryb postępowania	114
7.2. Skutki wystąpienia o wykonanie europejskiego nakazu ochrony	114

7.3. Obowiązek zawiadomienia z art. 611wb k.p.k.	114
7.4. Niezaskarżalność postanowienia w przedmiocie europejskiego nakazu ochrony	115
8. Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony	115
8.1. Tryb postępowania	115
8.2. Zażalenie na postanowienie w przedmiocie wykonania europejskiego nakazu ochrony	116
8.3. Przestanki odmowy wykonania europejskiego nakazu ochrony	116
8.4. Zaprzestanie wykonywania europejskiego nakazu ochrony...	117
8.5. Obowiązek informowania z art. 611wi k.p.k.	117
8.6. Koszty związane z wykonaniem europejskiego nakazu ochrony	118
Zakończenie	119

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

- k.c. .... Ustawa z dnia 23.4.1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 121 ze zm.)
- k.k. .... Ustawa z dnia 6.6.1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
- k.k.s. .... Ustawa z dnia 10.9.1999 r. Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 186 ze zm.)
- k.k.w. .... Ustawa z 6.6.1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.)
- Konstytucja RP ..... Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.4.1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.c. .... Ustawa z dnia 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.)
- k.p.k. .... Ustawa z dnia 6.6.1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
- k.p.s.w. .... Ustawa z dnia 24.8.2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 395 ze zm.)
- k.w. .... Ustawa z dnia 20.5.1971 r. Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 1094)
- PolicjaU ..... Ustawa z dnia 6.4.1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 287, poz. 1687 ze zm.)

2. Organy, instytucje i organizacje

- ETPCz ..... Europejski Trybunał Praw Człowieka
- KKPK ..... Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego
- SA ..... Sąd Apelacyjny
- SN ..... Sąd Najwyższy
- SO ..... Sąd Okręgowy
- TK ..... Trybunał Konstytucyjny

3. Publikatory

- CZPKiNP ..... Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
- Dz. U. .... Dziennik Ustaw
- GSP ..... Gdańskie Studia Prawnicze

KKSSiP	Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury
KSP	Krakowskie Studia Prawnicze
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
Pal.	Palestra
PiP	Państwo i Prawo
PPK	Przegląd Prawa Karnego
Prok.	Prokurator
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
PS	Przegląd Sądowy
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy
WSS	Wrocławskie Studia Sądowe

4. Inne skróty

arg.....	argumentacja
art.	artykuł
ENA	Europejski nakaz aresztowania
ENO	Europejski nakaz ochrony
<i>in princ.</i>	<i>in principio</i> (na początku)
m.in.	między innymi
n.	następny
np.	na przykład
Nr/nr	numer
<i>op. cit.</i>	<i>opus citatum</i> (łac. dzieło cytowane)
p.	przeciwko
pkt	punkt
por.	porównaj
poz.	pozycja
p.p.	przepisy przejściowe
r.	rok
red.	redaktor (-rzy)
s.	strona
SIS	System Informacyjny Schengen
t.	tom
tekst jedn.	tekst jednolity
ust.	ustęp
ww.	wyżej wymieniony
w zw.	w związku
wyd.	wydanie
z.	zeszyt
zd.	zdanie
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz

Wprowadzenie

Opracowanie zawiera analizę zmian przepisów – działu IX *Postępowanie odwoławcze*, działu XI *Nadzwyczajne środki zaskarżenia*, działu XII *Postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia* oraz działu XIII *Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych* Kodeksu postępowania karnego – wprowadzonych ustawą z dnia 27.9.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹, ustawą z dnia 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka² oraz ustawą z dnia 20.2.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³.

Zmiany w przepisach regulujących postępowanie odwoławcze oraz odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu – z uwagi na doniosłość, obszerność i źródnicowany charakter – przedstawione zostały w sposób uporządkowany tematycznie. Pozwoliło to na wyjaśnienie ich genezy oraz zaprezentowanie szerszego kontekstu w systemowym powiązaniu z innymi instytucjami.

Zmiany w zakresie nadzwyczajnych środków zaskarżenia i pozostałych postępowań po uprawomocnieniu się orzeczenia mają mniejszy zasięg i ciężar gatunkowy. Dlatego też jedynie punktowo przedstawiono analizę poszczególnych przepisów.

W postępowaniu w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych, oprócz nielicznych zmian wynikających z ustawy wrześniowej i ustawy lutowej, dodatkowo omówione zostały przepisy rozdziału 66j i 66k regulujące europejski nakaz ochrony, wprowadzony wspomnianą już ustawą z dnia 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka. W ten sposób całościowo przedstawione zostały zmiany odnoszące się do przepisów działu XIII.

Opracowanie ma skrótową formę. Z założenia bowiem ma ono jedynie na celu wskazanie zakresu dokonanych zmian i zasygnalizowanie rysujących się problemów interpretacyjnych oraz zwrócenie uwagi na możliwe trudności

---

¹ Dz. U. 2013 r., poz. 1247, zwana też dalej nowelą wrześniową.

² Dz. U. 2015 r., poz. 21.

³ Dz. U. 2015 r., poz. 396, zwana też dalej nowelą lutową.

z praktycznym stosowaniem niektórych przepisów. Wobec tego odstąpiono od szczegółowego omawiania poszczególnych instytucji. Przywołano natomiast wypowiedzi prezentowane już w piśmiennictwie, a także poglądy judykatury, które zachowują nadal aktualność.

Przedstawione opracowanie powinno ułatwić praktykom poruszanie się w nowej rzeczywistości procesowej. Wyrazić należy nadzieję, że to zamierzenie zostanie osiągnięte.

Dariusz Świecki

Rozdział I. Postępowanie odwoławcze

1. Skład sądu odwoławczego

1.1. Na posiedzeniu

W wyniku nowelizacji art. 30 § 2 k.p.k. **wprowadzono zasadę, że sąd odwoławczy na posiedzeniu orzeka jednoosobowo.** Wyjątkiem jest orzekanie w składzie trzech sędziów, gdy zaskarżone orzeczenie wydano w składzie kolegiальnym. Od tego wyjątku wprowadza się też odstępstwo, gdyż ustawa może ustanowić skład sądu odwoławczego w sposób odmienny niż wynikający z tych wcześniejszych postanowień. Natomiast art. 30 § 2 k.p.k. nie przewiduje możliwości wydania zarządzenia przez prezesa sądu lub postanowienia przez sąd o rozpoznaniu sprawy przez sąd odwoławczy w składzie trzech sędziów, ze względu na szczególną zawłość sprawy lub jej wagę. Taką możliwość wprowadzono jedynie w wypadku orzekania na posiedzeniu przez sąd pierwszej instancji (art. 30 § 1 k.p.k.).

Zasady kształtowania składu sądu odwoławczego związane są z forum orzekania. W art. 30 § 2 k.p.k. mowa jest o posiedzeniu. Komentowany przepis nie wiąże jednak składu sądu odwoławczego z przedmiotem orzekania. Decyduje bowiem forum orzekania i właściwość sądu. Użyte w art. 30 § 2 *in princ.* k.p.k. określenie „sąd odwoławczy” odnosi się do właściwości funkcjonalnej sądu do rozpoznania środka odwoławczego. W strukturze organizacyjno-ustrojowej sądem odwoławczym może być wyższego rzędu albo inny skład tego samego sądu. W wypadku zażaleń ustawa wprowadza względną dewolutywność, gdyż sądem odwoławczym jest także ten sam sąd w innym składzie. Wówczas mamy do czynienia z tzw. instancyjnością poziomą albo poprawniej z zaskarżalnością poziomą, gdyż „instancyjność” jest pojęciem ustrojowym (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP), odnoszącym się do kontroli odwoławczej, wykonywanej przez sąd wyższego rzędu.

Z art. 30 § 2 k.p.k. wynika, że sąd odwoławczy orzeka na posiedzeniu w składzie tam wskazanym niezależnie od przedmiotu rozstrzygnięcia. Przepis ten określa więc skład sądu odwoławczego do rozpoznania środka odwoławczego

oraz do rozstrzygnięcia kwestii incydentalnych, wynikłych w toku postępowania odwoławczego, choćby przedmiotem rozpoznania była apelacja, np. dopuszczenie przez sąd odwoławczy z urzędu dowodu przed rozprawą apelacyjną, przedłużenie tymczasowego aresztowania w toku postępowania apelacyjnego.

Wykładnia systemowa art. 449 § 1 k.p.k. wskazuje, że **apelację sąd odwoławczy rozpoznaje na rozprawie, a tylko w wypadkach wskazanych w ustawie, na posiedzeniu**. Takim przypadkiem jest rozpoznanie apelacji na posiedzeniu z powodu bezwzględnej przyczyny odwoławczej (art. 439 § 1 k.p.k.). Wówczas skład sądu odwoławczego określa art. 30 § 2 k.p.k. Natomiast brak jest uregulowania wprost odnoszącego się do forum rozpoznania zażalenia. *A contrario* z art. 449 § 1 k.p.k. i na podstawie art. 30 § 2 k.p.k. należy przyjąć, że zażalenie sąd odwoławczy rozpoznaje na posiedzeniu w składzie wskazanym w tym ostatnim przepisie.

W art. 329 § 2 k.p.k. zostało wprowadzone odrębne uregulowanie dotyczące składu sądu odwoławczego, **gdy rozpoznaje on zażalenie na czynności postępowania przygotowawczego**. Sąd odwoławczy **orzeka wówczas jednoosobowo**, chyba że ustawa stanowi inaczej. Przepis ten jest *lex specialis* do art. 30 § 2 k.p.k., choć ustanawia taką samą zasadę co do składu sądu.

Wykładnia systemowa art. 30 § 2 *in princ.* k.p.k., poprzez odwołanie się do treści art. 30 § 1 *in princ.* k.p.k. wskazuje na symetryczne powiązanie odnoszące się do składów sądu na posiedzeniu w relacji sąd pierwszej instancji – sąd odwoławczy. Otóż, **gdy sąd meriti orzeka na posiedzeniu w składzie jednoosobowym, to sąd odwoławczy, co do zasady, orzeka również w takim samym składzie**, ale od tej zasady ustawa wprowadza wyjątki. Natomiast, **gdy sąd pierwszej instancji orzeka w składzie kolegiальnym, to również w takim składzie orzeka sąd odwoławczy** i od tej zasady nie ma wyjątku, natomiast różnie kształtuje się skład kolegiálny sądu odwoławczego.

Na posiedzeniu **w składzie jednego sędziego** sąd odwoławczy rozpoznaje zawsze zażalenia **na zarządzenia prezesa sądu** (art. 466 § 2 w zw. z art. 30 § 2 *in princ.* k.p.k.). Natomiast zażalenia **na postanowienia** (art. 459 k.p.k.) **oraz na zawarte w wyroku rozstrzygnięcia w przedmiocie opłat i kosztów** (art. 460 zd. 2 k.p.k.) sąd odwoławczy rozpoznaje **w składzie jednoosobowym albo** w składzie **kolegiальnym** według postanowień art. 30 § 2 k.p.k.

Z art. 30 § 2 k.p.k. wynika, że **w składzie trzech sędziów** sąd odwoławczy rozpoznaje zażalenie, **gdy zaskarżone orzeczenie wydano w innym składzie niż jednoosobowy**, tj. trzyosobowym lub pięćoosobowym. Odstępstwem od jednoosobowego orzekania na posiedzeniu przez sąd pierwszej instancji są przypadki wskazane w ustawie albo gdy prezes sądu, ze względu na szczególną zawikłość sprawy lub jej wagę zarządził rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów (art. 30 § 1 *in fine* k.p.k.). Można przykładowo wskazać na następujące ustawowe wyjątki. W czasie przerwy w rozprawie sąd pierwszej instancji

orzeka w takim samym składzie (art. 403 k.p.k.). Jeżeli sąd ten rozpoznaje sprawę w składzie jednego sędziego i dwóch ławników albo w składzie trzech sędziów lub w składzie dwóch sędziów i trzech ławników (art. 28 § 2–4 k.p.k.), to sąd odwoławczy orzeka na posiedzeniu w składzie trzech sędziów. Także w kwestii wznowienia postępowania przez sąd okręgowy, który orzeka na posiedzeniu w składzie trzech sędziów (art. 544 § 1 *in fine* k.p.k.), zażalenie na postanowienie tego sądu o oddaleniu wniosku lub pozostawieniu go bez rozpoznania (art. 547 § 1 k.p.k.), sąd apelacyjny rozpoznaje w składzie trzech sędziów. Sąd odwoławczy może również rozpoznać apelację na posiedzeniu (art. 439 § 1 k.p.k.) i wówczas orzeka w składzie wskazanym w art. 30 § 2 k.p.k., a więc także w składzie trzech sędziów, gdy wyrok został wydany w składzie kolegialnym (art. 28 § 2–3 k.p.k.).

Przypadki, w których „ustawa stanowi inaczej” (art. 30 § 2 k.p.k. *in fine*), a więc wprowadza **odstępstwa od zasady symetrycznego powiązania składów sądu**, dotyczą tzw. instancyjności poziomej i są następujące:

- 1) na podstawie art. 75 § 3 k.p.k., gdy sąd wydał postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu oskarżonego w składzie jednoosobowym, to zażalenie rozpoznaje ten sam sąd w składzie trzech sędziów;
- 2) na podstawie art. 254 § 3 k.p.k., w wypadku wydania w składzie jednoosobowym postanowienia w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę tymczasowego aresztowania, sąd odwoławczy zażalenie rozpoznaje w składzie trzech sędziów;
- 3) na podstawie art. 263 § 5 k.p.k. sąd apelacyjny w składzie trzech sędziów rozpoznaje zażalenie na postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym na okres oznaczony, przekraczający terminy określone w art. 263 § 2 i 3 k.p.k., pomimo że ten sąd orzeka w tym przedmiocie w składzie jednoosobowym (art. 329 § 2 *in princ.* w zw. z art. 263 § 4 k.p.k.);
- 4) na podstawie art. 545 § 3 k.p.k., o odmowie przyjęcia wniosku o wznowienie postępowania z powodu jego oczywistej bezzasadności sąd orzeka jednoosobowo, a zażalenie rozpoznaje ten sam sąd w składzie trzech sędziów.

W art. 30 § 2 k.p.k. przewiduje się też wyjątki od reguły, że gdy sąd wydał zaskarżone orzeczenie w innym składzie niż jednoosobowy, to sąd odwoławczy orzeka w składzie trzech sędziów. Dotyczą one również tzw. instancyjności poziomej i są następujące:

- 1) art. 376 § 1 zd. 3 i art. 377 § 3 zd. 2 i art. 382 k.p.k. – gdy na rozprawie głównej sąd wydał postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu oskarżonego **w składzie pięćosobowym**, to zażalenie rozpoznaje ten sam sąd w innym równorzędnym składzie, tj. pięćosobowym;

- 2) art. 426 § 2 k.p.k. i art. 430 § 2 k.p.k. – gdy sąd apelacyjny wydał zaskarżone postanowienie w składzie pięcioosobowym, to rozpoznaje zażalenie w innym równorzędnym składzie sądu odwoławczego, tj. **pięcioosobowym**.

1.2. Na rozprawie

W wyniku nowelizacji, w art. 449 § 2 k.p.k. wprowadzony został wyjątek od zasady przewidzianej w art. 29 § 1 k.p.k., że na rozprawie apelacyjnej sąd odwoławczy orzeka w składzie trzech sędziów. W związku z likwidacją postępowania uproszczonego przestał obowiązywać art. 476 § 2 k.p.k., który przewidywał też taki wyjątek, ale uzależniał jednoosobowe orzekanie na rozprawie apelacyjnej od decyzji prezesa sądu odwoławczego, który powinien wydać zarządzenia o rozpoznaniu sprawy w takim składzie, a ponadto wiązał możliwość podjęcia takiej decyzji z trybem postępowania sądowego, tj. wydaniem wyroku w postępowaniu uproszczonym. W wypadku spełnienia tego warunku, regułą było jednak nadal rozpoznawanie sprawy w składzie trzech sędziów, a wyjątkiem – na zarządzenie prezesa sądu odwoławczego – w składzie jednego sędziego. Nowelizacja art. 449 § 2 k.p.k. odwraca tę regułę, gdyż przewiduje rozpoznawanie spraw **w składzie jednego sędziego, a jedynie wyjątkowo, na zarządzenie prezesa sądu lub sądu w składzie trzech sędziów**. Ponadto, wobec likwidacji postępowania uproszczonego, jednoosobowy skład sądu odwoławczego powiązany został z formą zakończenia postępowania przygotowawczego, tj. z dochodzeniem.

Wykładnia systemowa art. 449 § 2 k.p.k., tj. umieszczenie tego przepisu w rozdziale dotyczącym apelacji oraz użyty w nim zwrot „rozprawa”, choć bez dookreślenia, prowadzi do wniosku, że chodzi tu o skład sądu odwoławczego na rozprawie apelacyjnej.

Z treści art. 449 § 2 k.p.k. nie wynika wprost, czy jednoosobowy skład sądu odwoławczego na rozprawie dotyczy sądu okręgowego, czy też sądu apelacyjnego, gdyż mowa jest w nim ogólnie o „sądzie odwoławczym”. Powiązanie składu sądu z zakończeniem postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia w sposób dorozumiany odnosi się do właściwości rzeczowej sądu pierwszej instancji. Do właściwości sądu rejonowego należą sprawy zakończone w formie dochodzenia, jak i śledztwa, ale już do właściwości rzeczowej sądu okręgowego – sprawy prowadzone w formie śledztwa (art. 309 pkt 1 k.p.k.). Oznacza to, że zakończenie postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia wiąże się z właściwością rzeczą sądu rejonowego, a tym samym w sprawach rozpoznawanych przed tym sądem właściwy funkcjonalnie do rozpoznania apelacji jako sąd odwoławczy jest sąd okręgowy. W konsekwencji **art. 449 § 2 k.p.k. reguluje kwestię jednoosobowego składu sądu okręgowego jako sądu odwoławczego**.

Podkreślenia wymaga, że warunkiem orzekania przez sąd odwoławczy w składzie jednego sędziego na rozprawie apelacyjnej jest „zakończenie”

postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia. Przepis ten będzie miał zastosowanie nie tylko wówczas, gdy wszczęto i zakończono postępowanie przygotowawcze w formie dochodzenia, ale także, gdy rozpoczęto je w formie śledztwa, ale zakończono w formie dochodzenia, np. na skutek wyłączenia sprawy ze śledztwa i kontynuowanie w dochodzeniu. **Konieczne jest również badanie prawidłowości zakończenia postępowania przygotowawczego w tej formie**, stosując odpowiednio pogląd Sądu Najwyższego wypowiedziany na gruncie art. 469 § 1 k.p.k., że warunek rozpoznania sprawy w postępowaniu uproszczonym musi oznaczać legalność takiej formy postępowania przygotowawczego⁴. Oznacza, że sąd nie powinien sankcjonować nieprawidłowości wcześniejszej fazy postępowania, zważywszy, że może ona też rzutować na właściwość rzeczową sądu rozpoznającego sprawę pod kątem bezwzględnej przyczyny odwoławczej (art. 439 § 1 pkt 4 k.p.k.). **W wypadku zakończenia postępowania przygotowawczego w nieprawidłowej formie, tj. dochodzenia zamiast śledztwa, sąd odwoławczy powinien rozpoznać apelację na zasadach ogólnych**, a więc **w składzie trzech sędziów** (art. 29 § 1 k.p.k.). Jednak po nowelizacji prowadzenie i zakończenie postępowania przygotowawczego w nieprawidłowej formie dochodzenia będzie obarczone mniejszą skalą błędów z uwagi na likwidację tzw. ujemnych przesłanek dochodzenia określonych w dotychczasowym art. 325c k.p.k.

W art. 449 § 2 k.p.k. skład sądu odwoławczego został powiązany z formą zakończenia postępowania przygotowawczego, tj. dochodzeniem. Pojawia się jednak pytanie o skład sądu odwoławczego, gdy rozpoznanie sprawy przez sąd pierwszej instancji nie było poprzedzone postępowaniem przygotowawczym. Chodzi tu o postępowanie prywatnoscargowe i w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Wykładnia historyczna prowadzi do wniosku, że **w sprawach prywatnoscargowych sąd odwoławczy powinien orzekać w składzie jednego sędziego**. Do 1.7.2015 r., kwestię składu sądu w tym postępowaniu regulował art. 476 § 2 k.p.k. Przepis ten przewidywał możliwość jednoosobowego orzekania na rozprawie apelacyjnej, na zarządzenie prezesa sądu odwoławczego. W związku z likwidacją postępowania uproszczonego art. 476 § 2 k.p.k. przestał obowiązywać. Jednak pomimo uchylenia tego przepisu, intencją ustawodawcy nie było wprowadzenie składu trzech sędziów do rozpoznania apelacji w sprawach prywatnoscargowych, skoro skład jednoosobowy był już przewidziany w dotychczasowym stanie prawnym. Ponadto należy odwołać się do wykładni funkcjonalnej art. 449 § 2 k.p.k. Z przepisu tego wynika, że w sprawach o mniejszej wadze, bo prowadzonych w dochodzeniu, sąd odwoławczy orzeka jednoosobowo. Tym bardziej taki skład jest uzasadniony w sprawach o jeszcze mniejszym ciężarze gatunkowym, a więc ściganych z oskarżenia prywatnego.

⁴ Por.: wyrok SN z 28.2.2008 r., V KK 335/07, Lex nr 357449.

Podobnie, odwołanie się do wykładni funkcjonalnej w **postępowaniu o wydanie wyroku łącznego**, prowadzi też do takiego wniosku. Skoro bowiem przedmiotem rozstrzygnięcia w tym postępowaniu jest tylko kwestia wymiaru kary, to trudno zakładać, aby intencją ustawodawcy było rozpoznawanie tych spraw w składzie trzech sędziów, gdy w sprawach, w których rozstrzygnana jest kwestia winy, skład sądu odwoławczego, co do zasady, jest jednoosobowy (art. 449 § 2 k.p.k.). Wyraźnie więc widać, że pominięcie kwestii składu sądu odwoławczego w tych kategoriach spraw jest luką o charakterze technicznym, a nie aksjologicznym.

1.3. Przepisy przejściowe

W przepisach przejściowych zawartych w ustawie z 27.9.2013 r. – w art. 30 ustawy nowelizacyjnej – zawarto reguły petryfikacji właściwości i składu sądu. W wyniku nowelizacji art. 30 § 2 k.p.k. i art. 449 § 2 k.p.k., przepis ten wiąże się ze zmianą składu sądu odwoławczego na posiedzeniu i na rozprawie. W art. 30 p.p. zadekretowano **utrwalenie dotychczasowego składu sądu do czasu zakończenia postępowania w danej instancji**. Jednak zakres zastosowania tego przepisu budzi wątpliwości interpretacyjne, gdyż w przypadku postępowania odwoławczego konieczne jest ustalenie momentu rozpoczęcia postępowania „w danej instancji”. Stylistyka art. 30 p.p. prowadzi do logicznego wniosku, że zakończenie postępowania w danej instancji powinno nastąpić w dotychczasowym składzie **pod warunkiem, że w tej instancji postępowanie zostało rozpoczęte przed 1.7.2015 r.** Jeżeli bowiem nastąpiło po tej dacie, to stosuje się nowe przepisy co do składu sądu (art. 27 p.p.).

Przed przystąpieniem do określenia momentu wszczęcia postępowania należy odnieść się do użytego w tym przepisie zwrotu „w danej instancji”. Pojęcie „instancyjności” ma tu charakter ustrojowy (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP). Wymaga to odczytania określenia „w danej instancji” z perspektywy uprawnienia sądu do rozpatrzenia sprawy. W konsekwencji art. 30 p.p. ma zastosowanie do składu sądu w postępowaniu głównym (a nie incydentalnym, ubocznym), gdyż w tym postępowaniu sąd rozstrzyga o przedmiocie procesu. **Chodzi tu zarówno o sąd pierwszej instancji, jak i sąd drugiej instancji** (sąd wyższego rzędu). Podobny pogląd na gruncie procedury cywilnej wypowiedział Sąd Najwyższy dokonując interpretacji użytego w przepisach przejściowych takiego samego zwrotu. W postanowieniu z dnia 25.10.2006 r. (III CZP 73/06)⁵ stwierdził, że „zakończenie postępowania w danej instancji” następuje z chwilą wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie w danej instancji. Przyjmując ten pogląd, na gruncie procedury karnej można stwierdzić, że odwołanie się w art. 30 p.p. do „instancyjności” zawęża określenie „zakończenie postępowania w danej

⁵ Lex nr 209211.

instancji” tylko do głównego (rozpoznawczego) nurtu procesu. W konsekwencji należy przyjąć, że **postępowanie odwoławcze co do kwestii incydentalnych (wypadkowych) i ubocznych** nie ma własnego toku instancji, odrębnego od toku instancji w postępowaniu głównym. Odnośnie do tych postępowań art. 30 p.p. nie ma zastosowania. Oznacza to, że w tym zakresie **skład sądu odwoławczego regulują od 1.7.2015 r. przepisy nowe**.

Artykuł 30 p.p. ma zastosowanie w wypadku rozpoznania zażalenia na postanowienia kończące postępowanie. Przepis ten będzie miał również zastosowanie do **składu sądu odwoławczego w wypadku rozpoznania apelacji od wyroku wydanego w postępowaniu uproszczonym** w związku z dotychczasowym art. 476 § 2 k.p.k. i nowym brzmieniem art. 449 § 2 k.p.k.

Postępowanie sądowe wszczęte przed 1.7.2015 r. w trybie uproszczonym jest prowadzone nadal w dotychczasowym trybie i mają do niego zastosowanie przepisy szczególne dotyczące tego trybu postępowania w brzmieniu dotychczasowym (art. 32 p.p.). Natomiast wydanie wyroku w trybie uproszczonym powoduje, że rozpoznanie apelacji przez sąd odwoławczy może nastąpić w składzie trzyosobowym – na zasadach określonych w dotychczasowym art. 476 § 2 k.p.k. – albo w składzie jednoosobowym na podstawie nowego brzmienia art. 449 § 2 k.p.k., z wyjątkami wskazanymi w tych przepisach.

W sprawach, w których sąd pierwszej instancji wydał wyrok w postępowaniu uproszczonym, ustalenie składu sądu odwoławczego do rozpoznania apelacji po 1.7.2015 r. następuje w oparciu o art. 30 p.p. Zawarty w nim zwrot „zakończenie postępowania w danej instancji” należy powiązać ze wszczęciem postępowania. Chodzi bowiem o sprawy, w których nie zakończono postępowania „w danej instancji” do 1.7.2015 r., co oznacza, że postępowanie zostało wszczęte przed tą datą. Użyty tu zwrot „w danej instancji”, jak już wskazano wyżej, należy w kontekście składu sądu odwoławczego odnieść do zakończenia postępowania w drugiej instancji. Tym samym znaczenie ma również moment wszczęcia postępowania przed sądem odwoławczym. Wobec tego należy odróżnić używane w literaturze i orzecznictwie pojęcia „postępowanie odwoławcze” od „postępowanie przed sądem drugiej instancji”. Dystynkcja taka wynika z funkcjonowania postępowania międzyinstancyjnego. Postępowanie odwoławcze rozpoczyna się bowiem z chwilą wniesienia środka odwoławczego, co ma miejsce przed sądem pierwszej instancji (art. 428 § 1 i art. 429 § 1 k.p.k.). Natomiast postępowanie przed sądem drugiej instancji rozpoczyna się z chwilą przekazania akt sprawy temu sądowi (arg. z art. 448 § 1 *in fine* k.p.k.). Sądem odwoławczym, o którym mowa w tym przepisie, jest sąd drugiej instancji (sąd wyższego rzędu). Zakończenie postępowania – w kontekście art. 30 p.p. – następuje z momentem wydania przez sąd odwoławczy orzeczenia kończącego postępowanie w drugiej instancji. W wypadku więc wszczęcia postępowania przed sądem drugiej instancji przed 1.7.2015 r. w sprawie, w której sąd rejonowy wydał wyrok w postępowaniu uproszczonym,

sąd odwoławczy orzeka w składzie wskazanym w art. 476 § 2 k.p.k. Natomiast jeżeli wszczęcie tego postępowania nastąpiło po 1.7.2015 r., tj. w sprawach, w których wyrok został wydany przed 1.7.2015 r., ale sprawa została przekazana sądowi odwoławczemu po 1.7.2015 r. oraz w sprawach, w których wyrok zapadł w trybie uproszczonym po 1.7.2015 r., sąd odwoławczy orzeka w składzie wskazanym w art. 449 § 2 k.p.k.

2. Sformułowanie zarzutu odwoławczego

W wyniku nowelizacji wprowadzono w art. 427 § 1 k.p.k. obowiązek sformułowania zarzutów stawianych rozstrzygnięciu, który odnosi się do każdego odwołującego się. W dotychczasowym stanie prawnym, strony, oprócz oskarżyciela publicznego, były z tego obowiązku zwolnione (art. 427 § 1 i 2 k.p.k. przed nowelizacją). Warunek ten stanowi obecnie wymóg formalny środka odwoławczego, podlegający uzupełnieniu w trybie art. 120 § 1 k.p.k. i ze skutkami wskazanymi w art. 429 § 2 k.p.k. W literaturze przez zarzut odwoławczy rozumie się twierdzenie skarżącego o uchybieniu popełnionym przez sąd pierwszej instancji⁶.

Nadal jednak ustawodawca nie sprecyzował natury (istoty) zarzutów odwoławczych. Nie ma bowiem ustawowej definicji tego pojęcia, a tym samym wprost określonych wymogów co do jego treści. Artykuł 438 k.p.k. nie zawiera ściśle podstaw odwoławczych, choć w języku prawniczym mówi się o względnych przyczynach odwoławczych. Jednak przepis ten nie jest adresowany do skarżącego, ale do sądu odwoławczego. Ponadto ustawodawca, poza zwrotem „zarzut”, posługuje się także określeniem „uchybiecie”, np. w art. 434 § 1 zd. 2 k.p.k., co wprowadza dodatkowe zamieszanie terminologiczne, gdyż wywołuje pytanie o wzajemną relację tych pojęć. Dlatego też wymogi co do budowy i treści zarzutu powinny być minimalne. Przede wszystkim nie jest określone, w jakiej części środka odwoławczego zarzut powinien zostać sformułowany. Nie ma wymogu, aby był zawarty w *petitum* środka odwoławczego. Może więc on zostać umieszczony także w uzasadnieniu, jeżeli zostanie sporządzone⁷. Ponadto, w przeciwieństwie do zarzutów kasacyjnych, co do których ustawodawca w art. 526 § 1 k.p.k. wymaga, aby skarżący podał, na czym polega zarzucane uchybienie, nie postawiono takiego wymogu odnośnie do zarzutu odwoławczego. Nie ma więc formalizmu co do jego treści. Wystarczające jest wyartykułowanie własnymi słowami, jakim błędem dotknięte jest orzeczenie. Może to nastąpić przez opisowe wskazanie uchybienia bez konieczności jego kwalifikowania z jednej z podstaw wskazanych w art. 438 k.p.k. i art. 439 k.p.k. Odczytanie zarzucanego uchybienia powinno nastąpić w oparciu o całą treść środka odwoławczego z uwzględnieniem art. 118 § 1 k.p.k.

⁶ Por.: M. Cieślak, *Podstawowe pojęcia dotyczące rewizji według k.p.k.*, Pal. 1960, nr 9, s. 24; K. Marszał, S. Stachowiak, K. Zgryzek, *Proces karny*, Katowice 1996, s. 523.

⁷ Por.: wyrok SN z 6.2.2007 r., III KK 316/06, OSNwSK 2007, poz. 378.

3. Wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika w celu sporządzenia apelacji

W wyniku nowelizacji dodano § 2 i § 3 do art. 444 k.p.k. W obu tych przepisach **nałożono obowiązek pouczenia** przy ogłaszaniu lub doręczaniu wyroku, **o uprawnieniu do złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika** w celu sporządzenia apelacji. Jest to jeden z ustawowych przypadków wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika *ad hoc* do dokonania określonej czynności procesowej. Ogólne uprawnienie do złożenia takiego wniosku zawarte jest w przepisach art. 80a § 2 k.p.k. i art. 87a § 2 k.p.k. W treści pouczenia powinna znaleźć się też informacja o możliwości obciążenia wnioskodawcy kosztami wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika, w zależności od rozstrzygnięcia sądu odwoławczego co do kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego za zarzucane mu przestępstwo.

Dodanie przepisów art. 444 § 2 i 3 k.p.k. należy powiązać ze zmianą art. 427 § 1 k.p.k. w zakresie wprowadzenia wymogu sformułowania zarzutów odwoławczych przez każdego odwołującego się. Na poziomie wnoszenia apelacji od wyroku sądu rejonowego wiąże się to ze zwiększeniem wymogów formalnych środka odwoławczego w odniesieniu do stron niebędących profesjonalistami, co może stanowić znaczne utrudnienie w korzystaniu z uprawnień procesowych. Aby z tego powodu nie ograniczać dostępu do drugiej instancji, nowelizacja wprowadza instytucję obrońcy lub pełnomocnika wyznaczanego na wniosek do sporządzenia apelacji.

W stosunku do oskarżonego, zawarte w art. 444 § 2 k.p.k. zwroty „ponownie” oraz „niezależnie od pouczenia udzielonego na podstawie art. 338 § 1a” wskazują na zamierzone *superfluum*, gdyż ustawodawca celowo wzmocnił obowiązek pouczenia o prawie do posiadania obrońcy, który jest już realizowany na etapie doręczenia oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia (art. 338 § 1a k.p.k. w zw. z art. 80a § 2 k.p.k.).

Powiązanie art. 444 § 2 i 3 k.p.k. z art. 80a § 2 k.p.k. i art. 87a § 2 k.p.k. wskazuje, że wniosek o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika z urzędu jest wiążący, gdy wnioskodawca nie posiada przedstawiciela procesowego z wyboru lub z urzędu. Obrońcę lub pełnomocnika z urzędu wyznacza prezes sądu, sąd lub referendarz sądowy.

Zawarty w art. 444 § 2 k.p.k. obowiązek pouczenia – *lege non distinguente* – dotyczy wyroku wydanego na rozprawie, jak i na posiedzeniu. W tym ostatnim przypadku chodzi o wyroki wydane w trybach konsensualnych (art. 343, art. 343a i art. 387 k.p.k.) oraz o wyrok warunkowo umarzający postępowanie (art. 339 § 1 pkt 2 k.p.k.).

Artykuł 444 § 2 i 3 k.p.k. nakłada na przewodniczącego rozprawy głównej lub posiedzenia dodatkowy obowiązek pouczenia o uprawnieniu do złożenia

wniosku o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika po ogłoszeniu wyroku, jeżeli strona lub pokrzywdzony, o którym mowa w art. 444 § 3 k.p.k. jest obecna(-y) na ogłoszeniu. Zasada ustności wskazuje, że pouczenie powinno mieć charakter ustny (art. 365 k.p.k.). W wypadku niestawiennictwa, pouczenie następuje w formie pisemnej w związku z doręczeniem wyroku (art. 100 § 3 k.p.k.). W tym zakresie komentowany przepis stanowi uzupełnienie pouczenia udzielonego po ogłoszeniu lub przy doręczeniu orzeczenia, o którym mowa w art. 100 § 8 k.p.k. Dokonanie czynności pouczenia powinno zostać odnotowane w protokole (art. 148 § 1 pkt 2 k.p.k.).

Z art. 444 § 2 k.p.k. wynika, że celem wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika jest „sporządzenie” apelacji. Wobec tego pojawia się pytanie, czy wyznaczony do tej czynności przedstawiciel procesowy jest także uprawniony do podpisania i wniesienia apelacji, czy też musi to uczynić strona. Należy bowiem zauważyć, że gdy chodzi o przymus adwokacko-radcowski, to art. 446 § 1 k.p.k. stanowi o „sporządzeniu i podpisaniu” apelacji, natomiast nie mówi się wprost o uprawnieniu do jej wniesienia. Dotychczas na gruncie tego przepisu nie było wątpliwości, że obrońca lub pełnomocnik, który sporządził i podpisał apelację był uprawniony do jej wniesienia. Jednak wynikało to z faktu, że wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika w związku z przymusem adwokacko-radcowskim następowało wówczas na podstawie art. 78 § 1 k.p.k., a tym samym rozciągało się na całe postępowanie sądowe (art. 84 § 1 k.p.k.). Po nowelizacji, w wypadku przymusu adwokacko-radcowskiego, gdy strona przed sądem okręgowym nie ma obrońcy lub pełnomocnika, to jego wyznaczenie do sporządzenia i podpisania apelacji (art. 446 § 1 k.p.k.) następuje na podstawie art. 80a § 2 k.p.k. lub art. 87a § 2 k.p.k., a więc tylko w celu dokonania tej czynności. W takiej sytuacji literalna wykładnia art. 446 § 1 k.p.k. w zw. z art. 80a § 2 k.p.k. i art. 87a § 2 k.p.k. może prowadzić do stwierdzenia, że obrońca lub pełnomocnik nie jest uprawniony do wniesienia apelacji, skoro wyznaczony został – *verba legis* – tylko do sporządzenia i podpisania, a wobec tego po dokonaniu tych czynności jego uprawnienie do dalszego działania wygasa. Taka wykładnia byłaby jednak nie do zaakceptowania z uwagi na cel sporządzenia apelacji, którym jest zaskarżenie wyroku, co następuje dopiero w wyniku jej wniesienia. Podobnie, aby rozwiązania normatywne były systemowo spójne, użyty w art. 444 § 2 k.p.k. zwrot „sporządzenie” apelacji należy odczytać funkcjonalnie jako prawo do uzyskania *ad hoc* pomocy prawnej, która nie jest ograniczona tylko do napisania apelacji. Chodzi bowiem o zaskarżenie wyroku, co wymaga nie tylko sporządzenia apelacji przez obrońcę lub pełnomocnika, ale także uprawnia go do jej podpisania i wniesienia. Zwrot „sporządzenie” odczytany funkcjonalnie daje prawo wyboru. **Strona może ograniczyć czynność obrońcy lub pełnomocnika tylko do napisania apelacji, a gdy tego nie uczyni jest on uprawniony do jej wniesienia.** Ponadto systemowe powiązanie art. 444 § 2 k.p.k. z art. 80a § 2 k.p.k. i art. 87a § 2 k.p.k. wskazuje, że wyznaczenie

obrońcy lub pełnomocnika następuje „w celu dokonania określonej czynności procesowej”. Taką czynnością jest wniesienie apelacji, a nie tylko jej sporządzenie. Chodzi tu bowiem o czynność związaną z zaskarżeniem wyroku. W piśmiennictwie wyrażono też odmienny pogląd, że wniesienie apelacji do sądu może obciążać już samą stronę⁸. Przyjęcie jednak tego stanowiska, opartego na literalnej wykładni art. 444 § 2 k.p.k., wywołuje szereg praktycznych trudności wskazujących na dysfunkcjonalność tego unormowania. Zauważyć bowiem należy, że w art. 444 § 2 k.p.k. nie wskazano terminu do złożenia przez stronę wniosku o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika. Wykładnia funkcjonalna prowadzi do stwierdzenia, że skoro chodzi tu o sporządzenie apelacji, to **termin do złożenia wniosku należy powiązać z terminem do zaskarżenia wyroku. Terminem końcowym będzie więc upływ terminu dla strony do wniesienia apelacji.** Przyjęcie poglądu, że wyznaczony przedstawiciel procesowy jest uprawniony tylko do sporządzenia apelacji oznacza, że termin do jej wniesienia biegnie w stosunku do strony, co wymaga od obrońcy lub pełnomocnika, po pierwsze ustalenia, kiedy strona otrzymała wyrok z uzasadnieniem, a po drugie sporządzenia i przedstawienia apelacji stronie przed upływem terminu do zaskarżenia wyroku. W praktyce może to powodować określone trudności związane z koniecznością nawiązania kontaktu ze stroną (np. gdy oskarżony przebywa w zakładzie karnym). Ponadto, gdy strona złoży wniosek o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika dopiero po doręczeniu uzasadnienia wyroku, to wyznaczony obrońca lub pełnomocnik może nie mieć już czasu na sporządzenie apelacji w terminie do zaskarżenia wyroku. Będzie to generować wnioski o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji.

Na gruncie art. 444 § 2 k.p.k. wątpliwości interpretacyjne może budzić określenie początku terminu do złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika do sporządzenia apelacji. Zachodzi bowiem pytanie, czy strona może w trybie art. 444 § 2 k.p.k. skutecznie wnieść o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika w celu złożenia najpierw wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku. Wykładnia systemowa art. 444 § 2 k.p.k. prowadzi do stwierdzenia, że chodzi tu o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika w celu dokonania określonej czynności procesowej (art. 80a § 2 k.p.k. i art. 87a § 2 k.p.k.). Tą czynnością jest sporządzenie apelacji w celu zaskarżenia wyroku. Natomiast odrębną czynnością procesową jest złożenie na piśmie wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku, która to czynność nie jest objęta dyspozycją art. 444 § 2 k.p.k. Wobec tego, kierując się wykładnią systemową oraz wykładnią funkcjonalną co do celu wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika, tj. sporządzenia apelacji, należy przyjąć, że **uprawnienie do złożenia wniosku o wyznaczenie**

⁸ Por.: T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1527–1528.

obrońcy lub pełnomocnika przysługuje dopiero z chwilą złożenia wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku. Oznacza to, że strona powinna najpierw otworzyć sobie możliwość wniesienia apelacji, aby następnie móc żądać wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika do jej sporządzenia. Wobec tego złożenie wniosku o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika może nastąpić wraz z wnioskiem o sporządzenie uzasadnienia wyroku albo po dokonaniu tej czynności. Przyjęcie, że wyznaczony obrońca lub pełnomocnik jest uprawniony nie tylko do sporządzenia, ale także do podpisania i wniesienia apelacji oznacza, że w pierwszej sytuacji odpis wyroku z uzasadnieniem doręcza się stronie i wyznaczonemu przedstawicielowi procesowemu (art. 140 k.p.k.). Wówczas dla obrońcy lub pełnomocnika biegnie osobno termin do wniesienia apelacji od daty doręczenia. W drugiej sytuacji, tj. złożenia wniosku po doręczeniu stronie wyroku z uzasadnieniem a przed upływem terminu do wniesienia apelacji, powstaje pytanie, jak należy liczyć bieg terminu do sporządzenia apelacji przez obrońcę i pełnomocnika oraz czy wówczas trzeba dokonać czynności doręczenia. Odpowiednie zastosowanie art. 127a § 2 k.p.k. pozwala przyjąć, że **termin do sporządzenia apelacji biegnie od daty powiadomienia o wyznaczeniu obrońcy.** Trzeba też funkcjonalnie przyjąć, że skoro termin określony w art. 445 § 1 k.p.k. biegnie od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem, to **wraz z informacją o wyznaczeniu należy obrońcy lub pełnomocnikowi doręczyć z urzędu wyrok z uzasadnieniem.**

4. Przymus adwokacko-radcowski

W wyniku nowelizacji, zmodyfikowano art. 446 § 1 k.p.k. w celu dostosowania jego treści do nowego brzmienia art. 82 k.p.k. Nowelizacja nadaje radcom prawnym uprawnienie do prowadzenia obrony w postępowaniu karnym. Z art. 446 § 1 k.p.k. wynika, że radca prawny jako obrońca może sporządzić i podpisać apelację od wyroku sądu okręgowego, która nie pochodzi od prokuratora.

Po nowelizacji art. 446 § 1 k.p.k. nadal nie wymaga sporządzenia i podpisania apelacji przez obrońcę, a także przez pełnomocnika, tylko przez adwokata lub radcę prawnego. W konsekwencji, jeżeli sama strona wykonuje taki zawód, to sporządzona i podpisana przez nią we własnej sprawie apelacja spełnia ten wymóg⁹.

5. Granice kontroli odwoławczej

W wyniku nowelizacji w art. 433 § 1 k.p.k. zostały określone granice rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy (granice kontroli odwoławczej). Ustawodawca zrezygnował z budzącego wątpliwości interpretacyjne pojęcia „granice

⁹ Por.: T. Grzegorzczuk, *Kodeks ..., op. cit.*, s. 1527; postanowienie SN z 20.10.1998 r., III KZ 118/98, OSNKW 1998, nr 11–12, poz. 54.

środka odwoławczego". Zwrot ten wywoływał spory w doktrynie i niejednołitość orzecznictwa Sądu Najwyższego co do elementów wyznaczających te granice¹⁰. Zastąpiono go dwoma określeniami: granice zaskarżenia i podniesione zarzuty.

Granice kontroli odwoławczej wyznacza **zakres zaskarżenia i podniesione zarzuty**, którymi sąd odwoławczy jest związany, gdyż poza te granice może wyjść tylko w wypadkach wskazanych w art. 435, art. 439 § 1, art. 440 i art. 455 k.p.k. Oznacza to, że skarżący, w środku odwoławczym, powinien określić te elementy. Należą one do warunków formalnych tego pisma procesowego (art. 427 § 1 k.p.k.). Ich odczytanie, w wypadku zaskarżenia orzeczenia przez tzw. stronę prywatną, powinno jednak nastąpić w oparciu o całą treść środka odwoławczego, z uwzględnieniem art. 118 k.p.k. Natomiast ustawa nie wymaga wskazania **kierunku zaskarżenia**. Nie jest to zatem warunek formalny środka odwoławczego. Wynika to z faktu, że o kierunku zaskarżenia decyduje podmiotowość skarżącego. Wyjątek dotyczy oskarżyciela publicznego, który w procesie nie występuje we własnym interesie. Stąd też jako rzecznik interesu publicznego może wnieść środek odwoławczy zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego (art. 425 § 3 i 4 k.p.k.). Oskarżyciel publiczny powinien więc wskazać kierunek zaskarżenia. Kierunek środka odwoławczego aktualizuje się w momencie orzekania, gdyż w wypadku wniesienia go na korzyść oskarżonego, sąd odwoławczy jest nim co do zasady związany, zaś w razie zaskarżenia na niekorzyść, może orzec na korzyść w warunkach art. 434 § 2 k.p.k. W środku odwoławczym skarżący powinien sformułować **wniosek odwoławczy** (art. 427 § 1 *in fine* k.p.k.). Stanowi on postulat skarżącego co do oczekiwanego rozstrzygnięcia. Sąd odwoławczy wydaje jednak orzeczenie na podstawie art. 437 § 1 i 2 k.p.k., a więc niezależnie od wniosku skarżącego.

W nowym brzmieniu art. 433 § 1 k.p.k. nakazuje, aby sąd odwoławczy, rozpoznając sprawę w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów, uwzględnił treść art. 447 § 1–3 k.p.k. Ten ostatni przepis zawiera domniemania rozszerzające

¹⁰ Zob. szerzej: Z. Doda, *Konstrukcja granic środka odwoławczego w prawie karnym procesowym*, KSP 1975, t. VII, s. 49 i n.; P. Hofmański, S. Zabłocki, *Niektóre zagadnienia związane z granicami orzekania w instancji odwoławczej* [w:] *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi E. Skrętowiczowi*, pod red. I. Nowikowskiego, Lublin 2007, s. 180 i n.; J. Izydorczyk, *Granice orzekania sądu odwoławczego w polskiej procedurze karnej*, Łódź 2010, s. 156 i n.; M. Klejnowska, *Ograniczenia sądu odwoławczego orzekającego w sprawie karnej po wniesieniu środka zaskarżenia*, Rzeszów 2008, s. 45 i n.; K. Marszał, *Zasadnicze składniki granic środka odwoławczego w procesie karnym* [w:] *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowo ku czci prof. Z. Dody*, pod red. A. Gaberle, S. Waltosia, Kraków 2006, s. 47 i n.; S. Steinborn, *Orzekanie przez sąd odwoławczy niezależnie od kierunku środka odwoławczego*, GSP 2003, t. XI, s. 323 i n.; D. Świecki, *Rozprawa apelacyjna w polskim procesie karnym*, Warszawa 2006, s. 24 i n.; wyrok SN z 12.4.2001 r., III KKN 354/00, Lex nr 51922; postanowienie SN z 16.11.2009 r., IV KK 101/09, OSNKW 2010, nr 1, poz. 8.

zakres zaskarżenia. Pojawia się jednak pytanie o *ratio legis* i konsekwencje wprowadzenia tego unormowania. W pierwszej kolejności trzeba zauważyć, że art. 447 § 1–3 k.p.k. ma zastosowanie tylko w wypadku rozpoznania apelacji. Ponadto przepis ten odnosi się tylko do jednego z wyznaczników granic kontroli odwoławczej, a mianowicie do zakresu zaskarżenia. Nie dotyczy zarzutów odwoławczych. Wydaje się, że włączenie art. 447 § 1–3 k.p.k. do treści art. 433 § 1 k.p.k. miało na celu podkreślenie, że zakres kontroli odwoławczej odbywa się w rozszerzonych granicach zaskarżenia oraz – *lege non distinguente* – dotyczy kontroli odwoławczej, przeprowadzanej niezależnie od kierunku zaskarżenia, tzn. na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego. W ten sposób stracił na aktualności wypowiedzany w piśmiennictwie i orzecznictwie pogląd, że w wypadku wniesienia apelacji na niekorzyść oskarżonego nie ma zastosowania art. 447 § 1–3 k.p.k., a sąd odwoławczy powinien kontrolować wyrok tylko co do tego rozstrzygnięcia, które jest przedmiotem zaskarżenia¹¹.

Wyznaczniki granic kontroli odwoławczej, wskazane w art. 433 § 1 k.p.k., trzeba odnieść do obowiązku uwzględnienia treści art. 447 § 1–3 k.p.k. Odwołanie się do tego przepisu oznacza rozszerzenie granic kontroli odwoławczej co do zakresu zaskarżenia. Jednak sąd odwoławczy pozostaje związany podniesionymi zarzutami. Wobec tego zachodzi konieczność zsynchronizowania zakreślonych przez skarżącego granic kontroli odwoławczej z wymogiem uwzględnienia treści art. 447 § 1–3 k.p.k. Sąd odwoławczy kontroluje wyrok pod kątem uchybień wskazanych w środku odwoławczym, jednak powinien też mieć na względzie potrzebę orzekania w szerszym zakresie. Może to nastąpić w przypadku stwierdzenia uchybienia podniesionego w środku odwoławczym. W takiej sytuacji zastosowanie art. 447 § 1–3 k.p.k. umożliwi sądowi odwoławczemu wydanie orzeczenia w szerszym zakresie niż w granicach zarzutu, ale przy pozostaniu w granicach zaskarżenia, wynikających z podniesionego zarzutu. *Ratio legis* tego przepisu wiąże się bowiem z koniecznością dostosowania środków reakcji karnej do zmienionej sytuacji skarżącego, związanej z uwzględnieniem zarzutu odwoławczego, a w konsekwencji zachowania wewnętrznej spójności i sprawiedliwości wydanego wyroku. Dlatego też przykładowo, niezależnie od kierunku zaskarżenia, uwzględnienie apelacji co do zarzutu błędnej kwalifikacji prawnej przy uwzględnieniu art. 447 § 1 k.p.k. pozwala na orzeczenie innej kary w oparciu o nową podstawę prawną. W rezultacie skarżący nie musi stawiać

¹¹ Por.: K. Marszał, *Znaczenie granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów w postępowaniu odwoławczym w sprawach karnych*, PPK 2004, nr 25, s. 114–116; Tenże, glosa do uchwały SN z 29.5.2003 r., I KZP 14/03, PS 2004, nr 78, s. 269–270; D. Świecki [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, pod red. D. Świeckiego, t. II, Warszawa 2013, s. 511, a także wyroki SN z: 12.8.2009 r., VKK 91/09, OSNwSK 2009, poz. 1685; 27.4.2009 r., V KK 398/08, OSNKW 2009, nr 7, poz. 55; 25.10.2011 r., II KK 130/11, OSNwSK 2011, poz. 1928.

w apelacji dodatkowego zarzutu odwoławczego co do kary, gdy kwestionuje kwalifikację prawną czynu¹².

Wyrazić natomiast należy pogląd, że w wypadku nieuwzględnienia zarzutu odwoławczego, orzekanie poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami powinno nastąpić tylko w wypadkach wskazanych w art. 435, art. 439, art. 440 i art. 455 k.p.k. Za takim wnioskiem przemawia wykładnia funkcjonalna art. 433 § 1 k.p.k. i *ratio legis* wprowadzenia do jego treści art. 447 § 1–3 k.p.k. Przyjęcie odmiennego poglądu, a mianowicie, że pomimo niestwierdzenia uchybienia podniesionego w środку odwoławczym, sąd odwoławczy powinien jeszcze skontrolować wyrok w rozszerzonych granicach zaskarżenia, wynikających z art. 447 § 1–3 k.p.k. i w tych granicach mógłby go zmienić lub uchylić na podstawie art. 438 k.p.k., oznaczałoby konieczność przeprowadzenia kontroli odwoławczej w oparciu o wszystkie przyczyny odwoławcze wymienione w tym przepisie. Byłby to jednak powrót do totalnej kontroli orzeczenia, od której odszedł ustawodawca, wyraźnie dekretując w art. 433 § 1 k.p.k. związanie sądu odwoławczego granicami podniesionych zarzutów. Na taki zamysł wskazuje też uzasadnienie projektu ustawy nowelizacyjnej, w którym wyrażono przekonanie, że przyjęte w art. 433 § 1 k.p.k. rozwiązanie oznacza odejście od wypowiedzanego w doktrynie poglądu o tzw. totalnej kontroli wyroku¹³. Dlatego też, uznając zarzut odwoławczy za niezasadny, sąd odwoławczy może orzekać „szerzej”, poza jego granicami tylko w wypadkach wskazanych w ustawie. Przykładowo, stwierdzenie przez sąd odwoławczy niezasadności zarzutu odwoławczego dotyczącego kwalifikacji prawnej czynu nie uprawnia w oparciu o art. 447 § 1 k.p.k. do zmiany wyroku co do kary, gdyż wymagałoby to orzekania niezależnie od podniesionego zarzutu, co może jednak nastąpić w przypadkach wskazanych w ustawie, np. na podstawie art. 440 k.p.k. w sytuacji wniesienia apelacji na korzyść oskarżonego. Przy takim założeniu, strona w apelacji powinna formułować jednak zarzuty alternatywne na wypadek nieuwzględnienia zarzutów głównych¹⁴.

Nowe brzmienie art. 433 § 1 k.p.k. oznacza odejście od wypowiedzanego w piśmiennictwie poglądu o tzw. totalnej kontroli wyroku¹⁵. Pogląd ten opierał się na założeniu, że skoro sąd odwoławczy rozpoznając środek odwoławczy wniesiony na korzyść oskarżonego (także przez obrońcę) nie jest związany zarzutami odwoławczymi, to zobowiązany jest w granicach zaskarżenia dokonać

¹² Tak też: W. Kociubiński, *Zakres orzekania sądu odwoławczego w świetle ustawy z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, WSS 2014, nr 1, s. 2930.

¹³ Por.: uzasadnienie projektu, druk sejmowy nr 870, s. 152.

¹⁴ Zob. też: S. Zabłocki, *Między reformatoryjnością a kasatoryjnością, między apelacyjnością a rewizyjnością – ku jakiemu modelowi mierza postępowanie odwoławcze po zmianach kodeksowych w latach 2013–2015* [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach* pod red. P. Wilińskiego, Warszawa 2015, s. 428–429.

¹⁵ Uzasadnienie projektu, *op. cit.*, s. 152.

kontroli odwoławczej pod kątem wszystkich przyczyn odwoławczych, określonych w art. 438 k.p.k.¹⁶ Przy przyjęciu tej koncepcji, niezależnie od tego, jakie postawiono w apelacji zarzuty, sąd odwoławczy z urzędu kontrolował wyrok pod kątem uchybień wymienionych w art. 438 k.p.k., a ponadto w granicach zaskarżenia, skarżący mógł postawić nowe zarzuty po upływie terminu do wniesienia apelacji. Podobny pogląd wyrażano w orzecznictwie. W postanowieniu z 16.11.2009 r. (IV KK 101/09)¹⁷ Sąd Najwyższy stwierdził, że „w wypadku wniesienia apelacji na korzyść oskarżonego sąd odwoławczy nie jest związany granicami podniesionych w niej zarzutów, co oznacza, że w granicach zaskarżenia powinien skontrolować wyrok pod kątem wszystkich przyczyn odwoławczych określonych w art. 438 k.p.k. W konsekwencji, po upływie terminu do złożenia apelacji można podnosić dodatkowe zarzuty odwoławcze w granicach zaskarżenia lub wskazywać na uchybienia podlegające uwzględnieniu z urzędu (poza granicami zaskarżenia), które sąd odwoławczy powinien rozpoznać i ustosunkować się do nich w uzasadnieniu wyroku”. Po nowelizacji przedstawiony pogląd stracił na aktualności. Sąd odwoławczy kontroluje bowiem zaskarżone orzeczenie w granicach podniesionych zarzutów, niezależnie od kierunku zaskarżenia, a poza te granice może wyjść tylko w wypadkach określonych w art. 435, art. 439 § 1, art. 440 i art. 455 k.p.k. Oznacza to, że **art. 433 § 1 k.p.k. wprowadza prekluzję do podnoszenia dalszych zarzutów odwoławczych po upływie terminu do wniesienia środka odwoławczego, niezależnie od kierunku zaskarżenia.**

Zmiana treści art. 433 § 1 k.p.k. poprzez wyraźne wskazanie, że sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów, nie wyłącza jednak obowiązku przeprowadzenia kontroli odwoławczej w szerszym zakresie, w wypadkach określonych w art. 435, art. 439 § 1, art. 440 i art. 455 k.p.k. Wymaga to nadal całościowej kontroli zaskarżonego orzeczenia, ale poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami i tylko pod kątem szczególnych podstaw. W przypadku art. 440 k.p.k. chodzi o rażące uchybienia z perspektywy podstaw uchylenia lub zmiany orzeczenia, określonych w art. 438 k.p.k., które powodują rażącą niesprawiedliwość orzeczenia¹⁸. Kontrola poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami odbywa się w sposób milczący, gdyż nie znajduje swojego odzwierciedlenia w uzasadnieniu orzeczenia sądu odwoławczego, chyba że w jej wyniku dojdzie do jego zmiany lub uchylenia (art. 457 § 3 k.p.k.).

¹⁶ Por.: P. Hofmański, S. Zabłocki, *Niektóre zagadnienia związane z granicami orzekania w instancji odwoławczej w procesie karnym* [w:] *Problemy stosowania prawa sądowego...*, op. cit., s. 180 i n.; M. Kondracki, *Rola zarzutów odwoławczych w procesie karnym*, Pal. 2009, nr 34, s. 104, D. Świecki [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., s. 360.

¹⁷ OSNKW 2010, z. 1, poz. 8.

¹⁸ Zob. szerzej: W. Kociubiński, *Zakres orzekania ...*, op. cit., s. 28 i n.

6. Rozszerzony zakres zaskarżenia

Nowelizacji uległ art. 447 § 3 k.p.k. Nie zmieniono natomiast treści art. 447 § 1 i 2 k.p.k. Jednak nowelizacja Kodeksu karnego wprowadzona ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. w zakresie dotyczącym wyłączenia z katalogu zawartego w art. 39 k.k. trzech środków karnych: przepadku, obowiązku naprawienia szkody i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz nawiązki i zaliczenia ich do odrębnej grupy określanej mianem przepadek i środki kompensacyjne (rozdział Va k.k.) rzutuje na zakres domniemań z art. 447 § 2 i 3 k.p.k. W ten sposób zawężono zasięg oddziaływania tych przepisów, gdyż domniemania w nich zawarte nie rozciągają się na przepadek i środki kompensacyjne. W konsekwencji **apelacja co do kary nie obejmuje rozstrzygnięcia o przepadku i środkach kompensacyjnych** (art. 447 § 2 k.p.k.)¹⁹. **Podobnie apelacja co do środka karnego** nie rozciąga się na te rozstrzygnięcia (art. 447 § 3 zd. 1 k.p.k.).

W wyniku nowelizacji dodano do art. 447 § 3 k.p.k. zdanie drugie, z którego wynika możliwość zaskarżenia braku rozstrzygnięcia w przedmiocie środka karnego. W tym zakresie zdezaktualizował się pogląd wyrażony w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że nie można zaskarżyć samego braku rozstrzygnięcia, gdyż brak ten nie jest sam w sobie „częścią” orzeczenia, której w tym zakresie nie ma. Skarżący powinien więc w środku odwoławczym wskazać zakres zaskarżenia odnoszący się do istniejącej części orzeczenia związanej z brakującym rozstrzygnięciem, natomiast **zarzut odwoławczy skierować do braku wydania wymaganego przez prawo rozstrzygnięcia**²⁰.

Artykuł 447 § 3 zd. 2 k.p.k. odnosi się tylko do zakresu zaskarżenia. Otwarta natomiast pozostaje kwestia możliwości uchylenia orzeczenia, co do brakującego rozstrzygnięcia o środku karnym i przekazania sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania. Kwestia ta wydaje się jednak bezprzedmiotowa w postępowaniu apelacyjnym z uwagi na katalog przyczyn uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k.). Z przepisu tego wynika, że w rozważanym tu układzie procesowym sąd odwoławczy zobowiązany jest wydać orzeczenie merytoryczne.

Wprowadzenie możliwości zaskarżenia braku rozstrzygnięcia o środku karnym wywołuje jednak pytanie o charakter tego unormowania. Punktowe tylko uregulowanie tej kwestii można postrzegać w kategorii wyjątku od zasady, że przedmiotem zaskarżenia jest tylko istniejące rozstrzygnięcie. Odczytanie tego przepisu przy pomocy wnioskowania *a contrario* wyłącza dopuszczalność samodzielnego zaskarżenia braku innych rozstrzygnięć. Jednak względu

¹⁹ Por.: M. Fingas, S. Steinborn, *Granice rozpoznania sprawy w instancji odwoławczej w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego z dnia 27 września 2013 r. i 20 lutego 2015 r.* [w:] *Obrońca i pełnomocnik...*, op. cit., s. 481–482.

²⁰ Por.: uchwała SN z 25.3.2010 r., I KZP 36/09, OSNKW 2010, Nr 5, poz. 40.

funkcjonalne mogą przemawiać za przyjęciem, że w art. 447 § 3 zd. 2 k.p.k. tylko przykładowo wskazano na możliwość zaskarżenia braku rozstrzygnięcia, które najczęściej występuje w praktyce. Akceptacja tego poglądu oznacza dopuszczalność zaskarżania rozstrzygnięć negatywnych. Jeżeli jednak taka była intencja ustawodawcy, to powinien zdecydować się na kompleksowe rozwiązanie tej kwestii i zadekretować w art. 425 § 2 k.p.k., że „można zaskarżyć również brak rozstrzygnięcia”. Obecnie problem ten ma niebagatelne znaczenie wobec wyodrębnienia, w wyniku wspomnianej już nowelizacji Kodeksu karnego, z dotychczasowych środków karnych, przepadku i środków kompensacyjnych. Do tych ostatnich należą obowiązek naprawienia szkody i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę oraz nawiązka (rozdział Va k.k.). Jednak swoim zakresem art. 447 § 3 zd. 2 k.p.k. nie obejmuje przepadku i środków kompensacyjnych. Przyjęcie wąskiej – literalnej interpretacji art. 447 § 3 zd. 2 k.p.k. powoduje dodatkowe komplikacje. W wypadku braku rozstrzygnięcia o przepadku lub środkach kompensacyjnych, zakresem zaskarżenia należałoby objąć inne rozstrzygnięcie związane z tym brakiem. Jednak w przypadku nieorzeczenia obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę powstaje pytanie, czy brak tego rozstrzygnięcia należy powiązać z orzeczeniem o karze, skoro ustawodawca uznał, że do tego rodzaju środka kompensacyjnego nie stosuje się odpowiednio zasad wymiaru kary (wyłączenie zawarte w art. 56 *in fine* k.k.). Nadal jednak orzeczenie tego środka związane jest ze skazaniem (art. 46 § 1 *in princ.* k.k.), zaś wyrok skazujący zawsze zawiera rozstrzygnięcie o karze (art. 413 § 2 pkt 2 k.p.k.). Wobec tego brak takiego rozstrzygnięcia można powiązać z orzeczeniem o karze. W piśmiennictwie wyrażono także odmienny pogląd, że art. 447 § 3 zd. 2 k.p.k. należy traktować jako jedynie przykładowe wskazanie układu procesowego, w którym może dojść do zaskarżenia braku rozstrzygnięcia. W konsekwencji dopuszczalne jest zaskarżenie orzeczenia w części dotyczącej braku innych rozstrzygnięć²¹.

7. Zakaz stawiania zarzutów odwoławczych o charakterze dowodowym

Nowelizacja w art. 427 § 4 k.p.k. wprowadza nowe unormowanie w postaci **zakazu stawiania w środku odwoławczym zarzutów o charakterze dowodowym**. Dotychczas takiego rozwiązania nie było w procedurze karnej. Jest to jednak **względny zakaz, gdyż w art. 427 § 5 k.p.k. przewiduje się od niego wyjątek**.

Z art. 427 § 4 *in princ.* k.p.k. wynika, że ma on zastosowanie w postępowaniu sądowym, wszczętym z inicjatywy strony. Nie obowiązuje więc w postępowaniu przed sądem wszczętym z urzędu, a także w postępowaniu przygotowawczym

²¹ Zob.: M. Fingas, S. Steinborn, *Granice rozpoznania ...*, *op. cit.*, s. 480 i n.

(art. 167 § 2 k.p.k.). Nie ma też zastosowania w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego z uwagi na odrębne uregulowanie zasad przeprowadzania dowodów w art. 574 zd. 2 k.p.k. Konsekwencją art. 427 § 4 k.p.k. jest wyraźne przeniesienie ciężaru inicjatywy dowodowej i aktywności w przeprowadzaniu dowodów z sądu na strony. Jednak aktywność dowodowa sądu została zachowana, tyle tylko, że powinna być ograniczona do wyjątkowych wypadków, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami (art. 167 § 1 zd. 2 i 3 k.p.k.) oraz do dowodów, których przeprowadzenie jest obowiązkowe (art. 427 § 5 k.p.k.).

W art. 427 § 4 k.p.k. określono **kilka zakazów stawiania zarzutów odwoławczych o charakterze dowodowym**.

Pierwszy dotyczy nieprzeprowadzenia przez sąd określonego dowodu, jeżeli strona nie składała w tym zakresie wniosku dowodowego. Chodzi tu o niedopuszczalność zarzutu braku inicjatywy dowodowej sądu. W tym zakresie art. 427 § 4 k.p.k. wyłącza możliwość postawienia sądowi zarzutu odwoławczego, że nie dopuścił z urzędu dowodu, pomimo że zdaniem skarżącego zachodził wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami (art. 167 § 1 zd. 3 k.p.k.).

Drugi, zabrania stawiania zarzutu przeprowadzenia dowodu pomimo braku wniosku strony w tym przedmiocie. Chodzi tu o zarzut dopuszczenia dowodu z urzędu, gdy sąd uznał, że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami (art. 167 § 1 zd. 3 k.p.k.). W takiej sytuacji strona nie może skutecznie kwestionować zastosowania tego przepisu i zarzucić, że sąd nie powinien wykazywać inicjatywy dowodowej.

Trzeci zakaz odnosi się do przepisów regulujących zasady włączania się sądu w przeprowadzanie dowodów dopuszczonych na wniosek strony. Aktywność sądu jest reglamentowana w wypadku czynności przesłuchania osoby w zakresie dotyczącym zadawania pytań (art. 171 § 2 k.p.k.) oraz ujawniania protokołów poprzednich przesłuchań (art. 389 § 3 i 4 i art. 391 § 1b i 1c k.p.k.). W tych sytuacjach sąd może włączyć się w przeprowadzanie dowodu przez stronę tylko w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami. W kontekście użytego w art. 427 § 4 k.p.k. zwrotu „naruszenia przepisów dotyczących aktywności sądu”, zakaz ten obejmuje zarówno zaniechanie, jak i działanie sądu. W związku z tym niedopuszczalny jest zarzut niewłączenia się, jak i włączenia się sądu w przeprowadzanie dowodu przez stronę, np. niezadanie pytania, czy nieodczytanie protokołu.

Czwarty zakaz dotyczy przeprowadzenia przez sąd dowodu dopuszczonego na wniosek strony poza granicami tezy dowodowej, co możliwe jest *a maiori ad minus* na podstawie art. 167 § 1 zd. 3 k.p.k.

Z art. 427 § 4 k.p.k. wynika **zakaz stawiania zarzutu nadmiernej aktywności dowodowej sądu w zakresie inicjatywy dowodowej, jak i włączenia się w przeprowadzanie dowodu przez strony**. Wprowadzenie tego zakazu

podyktowane jest obowiązkiem realizacji zasady prawdy materialnej (art. 2 § 2 k.p.k.). Niezależnie od tego, włączenie się sądu w postępowanie dowodowe, gdy doprowadziło to do wydania trafnego rozstrzygnięcia, nie może być podstawą zarzutu odwoławczego w oparciu o art. 438 pkt 2 k.p.k., gdyż chodzi tu tylko o takie uchybienia procesowe, które doprowadziły do wydania wadliwego orzeczenia.

Konsekwencją naruszenia zakazów uregulowanych w art. 427 § 4 k.p.k. jest niedopuszczalność środka odwoławczego z mocy ustawy (art. 429 § 1 k.p.k.). Natomiast sformułowanie niedopuszczalnego zarzutu, oprócz innych, dopuszczalnych, powinno spowodować jego pominięcie i rozpoznanie środka odwoławczego tylko w części.

Zakresem działania art. 427 § 4 k.p.k. nie są objęte uchybienia sądu odnoszące się do przepisów regulujących przebieg postępowania dowodowego. Chodzi tu głównie o dopuszczalność i prawidłowość przeprowadzenia dowodu. Strona może więc postawić zarzut nierozpoznania wniosku dowodowego (zarzut naruszenia art. 167 § 1 zd. 1 k.p.k.), zarzut dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu pomimo zakazów dowodowych (np. zarzut naruszenia art. 168a k.p.k.), zarzut niezasadnego oddalenia wniosku dowodowego (zarzut naruszenia art. 170 § 1 k.p.k.), zarzut co do sposobu przeprowadzenia dowodu (zarzut naruszenia przez sąd porządku zadawania pytań osobie przesłuchiwaną – art. 370 § 1 k.p.k. lub uchylenia pytania – art. 370 § 4 k.p.k. albo odstąpienia od bezpośredniego przesłuchania świadka – art. 391 § 1a k.p.k. i art. 392 § 1 k.p.k.)²².

8. Zakaz stawiania zarzutów odwoławczych w trybach konsensualnych

Nowelizacja wyłącza w art. 447 § 5 k.p.k. możliwość stawiania zarzutów **określonych w art. 438 pkt 3 i 4 k.p.k.** w apelacji od wyroku wydanego w trybie konsensualnym (art. 343, art. 343a i art. 387 k.p.k.). Przed nowelizacją kwestia ograniczenia zaskarżalności tych wyroków była związana z możliwością nie stosowania zakazu *reformationis in peius* w wypadku zaskarżenia na korzyść oskarżonego co do rozstrzygnięcia o winie lub co do kary lub środka karnego, objętych uprzednim porozumieniem (art. 434 § 3 k.p.k. przed nowelizacją).

Zakaz wynikający z art. 447 § 5 k.p.k. – *lege non distinguente* – odnosi się zarówno do apelacji wnoszonej na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego. W ten sposób ustawodawca zlikwidował występującą nierówność w sytuacji procesowej stron co do konsekwencji zerwania porozumienia i zaskarżenia wyroku

²² Zob. szerzej: D. Kala, *Zarzuty apelacyjne „niedopuszczenia dowodu z urzędu” lub „niedostatecznej aktywności sądu w przeprowadzeniu dowodu” w znowelizowanej procedurze karnej* [w:] *Postępowanie dowodowe w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, pod red. A. Lacha, Toruń 2014, s. 159 i n.

wydanego w trybie konsensualnym. Dotychczas przewidziane były ujemne skutki procesowe tylko w stosunku do oskarżonego. W wypadku zaskarżenia wyroku na jego korzyść, sąd odwoławczy, na warunkach art. 434 § 3 k.p.k., mógł bowiem orzec na jego niekorzyść. W przypadku oskarżyciela publicznego nie było żadnych ograniczeń w zaskarżeniu wyroku na niekorzyść oskarżonego, pomimo zawartego wcześniej porozumienia.

A contrario z art. 447 § 5 k.p.k. wynika, że **wyrok wydany w trybie konsensualnym strona może zaskarżyć z powodu obrazy przepisów prawa materialnego lub obrazy przepisów postępowania**, jeżeli mogła ona mieć wpływ na treść orzeczenia (art. 438 pkt 1 i 2 k.p.k.), **a także w wypadku zaistnienia bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 k.p.k.**

Wyłączenie w art. 447 § 5 k.p.k. dopuszczalności postawienia w apelacji zarzutów określonych w art. 438 pkt 3 i 4 k.p.k. wiąże się z wprowadzonymi uproszczeniami co do wymogów pisemnego uzasadnienia wyroku wydawanego w trybie konsensualnym. W wypadku złożenia wniosku o jego sporządzenie, sąd może ograniczyć zakres uzasadnienia do wyjaśnienia podstawy prawnej tego wyroku oraz wskazanych rozstrzygnięć (art. 424 § 3 k.p.k.). Sąd pierwszej instancji nie ma więc obowiązku przedstawienia w pisemnym uzasadnieniu wyroku ustaleń faktycznych, oceny dowodów, czy też okoliczności dotyczących wymiaru kary i innych środków reakcji karnej. Natomiast sąd odwoławczy może z urzędu, w trybie art. 449a § 1 k.p.k., zwrócić sprawę sądowi pierwszej instancji w celu sporządzenia uzasadnienia w szerszym, wskazanym przez siebie zakresie. Chodzi tu o sytuacje, gdy zachodzić będą podstawy do orzekania poza granicami zaskarżenia lub poza granicami zarzutów, np. na podstawie art. 440 k.p.k.

Apelacja oparta wyłącznie o podstawy z art. 438 pkt 3 i 4 k.p.k. jest niedopuszczalna z mocy ustawy (art. 429 § 1 k.p.k.).

9. Względne przyczyny odwoławcze (art. 438 pkt 4 k.p.k.)

W wyniku nowelizacji rozszerzono zakres zarzutu rażącej niewspółmierności na środek karny i nawiązkę. Odnośnie do środka karnego, to nowelizacja uzupełniła ewidentny brak takiej regulacji w treści art. 438 pkt 4 k.p.k., co starano się dotychczas naprawić w drodze wykładni²³. Natomiast dodanie nawiązki, jako przedmiotu rozstrzygnięcia, które może być objęte zarzutem rażącej niewspółmierności, wynika z dwóch okoliczności. Pierwsza, to konieczność odrębnej regulacji z powodu wyłączenia nawiązki z katalogu środków karnych i zaliczenia do środków kompensacyjnych (rozdział Va). Druga, to penalny charakter tego środka kompensacyjnego, skoro przy wymiarze nawiązki stosuje się przepisy dotyczące zasad wymiaru kary (art. 56 k.k.). Powoduje to możliwość kwestionowania dolegliwości orzeczonej nawiązki.

---

²³ Zob.: uchwała SN z 23.4.2002 r., I KZP 12/02, OSNKW 2002, nr 78, poz. 50.

W przypadku obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę – wyłączonych również z katalogu środków karnych i zaliczonych do środków kompensacyjnych (rozdział Va) – rozstrzygnięcie w tym przedmiocie nie może zostać zaskarżone z powodu ich rażącej niewspółmierności. Do tych środków kompensacyjnych nie stosuje się bowiem przepisów dotyczących wymiaru kary (art. 56 k.k.). Natomiast podstawą zarzutu odwoławczego, opartego o art. 438 pkt 4 k.p.k., może być niesłuszne zastosowanie lub niezastosowanie „innego środka”. W tym określeniu mieści się bowiem także środek kompensacyjny. Na tej podstawie może więc zostać sformułowany zarzut odwoławczy odnoszący się do obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, np. niesłusznego niezastosowania przez sąd z urzędu tego środka kompensacyjnego (art. 46 § 1 *in princ.* k.k.).

Wyłączenie przypadku ze zbioru środków karnych spowodowało, że do art. 438 pkt 4 k.p.k. dodano również przepadek. Rozstrzygnięcie w tym przedmiocie może zostać zaskarżone na podstawie art. 438 pkt 4 k.p.k. z powodu niesłusznego zastosowania albo niezastosowania przepadku.

10. Obowiązkowe przeprowadzenie dowodu

Nowelizacja wprowadziła w art. 427 § 5 k.p.k. wyjątek od zakazu stawiania zarzutów odwoławczych o charakterze dowodowym (art. 427 § 4 k.p.k.). Na podstawie tego przepisu dopuszczalne jest bowiem postawienie zarzutu odwoławczego, gdy przeprowadzenie dowodu było obowiązkowe. Nie wymieniono w tym przepisie takich przypadków. Jednak ustalenie zakresu wyjątków od zakazów wymienionych w art. 427 § 4 k.p.k. ma zasadnicze znaczenie w kilku aspektach. Po pierwsze, dla stron, poprzez określenie granic dopuszczalności zarzutów odwoławczych. Po drugie, dla sądu odwoławczego, poprzez kształtowanie zakresu kontroli odwoławczej. Po trzecie, dla sądu pierwszej instancji, poprzez zobowiązanie do aktywności dowodowej.

Artykuł 427 § 5 k.p.k. obejmuje swoim zakresem wszelkie dowody, których przeprowadzenie jest obowiązkowe. Określenie to budzi jednak wątpliwości interpretacyjne. W piśmiennictwie przedstawiono wąskie rozumienie tego przepisu. Wyrażono pogląd, że chodzi tu o dowody, których przeprowadzenie nie jest połączone ze stwierdzeniem jakichkolwiek przesłanek ocennych. Wskazano, że do takich dowodów należy zaliczyć dowody określone w przepisach art. 213 § 1–2a k.p.k., art. 214 § 2 k.p.k. i art. 394 § 1a k.p.k., natomiast wykluczono z tej kategorii dowód z opinii biegłego, w tym także dowód z opinii biegłych lekarzy psychiatrów²⁴. Przyjęcie tego poglądu oznacza, że dopuszczenie z urzędu dowodu z opinii biegłego wymaga odwołania się do treści art. 167 § 1 zd. 3

²⁴ Por.: S. Zabłocki, *Między reformatoryjnością ...*, *op. cit.*, s. 430; Tenże, *Artykuł 167 K.P.K. po jego nowelizacji – wstępne nakreślenie problemów*, Pal. 2015, nr 78, s. 169 i n.

k.p.k., a brak inicjatywy dowodowej sądu nie może stanowić zarzutu odwoławczego (art. 427 § 4 k.p.k.). Jednak do przedstawionego wyliczenia – kierując się zaproponowanym kryterium – należy jeszcze dodać obowiązek przeprowadzenia dowodu w sytuacji opisanej w art. 167 § 1 zd. 2 *in princ.* k.p.k. i art. 442 § 3 k.p.k. Ponadto kategorię wykluczenia z kategorii dowodów obowiązkowych dowodu z opinii biegłego, wymaga uściślenia, gdyż w pewnych układach procesowych ustawodawca zobowiązuje do przeprowadzenia tego rodzaju dowodu. Chodzi tu o przesłuchanie świadka małoletniego w warunkach art. 185a k.p.k. i art. 185b k.p.k. z udziałem biegłego psychologa (art. 185a § 2 k.p.k. i art. 185b § 1 k.p.k.). Ponadto, gdy do znamion strony przedmiotowej czynu zabronionego należy stan zdrowia psychicznego osoby pokrzywdzonej (np. upośledzenie umysłowe lub choroba psychiczna – art. 198 k.k.), przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego psychiatry staje się obowiązkowe z punktu widzenia kwalifikacji prawnej czynu.

Wydaje się jednak, że zakres stosowania art. 427 § 5 k.p.k. powinien być szerszy. Przede wszystkim trzeba zwrócić uwagę, że ustawodawca nie używa określenia „dowód obowiązkowy”. Dlatego też przy interpretacji tego przepisu akcent należy położyć na zwrot „przeprowadzenie” dowodu, co oznacza, że chodzi tu nie o charakter dowodu, tylko o czynność dowodową. Ponadto wykładnia systemowa art. 427 § 5 k.p.k. wskazuje, że przepis ten adresowany jest do skarżącego, a nie do sądu. Z tego też względu „obowiązkowość” ma charakter ocenny, gdyż chodzi o wykazanie w śródku odwoławczym konieczności przeprowadzenia dowodu *in concreto* pod kątem spełnienia przesłanek, od których to zależy, np. dowód z opinii biegłego wymaga wykazania, że konieczne były wiadomości specjalne do ustalenia określonej okoliczności (art. 193 k.p.k.). Inną natomiast rzeczą jest to, czy taki zarzut okaże się zasadny. Zauważyć ponadto trzeba, że ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie katalogu dowodów obowiązkowych, co wymagałoby uregulowania tej kwestii w części ogólnej Kodeksu postępowania karnego w systemowym powiązaniu z art. 167 § 1 k.p.k. Za przyjęciem szerokiego rozumienia „obowiązkowości” przeprowadzenia dowodu przemawiają także motywy przedstawione przez projektodawcę w uzasadnieniu do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw. Stwierdzono tam, że „...nowa regulacja podlegać musi innym jeszcze ograniczeniom wynikającym z tego, że przeprowadzenie niektórych dowodów jest obligatoryjne (np. dowód z opinii psychiatrów w sytuacji zaistnienia wątpliwości co do poczytalności oskarżonego, czy dowód z karty karnej co do uprzedniej karalności. W tych sytuacjach sąd nie może być pozbawiony możliwości przeprowadzenia dowodu w sytuacji pasywności stron”²⁵. Wyraźnie wskazuje to na zamiar traktowania obowiązkowego przeprowadzenia dowodu także w kategoriach ocennych, gdy wymagane jest

²⁵ Uzasadnienie projektu, druk sejmowy nr 860, s. 6.

spełnienie określonych ustawowych przesłanek. Chodzi tu głównie o wskazany przykładowo dowód z opinii biegłych lekarzy psychiatrów, a w konsekwencji o dowód z opinii biegłego, którego dopuszczenie i przeprowadzenie zależy od spełnienia przesłanek z art. 193 k.p.k. Ponadto, w przypadku nieprzeprowadzenia przez sąd z urzędu dowodu z opinii biegłych lekarzy psychiatrów, pomimo zaistnienia ku temu podstaw określonych w art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. w zw. z art. 202 k.p.k., gdy oskarżony nie miał obrońcy, obowiązek przeprowadzenia tego dowodu wynika pośrednio z charakteru uchybienia stanowiącego bezwzględny przyczynę odwoławczą z art. 439 § 1 pkt 10 *in princ.* k.p.k. Przy szerszym odczytaniu treści art. 427 § 5 k.p.k., oprócz dowodów wskazanych powyżej, do dowodów, których przeprowadzenie jest obowiązkowe, zaliczyć należy dowód z opinii biegłego lub biegłych, gdy stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych (art. 193 § 1 i 2 k.p.k.). Chodzi tu przykładowo o dowód z opinii biegłych lekarzy psychiatrów o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego (art. 202 § 1 k.p.k.) oraz dowód z opinii biegłych lekarzy psychiatrów i biegłego lekarza seksuologa w zakresie zaburzeń preferencji seksualnych (art. 202 § 3 k.p.k.), przesłuchanie świadka z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa w warunkach art. 192 § 2 k.p.k. W wypadku dopuszczenia dowodu z opinii biegłego (biegłych) za obowiązkowe należałoby również uznać przeprowadzenie dowodu z uzupełniającej opinii tego samego biegłego lub z opinii innego biegłego, gdy wydana opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w samej opinii lub między różnymi opiniami w tej samej sprawie (art. 201 k.p.k.)²⁶.

W przypadku nieprzeprowadzenia dowodu o charakterze obowiązkowym, dopuszczalny jest zarzut odwoławczy naruszenia przepisu, z którego ten obowiązek wynikał.

11. Prekluzja dowodowa

W wyniku nowelizacji **wprowadzono w art. 427 § 3 k.p.k. prekluzję dowodową**, która dotyczy tylko „odwołującego się”. Pojęcie to odnieść należy do strony skarżącej, w której imieniu środek odwoławczy może też wnieść przedstawiciel procesowy. Prekluzja dowodowa uniemożliwia tej stronie, a także jej przedstawicielowi procesowemu, skuteczne złożenie wniosku dowodowego. **Przepis ten nie ma więc zastosowania do strony nieskarżącej.** Dopuszczalne jest zatem składanie przez tę stronę wniosku o przeprowadzenie dowodu, który mogła powołać przed sądem pierwszej instancji. Chodzi bowiem o to, aby strona nieskarżąca mogła przeprowadzić kontrdowody w związku z aktywnością dowodową skarżącego. Nie można w takiej sytuacji od niej wymagać, aby wcześniej

²⁶ Zob. też: T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1534; D. Kala, *Zarzuty apelacyjne...*, *op. cit.*, s. 172 i n.

dowodu tego „nie mogła powołać”²⁷. Dotyczy to jednak tylko takich dowodów, które odnoszą się do okoliczności, na które został dopuszczony dowód zgłoszony przez odwołującego się. Dowody wnioskowane przez stronę nieskarżącą muszą bowiem pozostać w związku z zakresem zaskarżenia i granicami podniesionych zarzutów, które programują zakres kontroli odwoławczej (art. 433 § 1 k.p.k.).

Odczytanie *a contrario* art. 427 § 3 k.p.k. prowadzi do wniosku, że odwołujący się nie może skutecznie powołać się na nowy fakt lub nowy dowód, gdy mógł to uczynić przed sądem pierwszej instancji. Przez „nowe dowody”, o których mowa w tym przepisie, należy rozumieć nie tylko nowe źródła dowodowe, lecz także nowe środki dowodowe.

Użyte w art. 427 § 3 k.p.k. sformułowanie odnoszące się do „nowych faktów i dowodów” nie ma takiego samego zasięgu oddziaływania, jak w znolizowanym art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. W tych przepisach użyto co prawda tego samego określenia, ale w art. 427 § 3 k.p.k. zawarto jeszcze dopowiedzenie, że chodzi tylko o takie „nowe fakty lub dowody”, których odwołujący się nie mógł powołać przed sądem pierwszej instancji. Natomiast w art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. zakres „nowych faktów lub dowodów” dotyczy także postępowania przed sądem drugiej instancji. Ponadto zakres działania art. 427 § 3 k.p.k. jest szeroki, gdyż chodzi o każdy nowy fakt lub nowy dowód mogący mieć znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Natomiast ich rozumienie w art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. jest znacznie węższe, gdyż tylko w płaszczyźnie wymienionych podstaw wznowienia postępowania.

W art. 427 § 3 k.p.k. wątpliwości interpretacyjne budzi zwrot „nie mógł powołać”. W tym zakresie przepis ten odczytany *a contrario* wskazuje na niedopuszczalność przeprowadzenia dowodu, gdy skarżący „mógł powołać” go przed sądem pierwszej instancji. Przepis ten nie odwołuje się jednak do wiedzy o fakcie lub dowodzie, ale do możliwości jego zgłoszenia. Swoim zakresem obejmuje więc nie tylko sytuacje, w której odwołujący się **nie wiedział o dowodzie, a więc nie mógł go powołać (przeszkoda faktyczna), lecz także, gdy taką wiedzę posiadał, ale zachodziła przeszkoda prawna do jego powołania**, np. względne zakazy dowodowe. W pierwszym przypadku ocena „możliwości” powinna nastąpić z perspektywy obiektywnej, nie zaś subiektywnej²⁸. Przede wszystkim chodzi tu o sytuację, gdy odwołującemu się taki dowód nie był wcześniej znany. Budzi natomiast wątpliwości to, czy art. 427 § 3 k.p.k. dotyczy także braku możliwości sprecyzowania wniosku dowodowego w zakresie umożliwiającym przeprowadzenie dowodu przed sądem, np. znane są stronie personalia świadka, ale nie jest w stanie podać jego adresu. Wykładnia systemowa art. 427 § 3 k.p.k.

²⁷ Por.: P. Hofmański, S. Zabłocki, *Sprawność postępowania odwoławczego w świetle noweli Kodeksu postępowania karnego z 27.9.2013 r.* [w:] *Między nauką a praktyką prawa karnego. Księga Jubileuszowa Profesora Lecha Gardockiego*, pod red. Z. Jędrzejewskiego, Warszawa 2014, s. 108.

²⁸ Por.: A. Sakowicz, *Postępowanie dowodowe w postępowaniu apelacyjnym. Zarys problematyki* [w:] *Obrona i pełnomocnik...*, *op. cit.*, s. 468.

przez odwołanie się do treści art. 169 § 1 k.p.k. wskazuje, że możliwość powołania dowodu odnieść należy do skonkretyzowania źródła lub środka dowodowego w ramach warunków formalnych wniosku dowodowego bez konieczności jego dalszego dookreślenia, jeżeli strona nie jest w stanie tego uczynić. Dlatego też, np. podanie danych personalnych świadka jest wystarczające do zgłoszenia wniosku dowodowego, nawet jeżeli strona nie zna jego adresu. Rzeczą organu procesowego jest bowiem ustalenie miejsca pobytu, jeżeli jest to możliwe, np. w trybie art. 15 k.p.k. Jeżeli jednak dowodu nie da się przeprowadzić, sąd powinien oddalić wniosek dowodowy (art. 170 § 1 pkt 4 k.p.k.). Dopiero gdy ta przeszkoda ustanie, pojawi się możliwość skutecznego złożenia wniosku dowodowego. Natomiast na brak możliwości nie będzie mogła skutecznie powołać się strona, która nie dochowała należytej staranności w dbaniu o własny interes procesowy i zachowała się pasywnie – z różnych przyczyn – w zakresie inicjatywy dowodowej, np. z uwagi na taktykę obrończą nie został złożony wniosek dowodowy albo gdy w aktach sprawy znajdowała się informacja o dowodzie, ale odwołujący się jej nie wykorzystał z uwagi na nieznaną akt lub początkowe przekonanie o jego nieprzydatności.

Złożenie w warunkach art. 427 § 3 k.p.k. wniosku dowodowego nakłada na odwołującego się obowiązek wykazania, że faktu lub dowodu nie mógł powołać przed sądem pierwszej instancji. Chodzi tu o uprawdopodobnienie tej okoliczności w drodze tzw. dowodów swobodnych.

Konsekwencją niewykazania okoliczności, o której mowa w art. 427 § 3 k.p.k., jest niedopuszczalność przeprowadzenia dowodu. W rezultacie wniosek dowodowy należy oddalić na podstawie art. 170 § 1 pkt 1 k.p.k. W piśmiennictwie wyrażono też odmienny pogląd, że art. 427 § 3 k.p.k. stanowi samodzielną podstawę oddalenia wniosku dowodowego²⁹. Warunek wykazania braku możliwości wcześniejszego przeprowadzenia dowodu jest dodatkowym wymogiem skutecznego zgłoszenia wniosku dowodowego. Dlatego też odwołujący się powinien zostać wezwany do wskazania tej okoliczności. Konsekwencją jej niewykazania jest oddalenie wniosku. W wypadku wskazania takiej przyczyny, sąd odwoławczy może przed rozpoznaniem wniosku przeprowadzić swego rodzaju postępowanie sprawdzające co do rzeczywistego uprawdopodobnienia tej okoliczności.

Artykuł 427 § 3 k.p.k. pozwala na powoływanie się na nowe fakty lub dowody przez odwołujące się strony nie tylko w środku odwoławczym, ale także we wniosku dowodowym złożonym po jego wniesieniu. W piśmiennictwie wyrażono też odmienny pogląd, a mianowicie, że odwołujący się może wskazać nowe fakty lub dowody, których nie mógł powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji jedynie wtedy, gdy uczyni to w środku odwoławczym³⁰.

²⁹ Por.: W. Kociubiński, *Zakres orzekania ...*, op. cit., s. 40 (uwagi do przypisu 15).

³⁰ Por.: S. Steinborn, *Postępowanie dowodowe w instancji apelacyjnej w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2015, nr 12, s. 155.

Z uwagi na umiejscowienie wniosku należałoby też przyjąć, że istnieje termin do jego złożenia, tj. do upływu terminu do wniesienia środka odwoławczego. Jednak pogląd ten nie wydaje się trafny. Wprowadza bowiem ograniczenie, które nie wynika z treści tego przepisu. W konsekwencji proponowane zawężenie inicjatywy dowodowej prowadzi do zakazu składania wniosku nawet wtedy, gdy odwołujący się o nowym fakcie lub dowodzie dowiedział się po wniesieniu środka odwoławczego a przed rozpoznaniem sprawy. Zauważyć jednak należy, że art. 427 § 3 k.p.k., operując określeniem „odwołujący się” nie zastrzega, że wniosek co do przeprowadzenia nowego dowodu lub dowodu co do nowego faktu powinien zostać złożony w środku odwoławczym. Przepis ten wprowadza tylko ograniczenie podmiotowe a nie temporalne. Przymiot „odwołującego się” ma charakter trwały w tym znaczeniu, że nie traci się go po wniesieniu środka odwoławczego. Przepis ten upoważnia więc odwołującego się do złożenia wniosku także po wniesieniu środka odwoławczego³¹.

12. Granice orzekania sądu odwoławczego

Nowelizacja wprowadziła ściśle powiązanie między granicami kontroli odwoławczej i granicami orzekania sądu odwoławczego. Chodzi tu o granice skarżenia i zarzuty odwoławcze (uchybień). W wyniku nowelizacji w art. 434 § 1 zd. 2 k.p.k. zmodyfikowano podstawy związania sądu odwoławczego zarzutami odwoławczymi. Dotychczas były one określone przez podmiotowość skarżącego, tj. oskarżyciela publicznego i pełnomocnika, gdyż wówczas sąd odwoławczy mógł orzec na niekorzyść oskarżonego w razie stwierdzenia uchybień podniesionych w środku odwoławczym. Przed nowelizacją z kontekstu art. 434 § 1 zd. 2 k.p.k. oraz z użytych sformułowań wynikało, że określa on granice orzekania na niekorzyść oskarżonego. Po nowelizacji, treść zdania drugiego art. 434 § 1 k.p.k. może prowadzić do wniosku, że reguluje on zakres orzekania sądu odwoławczego nie tylko na niekorzyść oskarżonego (nie ma już w tym przepisie takiego sformułowania), ale także na jego korzyść. Jednak wykładnia *a rubrica* przez odwołanie się do zdania pierwszego art. 434 § 1 k.p.k. oraz wykładnia historyczna prowadzą do wniosku, że przepis ten nadal reguluje granice orzekania na niekorzyść oskarżonego, tyle tylko, że w porównaniu z dotychczasowym stanem prawnym, nie różnicuje już tych granic z uwagi na podmiot skarżącego. Chodzi tu o każdy środek odwoławczy wniesiony na niekorzyść oskarżonego, niezależnie od tego, czy wniósł go podmiot fachowy, czy niefachowy³². W ten sposób usunięto wskazywaną w piśmiennictwie niespójność kształtowania się granic orzekania na niekorzyść oskarżonego w zależności od podmiotu skarżącego.

³¹ Por.: W. Kociubiński, *Zakres orzekania ...*, op. cit., s. 40; A. Sakowicz, *Postępowanie dowodowe...*, op. cit., s. 469; S. Zabłocki, *Między reformatorystyką ...*, op. cit., s. 424.

³² Por.: T. Grzegorzczak, *Kodeks ...*, op. cit., s. 1444.

Sąd odwoławczy był bowiem związany zarzutami odwoławczymi (uchybieniami) w wypadku zaskarżenia orzeczenia na niekorzyść oskarżonego przez oskarżyciela publicznego lub pełnomocnika, natomiast w wypadku wniesienia środka odwoławczego przez oskarżyciela posiłkowego lub oskarżyciela prywatnego kontrola orzeczenia następowała pod kątem wszystkich uchybień wymienionych w art. 438 k.p.k.³³

W art. 434 § 1 zd. 2 k.p.k. wskazano **dwie elementy określające zakres orzekania sądu odwoławczego**, a mianowicie **granice zaskarżenia** oraz **uchybień podniesionych w środku odwoławczym**. Przepis ten należy systemowo powiązać z art. 433 § 1 k.p.k., co oznacza, że przy ustalaniu „granic zaskarżenia” trzeba uwzględnić treść art. 447 § 1–3 k.p.k. Jednak odmiennie niż w art. 433 § 1 k.p.k., ustawodawca w art. 434 § 1 zd. 2 k.p.k. nie posłużył się pojęciem „podniesione zarzuty”, tylko określeniem odnoszącym się do „uchybień podniesionych w środku odwoławczym”. Wprowadzone rozróżnienie terminologiczne na „zarzuty” i „uchybień” prowadzi do wniosku, że granice rozpoznania sprawy wyznaczają zarzuty odwoławcze, natomiast zakres orzekania sądu odwoławczego związany jest ze stwierdzonymi uchybieniami. Pojęcie „zarzut” występuje też w art. 427 § 1 k.p.k., gdyż odwołujący się ma obowiązek wskazać w środku odwoławczym zarzuty stawiane rozstrzygnięciu. Natomiast określeniem „uchybień” ustawodawca posłużył się również w art. 436 k.p.k., stanowiąc o uchybieniach podniesionych przez stronę, ale także podlegających uwzględnieniu z urzędu. Zakaz wykładni synonimicznej (zakaz nadawania różnym zwrotom tych samych znaczeń) wymaga odrębnego ustalenia znaczenia tych pojęć. Porównując treść art. 434 § 1 zd. 2 k.p.k. z treścią art. 427 § 1 k.p.k., można stwierdzić, że **„zarzut odwoławczy”** to twierdzenie skarżącego o zaistniałym uchybieniu. Chodzi tu o subiektywną ocenę skarżącego, że doszło do uchybień. Natomiast rzeczą sądu odwoławczego jest zbadanie, czy zarzut jest trafny, a więc czy doszło do wskazanego w nim uchybień. Oznacza to, że **pojęcie „uchybień”** należy do kategorii obiektywnej, gdyż jest stwierdzane przez sąd odwoławczy. Mając na uwadze te różnice, ustawodawca celowo w art. 434 § 1 zd. 2 k.p.k. użył określenia „uchybień”, a nie „zarzut”. Natomiast w art. 427 § 1 k.p.k. nałożył na odwołującego się obowiązek wskazania w środku odwoławczym „zarzutów stawianych rozstrzygnięciu”, a nie obowiązek wskazania „uchybień”. W konsekwencji sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w granicach podniesionych zarzutów (art. 433 § 1 k.p.k.), jednak w ramach kontroli odwoławczej bada, czy wskazane w zarzucie uchybień rzeczywiście zaistniało. Orzeka bowiem o zmianie lub uchyleniu orzeczenia w razie stwierdzenia uchybień, a nie z uwagi na ocenę zarzutu (arg. z art. 438

³³ Por.: D. Świecki, *Granice orzekania na niekorzyść oskarżonego na podstawie art. 434 § 1 i art. 443 k.p.k.*, PS 2009, nr 5, s. 72 i n.

pkt 1–4 k.p.k. i art. 439 § 1 k.p.k.). Nakłada to na sąd odwoławczy obowiązek przeprowadzenia merytorycznej nieformalnej kontroli zaskarżonego orzeczenia. Decydujące znaczenie ma bowiem stwierdzenie uchybienia wynikającego z zarzutu, a nie to jak zostało ono nazwane (zakwalifikowane jako zarzut odwoławczy)³⁴.

13. Przełamanie kierunku środka odwoławczego

W wyniku nowelizacji dodano do treści art. 434 § 2 k.p.k. przepis art. 440 k.p.k. W ten sposób rozstrzygnięto toczony w piśmiennictwie spór, czy art. 434 § 2 k.p.k. stanowi samodzielną podstawę przełamania kierunku środka odwoławczego niezależnie od zakresu zaskarżenia i podniesionych zarzutów odwoławczych, czy też nie stanowi takiej podstawy, a jedynie w sposób ogólny zezwala na przełamanie kierunku środka odwoławczego wniesionego na niekorzyść oskarżonego³⁵. Ten ostatni pogląd przyjął ustawodawca poprzez wprowadzenie do art. 434 § 2 k.p.k. warunku w postaci zaistnienia okoliczności stanowiącej podstawę orzekania niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów (art. 440 k.p.k.).

Przyjęte rozwiązanie ogranicza jednak orzekanie na korzyść oskarżonego, gdyż odwrócenie kierunku środka odwoławczego może nastąpić tylko w wypadku określonym w art. 440 k.p.k. Zakłada się bowiem, że w kontradiktoryjnym procesie to oskarżony powinien wnieść środek odwoławczy, wskazując na zaistniałe uchybienie. Jednakże z uwagi na respektowanie zasady prawdy materialnej i względy gwarancyjne, dopuszcza się z urzędu korygowanie błędów popełnionych przez sąd pierwszej instancji na korzyść oskarżonego, pomimo wniesienia środka odwoławczego wyłącznie na jego niekorzyść.

14. Wyłączenie stosowania zakazu *reformationis in peius*

W wyniku nowelizacji doprecyzowano i zawężono gwarancję wynikającą z zakazu *reformationis in peius* w stosunku do osoby skazanej z zastosowaniem art. 60 § 3 lub 4 k.k. lub art. 36 § 3 k.k.s.

W nowym brzmieniu w art. 434 § 4 k.p.k. wyraźnie wskazano, że orzekanie na niekorzyść oskarżonego, pomimo wniesienia środka odwoławczego na jego korzyść, następuje niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów.

---

³⁴ Por.: S. Zabłocki, *O niektórych zmianach wprowadzonych przez nowy kodeks postępowania karnego w zakresie postępowania odwoławczego*, PS 1997, nr 11–12, s. 14–15; P. Hofmański, S. Zabłocki, *Niektóre zagadnienia...*, op. cit., s. 191–192, a także wyrok SN z 14.11.2001 r., III KKN 250/01, KZS 2002, nr 78, poz. 31 i postanowienie SN z 15.10.2003 r., III KK 360/02, OSNwSK 2003, poz. 2141.

³⁵ Por.: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2011, s. 772 oraz S. Steinborn, *Orzekanie przez sąd ...*, op. cit., s. 334.

Przepis ten stanowi więc samodzielną podstawę przełamania kierunku zaskarżenia na niekorzyść oskarżonego w wypadku wniesienia środka odwoławczego na jego korzyść.

W wyniku nowelizacji rozszerzono zakres zastosowania tego przepisu, gdyż oprócz warunku odwołania wyjaśnień lub zeznań (doprecyzowując, że po wydaniu wyroku), dodano nowy warunek w postaci zmiany w istotny sposób wyjaśnień lub zeznań. Zwrot ten oznacza konieczność dokonania oceny tej zmiany z punktu widzenia dotychczas złożonych wyjaśnień lub zeznań. Chodzi bowiem nie o jakąkolwiek zmianę, lecz tylko o taką, która jest „istotna”. W związku z tym należy odwołać się do art. 60 § 3 i 4 k.k. lub do art. 36 § 3 k.k.s. W przepisach tych mowa jest o ujawnieniu „istotnych okoliczności” popełnienia przestępstwa. W orzecznictwie wskazuje się, że są to takie okoliczności, które stwarzają podstawę do ustalenia przestępstwa i jego właściwej kwalifikacji³⁶. W tym kontekście należy uznać, że w art. 434 § 4 k.p.k. chodzi o taką zmianę wyjaśnień lub zeznań, która rzutuje na ustalenia faktyczne i ocenę dowodów zawartą w zaskarżonym wyroku.

W wyniku nowelizacji wprowadzono w art. 434 § 4 k.p.k. wyłączenie możliwości przełamania kierunku zaskarżenia na niekorzyść oskarżonego, gdy w apelacji wniesionej na jego korzyść, pomimo odwołania lub w istotny sposób zmiany wyjaśnień, zasadnie podniesiono zarzut obrazy prawa materialnego albo sąd odwoławczy stwierdził okoliczność uzasadniającą uchylenie orzeczenia na podstawie art. 439 § 1 k.p.k.

15. Ograniczenie reguły *ne peius*

Nowelizacja rozszerza zakres merytorycznego orzekania sądu odwoławczego m.in. poprzez uchylenie art. 454 § 2 k.p.k. Przepis ten zakazywał orzekanie surowszej kary pozbawiania wolności, gdy sąd odwoławczy zmieniał ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku. Usunięcie art. 454 § 2 k.p.k. w powiązaniu z wprowadzeniem ograniczeń uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania w art. 437 § 2 k.p.k. powoduje, że w wypadku uznania zasadności zarzutu apelacji wniesionej na niekorzyść oskarżonego co do konieczności orzeczenia surowszej kary pozbawiania wolności, niezależnie, czy na podstawie przyjętych, czy zmienionych ustaleń faktycznych, sąd odwoławczy zobowiązany jest do wydania merytorycznego orzeczenia.

Konsekwencją uchylenia art. 454 § 2 k.p.k. jest dopuszczalność orzeczenia po raz pierwszy w instancji odwoławczej kary pozbawienia wolności, gdy w pierwszej instancji zapadł wyrok skazujący na łagodniejszą karę lub odstąpiono od jej wymierzenia.

³⁶ Por.: wyrok SA w Lublinie z 30.8.2012 r., II AKa 152/12, Lex nr 1237249.

16. Ograniczenie podstaw uchylenia orzeczenia

W wyniku nowelizacji w art. 437 § 2 k.p.k. wskazane zostały **przypadki, w których sąd odwoławczy uchyla zaskarżone orzeczenie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania**. Są one następujące: **1)** bezwzględne przyczyny odwoławcze (art. 439 § 1 k.p.k.); **2)** reguły *ne peius* (art. 454 k.p.k.); **3)** przeprowadzenie na nowo przewodu w całości. Użyty w tym przepisie zwrot „uchylenie orzeczenia” oznacza, że podstawy w nim wskazane odnoszą się do wyroków i postanowień. Jednak, o czym poniżej, większość z nich dotyczy wyroku. W konsekwencji nowe brzmienie art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. w większym stopniu rozszerza obowiązek merytorycznego orzekania przez sąd odwoławczy w przypadku zaskarżenia postanowienia.

W art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. ustawodawca, podając przyczyny uchylenia, posłużył się zwrotem „wyłącznie”. W ten sposób wskazał, że **jest to katalog zamknięty**. Jednak w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. nie został wymieniony art. 440 k.p.k. W piśmiennictwie wyrażono pogląd, że był to zabieg celowy, aby zapobiec nieuzasadnionemu uchylaniu orzeczeń pod pretekstem konieczności zapewnienia pełnej realizacji zasady prawdy materialnej³⁷. Wobec tego prezentowane jest stanowisko, że art. 440 k.p.k. nie stanowi przepisu szczególnego względem art. 437 § 2 k.p.k. W konsekwencji powiązanie art. 440 k.p.k. z art. 437 § 2 k.p.k. prowadzi do wniosku, że uchylenie orzeczenia z przekroczeniem granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów na podstawie art. 440 k.p.k. może nastąpić wyłącznie w sytuacjach wymienionych w art. 437 § 2 k.p.k.³⁸ Chodzi tu o dwie podstawy. Pierwszą jest konieczność ponowienia przewodu w całości. Nie ma wówczas znaczenia kierunek zaskarżenia. Drugą podstawę stanowi art. 454 k.p.k. Jest to ograniczenie orzekania na niekorzyść oskarżonego w instancji odwoławczej, co wiąże się z wniesieniem apelacji wyłącznie na niekorzyść oskarżonego, np. w wypadku zaskarżenia wyroku uniewinniającego, orzekanie poza granicami zarzutów może nastąpić na podstawie art. 440 k.p.k., co wymaga uchylenia wyroku z uwagi na regułę *ne peius* z art. 454 § 1 k.p.k. Zauważyć jednak należy, że warunek „przeprowadzenia na nowo przewodu w całości” znacznie ogranicza możliwość uchylenia wyroku na niekorzyść oskarżonego z przyczyn wskazanych w art. 440 k.p.k. Może to dotyczyć przykładowo następującej sytuacji. Apelacja została wniesiona na korzyść oskarżonego. Postawiono w niej zarzut błędnej oceny materiału dowodowego (art. 7 k.p.k.), co mogło mieć wpływ na treść wyroku poprzez ustalenie, że oskarżony popełnił zarzuca-
ne mu przestępstwo. Sąd odwoławczy z urzędu stwierdził, że został naruszony

³⁷ Por.: S. Steinborn, *O zakresie orzekania poza granicami środka odwoławczego w świetle zasad i tendencji rozwojowych współczesnego procesu karnego (uwagi de lege ferenda)* [w:] *Z problematyki funkcji procesu karnego*, pod red. T. Grzegorzczka, J. Izydorczyka i R. Olszewskiego, Warszawa 2013, s. 561.

³⁸ Por.: M. Fingas, S. Steinborn, *Granice rozpoznania ...*, *op. cit.*, s. 495–496.

art. 117 § 1 k.p.k., gdyż sprawę rozpoznano pod nieobecność oskarżonego, który nie został prawidłowo zawiadomiony o terminie rozprawy głównej. Wówczas art. 440 k.p.k. będzie stanowił podstawę do orzekania poza granicami zarzutu. W konsekwencji, sąd odwoławczy, z uwagi na konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości na podstawie art. 437 § 2 zd. 2 *in fine* k.p.k., uchyli zaskarżony wyrok i przekaze sprawę do ponownego rozpoznania. Natomiast problem związany z niewskazaniem art. 440 k.p.k. w dyspozycji art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. pojawi się w sytuacji zaskarżenia wyroku na niekorzyść oskarżonego w części dotyczącej kary lub innych konsekwencji prawnych czynu i stwierdzenia przez sąd odwoławczy poza granicami zaskarżenia, że opis przypisanego czynu jest niekompletny co do ustaleń faktycznych, co wymaga „dookreślenia” brakujących znamion. W takim układzie procesowym nie będzie spełniona wskazana podstawa do uchylenia wyroku, gdyż przewód sądowy został prawidłowo przeprowadzony. Konieczne jest tylko uzupełnienie opisu czynu. Przyjęcie poglądu, że art. 440 k.p.k. ma zastosowanie na niekorzyść oskarżonego, gdy mieści się w zakresie wskazanym w art. 437 § 2 *in fine* k.p.k. powoduje, że w takich przypadkach sąd odwoławczy – z jednej strony – nie mając podstawy do uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania – a z drugiej strony – możliwości zmiany orzeczenia na niekorzyść oskarżonego poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami – w konsekwencji powinien rozważyć uniewinnienie oskarżonego, skoro opis przypisanego czynu wskazuje, iż nie zostały wypełnione znamiona czynu zabronionego. Podany przykład dowodzi, że we wzajemnej relacji art. 437 § 2 k.p.k. z art. 440 k.p.k., ten ostatni mieści się w całości w obszarze podstaw uchylenia orzeczenia tylko w zakresie orzekania na korzyść oskarżonego. Natomiast w przypadku orzekania na niekorzyść taka relacja nie zachodzi. Występują bowiem takie obszary objęte działaniem art. 440 k.p.k., które nie mieszczą się w zakresie stosowania art. 437 § 2 k.p.k.

Wskazany w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. przepis art. 439 § 1 k.p.k. odnosi się tylko do tych przyczyn, z powodu których zachodzi konieczność uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Nie dotyczy więc podstaw wymienionych w art. 439 § 1 pkt 8 i 9 k.p.k. Z powodu przyczyn wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. dopuszczalne jest uchylenie wyroku i postanowienia.

Wymieniony w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. przepis art. 454 k.p.k. odnosi się do regułu *ne peius* z § 1 i 3. W tym zakresie art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. dotyczy tylko wyroku. Dopuszcza jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, pomimo stwierdzenia zasadności apelacji wniesionej na niekorzyść oskarżonego. Sąd odwoławczy nie może bowiem skazać po raz pierwszy w drugiej instancji ani wymierzyć kary dożywotniego pozbawienia wolności.

Wymieniona w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. podstawa uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania z powodu konieczności

przeprowadzenia na nowo przewodu w całości może budzić wątpliwości interpretacyjne. Użyty zwrot „przewód” należy potraktować jako skrót pojęciowy, jednak niezbyt poprawny, gdyż domyślnie chodzi o „przewód sądowy” (rozdział 45 k.p.k.). Wobec tego, w tym zakresie art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. wprowadza ograniczenie odnoszące się do uchylenia wyroku wydanego na rozprawie głównej. W konsekwencji nie ma zastosowania jako podstawa uchylenia postanowienia wydanego na posiedzeniu, gdyż na tym forum nie przeprowadza się przewodu sądowego (art. 92 k.p.k.). Uchylenie tego rodzaju orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić w wypadku wskazanym w art. 439 § 1 k.p.k. Poza tym przypadkiem sąd odwoławczy powinien merytorycznie rozpoznać sprawę.

Użyty w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. zwrot „przewód” nie zawiera też dookreślenia, czy jest to pierwszoinstancyjny, czy drugoinstancyjny przewód sądowy. Z kontekstu tego przepisu wynika, że chodzi o przewód sądowy na rozprawie głównej. Za takim rozumieniem tego określenia przemawia też zwrot „na nowo”. Na przewodzie sądowym przeprowadzane są dowody (rozdział 45 k.p.k.). Przepis art. 437 § 2 *in fine* k.p.k. nie mówi jednak „o powtórzeniu dowodów”, ale o powtórzeniu „przewodu”. Dlatego też konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości nie odnosi się tylko do potrzeby powtórzenia dowodów. Może też dotyczyć samego przebiegu przewodu sądowego, gdy z uwagi na naruszenie przepisów procesowych należy powtórzyć go w całości. Konieczność powtórzenia przewodu sądowego w całości z przyczyn dowodowych wiąże się z podstawą dowodową wyroku. Chodzi tu o naruszenie art. 410 k.p.k. Zauważyć jednak należy, że w toku przewodu sądowego przeprowadzane są z reguły dowody z osobowych źródeł dowodowych i dowody z dokumentów. Warunek w postaci konieczności ponowienia wszystkich tych dowodów będzie spełniony dopiero wówczas, gdy sąd pierwszej instancji w ogóle nie ujawnił żadnych dowodów, choć oparł na nich wyrok, albo wszystkie te dowody zostały nieprawidłowo przeprowadzone (art. 410 k.p.k.). W praktyce rzadko ten warunek uchylenia wyroku będzie spełniony. W zakresie konieczności przeprowadzenia na nowo dowodów na rozprawie głównej należy bowiem wziąć pod uwagę wszystkie dowody, w tym dowody z dokumentów, które z reguły są prawidłowo przeprowadzane na podstawie art. 393 k.p.k. w zw. z art. 394 k.p.k. W konsekwencji, jeżeli określony dowód (niektóre dowody) nie został przeprowadzony, np. sąd błędnie oddalił wniosek dowodowy albo dowód (niektóre dowody) został nieprawidłowo przeprowadzony, np. sąd nie pouczył świadka o prawie do odmowy składania zeznań, to sąd odwoławczy zobowiązany jest zaistniałe uchybienie konwalidować (art. 452 § 2 k.p.k.). Nie będzie bowiem zachodziła potrzeba przeprowadzenia wszystkich dowodów ponownie. Druga sytuacja może wystąpić wówczas, gdy doszło do naruszenia przepisów procesowych odnoszących się do prawidłowego przebiegu przewodu sądowego, co wymaga jego powtórzenia w całości,

np. trafny zarzut niewyłączenia sędziego z przyczyn określonych w art. 41 § 1 k.p.k. albo też, gdy niedochowano gwarancji procesowych odnoszących się do udziału stron i ich przedstawicieli procesowych na rozprawie głównej, np. rozpoznano sprawę pod nieobecność oskarżonego, który nie został prawidłowo zawiadomiony o terminie rozprawy, czy też naruszono reguły trybu konsensualnego, co powoduje konieczność rozpoznania sprawy na zasadach ogólnych. W tym ostatnim przypadku chodzi nie tyle o przeprowadzenie na nowo przewodu w całości, gdyż na posiedzeniu wyrokowym w trybach konsensualnych nie ma przewodu sądowego, ale poprzez wnioskowanie *a fortiori* – o jego przeprowadzenie w ogóle.

Wprowadzenie w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. katalogu przyczyn uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania prowadzi w konsekwencji do ograniczenia podstaw uchylenia orzeczenia wymienionych w art. 438 k.p.k. W wypadku wniesienia apelacji na korzyść oskarżonego taką samodzielną przyczyną uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania nie będzie art. 438 pkt 1 i 4 k.p.k. W przypadku tych przyczyn nie zachodzi bowiem konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu w całości. Natomiast w wypadku zaskarżenia wyroku na niekorzyść oskarżonego podstawy uchylenia są szersze z uwagi na reguły *ne peius* (art. 454 § 1 i 3 k.p.k.).

17. Zakaz uchylenia wyroku z powodu uzasadnienia niespełniającego wymogów określonych w art. 424 k.p.k.

W wyniku nowelizacji dodano art. 455a k.p.k., który zawiera zakaz uchylenia wyroku z powodu tego, że jego uzasadnienie nie spełnia wymogów określonych w art. 424 k.p.k. Wprowadzając ten przepis, ustawodawca wprost wyłączył taką podstawę uchylenia, choć można ją także wyprowadzić z art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. W konsekwencji **skarżący** nie może skutecznie postawić zarzutu naruszenia tego przepisu. **Może** natomiast **powiązać inne zarzuty odwoławcze z treścią uzasadnienia w celu wzmocnienia argumentacji co do wadliwości wydanego wyroku.**

Ratio legis wprowadzenia tego przepisu wiąże się z oczywistym założeniem, że w wypadku zaskarżenia wyroku, przedmiotem kontroli odwoławczej jest wyrok, a nie jego uzasadnienie. Dlatego też nieprawidłowo sporządzone uzasadnienie nie świadczy automatycznie o nieprawidłowości wyroku. Jeżeli bowiem uzasadnienie nie spełnia wymogów określonych w art. 424 k.p.k., to dochodzi do naruszenia tego przepisu, ale z tego powodu uchylenie orzeczenia jest możliwe tylko wówczas, gdy uchybienie mogło mieć wpływ na jego treść (art. 438 pkt 2 k.p.k.). Zważywszy, że uzasadnienie jest sporządzane po wydaniu wyroku, to nie może mieć takiego wpływu, choć gdy jest wadliwe to niewątpliwie

utrudnia przeprowadzenie kontroli odwoławczej. Jednak sąd odwoławczy orzeka nie na podstawie sporządzonego uzasadnienia, ale po przeprowadzeniu kontroli wyroku z perspektywy zgromadzonego materiału dowodowego i podstaw do jego uchylecia lub zmiany określonych w art. 438 k.p.k. i art. 439 § 1 k.p.k.

W art. 455a *in princ.* k.p.k. zawarto skrót myślowy w stwierdzeniu „nie można uchylić wyroku”. Rozwijając go, zauważyć należy, że chodzi tu o zakaz uchylecia wyroku i przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (arg. z art. 437 § 2 k.p.k.).

Dodanie art. 455a k.p.k. należy również powiązać z nowelizacją art. 424 § 1 k.p.k. poprzez przyjęcie wymogu „związłego” sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku oraz z nowym brzmieniem art. 449a § 1 i 2 k.p.k. co do możliwości zwrotu akt sprawy sądowi pierwszej instancji w celu uzupełnienia uzasadnienia w niezbędnym zakresie.

18. Uzupełnienie uzasadnienia przez sąd pierwszej instancji

W nowym brzmieniu art. 449 a § 1 k.p.k. rozszerza możliwość zwrotu akt sprawy celem uzupełnienia uzasadnienia zaskarżonego wyroku. Dotychczas było to dopuszczalne w wypadku określonym w art. 423 § 1a k.p.k., a więc gdy sąd pierwszej instancji ograniczył zakres podmiotowy uzasadnienia tylko co do oskarżonych, w stosunku do których złożono wnioski o sporządzenie uzasadnienia (art. 422 § 1 *in fine* k.p.k. przed nowelizacją).

W art. 449a § 1 k.p.k. użyto zwrotu „w niezbędnym zakresie”, nie precyzując jednak, o jaki zakres tu chodzi. Wobec tego przepis ten budzi wątpliwości interpretacyjne. Można wyróżnić **trzy płaszczyzny (zakresy) jego zastosowania**. Pierwsza, to rozszerzenie zakresu podmiotowego uzasadnienia, **gdy sąd pierwszej instancji sporządził uzasadnienie w ograniczonym podmiotowym zakresie**. Druga, to rozszerzenie zakresu przedmiotowego uzasadnienia, **gdy sąd sporządził uzasadnienie w ograniczonym przedmiotowym zakresie**. Trzecia, to uzupełnienie zakresu uzasadnienia, **gdy zawiera ono braki w warstwie merytorycznej**. W pierwszej i drugiej płaszczyźnie zastosowanie art. 449a § 1 k.p.k. nie budzi wątpliwości z uwagi na systemowe powiązanie z art. 422 § 2 k.p.k., art. 423 § 1a k.p.k. i art. 424 § 3 k.p.k. Z pierwszego z tych przepisów wynika obowiązek wskazania przez stronę zakresu przedmiotowego wniosku o sporządzenie na piśmie uzasadnienia wyroku, a ponadto w sprawach złożonych podmiotowo, także którego z oskarżonych wniosek dotyczy. Konsekwencją tego uregulowania jest możliwość sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku tylko w zakresie określonym we wniosku (art. 423 § 1a k.p.k.). Ponadto w trybach konsensualnych sąd pierwszej instancji może *ex lege* ograniczyć zakres uzasadnienia do wyjaśnienia podstawy prawnej tego wyroku oraz wskazanych przez stronę rozstrzygnięć (art. 424 § 3 k.p.k.). W tych przypadkach zwrot sprawy w celu uzupełnienia

uzasadnienia będzie wynikał z konieczności orzekania poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami, na podstawie art. 435, art. 439 § 1, art. 440 i art. 455 k.p.k., co może wskazywać na potrzebę poszerzenia zakresu uzasadnienia (art. 449a § 1 *in princ.* k.p.k.).

Wątpliwości budzi natomiast możliwość uzupełnienia uzasadnienia z powodu jego braków. Za przyjęciem takiej możliwości przemawia wykładnia językowa i wykładnia historyczna. W art. 449a § 1 k.p.k. zwrot „w niezbędnym zakresie” – *lege non distinguente* – należy odnieść do każdego zakresu uzasadnienia. Wykładnia historyczna wskazuje zaś, że gdyby ustawodawca chciał ograniczyć zakres zastosowania art. 449a § 1 k.p.k. tylko do pierwszej i drugiej płaszczyzny jego rozszerzenia, to powinien pozostawić dotychczasową treść tego przepisu, który przed nowelizacją ograniczał zakres jego zastosowania do wypadków wskazanych w art. 423 § 1a k.p.k. Ten ostatni przepis, po nowelizacji, pozostawałby aktualny w treści art. 449a § 1 k.p.k., gdyż ograniczałby zwrot akt celem uzupełnienia uzasadnienia tylko do rozszerzenia jego zakresu podmiotowego lub przedmiotowego. Ponadto *ratio legis* nadania art. 449 § 1 k.p.k. nowego brzmienia zdaje się też wskazywać, że zakładano możliwość uzupełnienia braków uzasadnienia. W uzasadnieniu do projektu powoływanej już ustawy z dnia 20.2.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz innych ustaw stwierdzono, że: „Jeżeli zatem sąd odwoławczy dojdzie do wniosku, że zaskarżony wyrok należy uchylić, będzie obowiązany ustalić i wskazać konkretną względną lub bezwzględną przyczynę odwoławczą. Pomocne dokonaniu prawidłowych ustaleń w tym zakresie będzie umożliwienie sądowi drugiej instancji w myśl art. 449 a § 2 k.p.k. (po poprawce Senatu jest to art. 449a § 1 k.p.k. – dop. autora) przed wydaniem orzeczenia zwrócenie sprawy sądowi pierwszej instancji w celu uzupełnienia uzasadnienia zaskarżonego wyroku. W ocenie projektodawcy takie rozwiązanie normatywne z jednej strony umożliwi sądowi drugiej instancji oparcie się na pełnych i wyczerpujących motywach pisemnych wyroku, zapobiegnie wydawaniu bez potrzeby orzeczeń kasatoryjnych, a sądom pierwszej instancji pozwoli na skoncentrowanie się przy sporządzaniu uzasadnienia na zagadnieniach węzłowych, mających najistotniejsze znaczenie dla rozstrzygnięcia”³⁹. W piśmiennictwie również wyrażono pogląd o możliwości uzupełnienia braków sporządzonego uzasadnienia⁴⁰.

Jednak względy gwarancyjne związane z zachowaniem konstytucyjnego standardu dwuinстанcyjności postępowania sądowego mogą przemawiać przeciwko tak szerokiej wykładni art. 449a § 1 k.p.k. Istnieje bowiem niebezpieczeństwo, że korygowanie w trybie tego przepisu nieprawidłowości lub braków pisemnego uzasadnienia pozbawi skarżącego prawa do rzeczywistej kontroli instancyjnej, której jednym z wymogów jest rzetelność procedury odwoławczej.

³⁹ Druk sejmowy nr 2393, cz. 1.

⁴⁰ Por.: M. Fingas, S. Steinborn, *Granice rozpoznania...*, *op. cit.*, s. 480.

Stosując szeroko art. 449a § 1 k.p.k., sąd odwoławczy może zneutralizować zarzuty odwoławcze zlecając sądowi pierwszej instancji uzupełnienie uzasadnienia pod ich kątem. Przykładowo, w wypadku zarzutu apelacji naruszenia art. 410 k.p.k. polegającego na niedokonaniu oceny dowodu z zeznań świadka, co skarżący wiąże z brakiem takiej oceny w uzasadnieniu, zwrot sprawy w tym zakresie umożliwi uzupełnienie tego braku, co w konsekwencji zdezaktualizuje ten zarzut. Z treści art. 449a § 2 *in fine* k.p.k. wynika, że ustawodawca nie przewiduje ponownego zaskarżenia wyroku z uwagi na uzupełnienie uzasadnienia ani też możliwości uzupełnienia zarzutów wniesionej apelacji. Można bowiem tylko zaskarżyć samą treść uzupełnionego uzasadnienia, a nie w związku z tym uzasadnieniem także wyrok, skoro upłynął już termin do jego zaskarżenia, a ustawodawca nie przewiduje możliwości uzupełnienia zarzutów apelacji po tym terminie. Z tego też względu należy wyrazić pogląd, że przepis art. 449a § 1 k.p.k. nie powinien mieć zastosowania w sytuacji, gdy uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji nie spełnia wymogów określonych w art. 424 § 1 i 2 k.p.k. W takim przypadku sąd odwoławczy powinien dokonać oceny zasadności zarzutu odwoławczego w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał dowodowy i przedstawioną przez skarżącego argumentację.

W nowym brzmieniu art. 449a § 2 k.p.k. stanowi, że **do uzupełnienia uzasadnienia stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące uzasadnienia wyroku**. Nie wskazano jednak, o jakie przepisy tu chodzi. Podano natomiast zakres ich stosowania. Są to przepisy regulujące sporządzanie, doręczanie i zaskarżanie uzasadnienia wyroku.

„Odpowiednie” stosowanie przepisów dotyczących sporządzania uzasadnienia wyroku prowadzi do wniosku, że do czynności uzupełnienia uzasadnienia będzie miał zastosowania art. 423 § 1 k.p.k. określający 14-dniowy termin do jego sporządzenia; art. 115 k.p.k. odnośnie do konieczności podpisania uzupełnionego uzasadnienia z możliwością złożenia zdania odrębnego przy składaniu podpisu przez członka składu orzekającego (art. 114 § 2 k.p.k.). Ponadto „odpowiednio” należy stosować art. 424 § 1 i 2 w zakresie wymogu „związłego” sporządzenia uzupełnienia uzasadnienia.

„Odpowiednie” stosowanie przepisów dotyczących doręczania uzasadnienia wywołuje pytanie, komu należy je doręczyć. Rozstrzygnięcie tej kwestii wymaga wyróżnienia dwóch sytuacji. Pierwsza, gdy uzupełnienie uzasadnienia dotyczy zakresu przedmiotowego. Druga, gdy odnosi się do zakresu podmiotowego. Rozważając te kwestie, wyjść należy od ogólnego stwierdzenia, że warunkiem zaskarżenia uzasadnienia wyroku jest złożenie wniosku o sporządzenie uzasadnienia, a apelacja przysługuje tej stronie, która złożyła taki wniosek (art. 425 § 2 zd. 2 k.p.k. i art. 422 § 1 w zw. z art. 423 § 2 k.p.k.). Przyjęcie tego kryterium doręczenia uzasadnienia w trybie art. 449a § 2 k.p.k. ogranicza stosowanie tego przepisu do sytuacji, w której zostało ono uzupełnione w zakresie

przedmiotowym o charakterze horyzontalnym, np. uzasadnienie sporządzono co do kary, a uzupełnienie dotyczy orzeczenia o winie. Podlega wówczas doręczeniu tej stronie, która uprzednio złożyła wniosek o sporządzenie na piśmie uzasadnienia wyroku. Natomiast nie podlegałoby ono doręczeniu, gdy uzasadnienie uzupełnione zostałoby w zakresie przedmiotowym o charakterze wertrykalnym (w sprawach złożonych przedmiotowo), np. co do czynu, którego nie obejmował wniosek o uzasadnienie, a także w zakresie podmiotowym, a więc co do oskarżonego w stosunku do którego wyrok jest prawomocny. Wówczas bowiem co do tego czynu lub co do tego oskarżonego, nie został złożony wniosek o uzasadnienie wyroku⁴¹. Należy jednak zauważyć, że warunkiem zaskarżenia uzasadnienia wyroku jest *gravamen*, co oznacza, że należy też uwzględnić interes strony w zaskarżeniu uzasadnienia (art. 425 § 3 k.p.k.). Kierując się z kolei tym kryterium należałoby uzupełnione uzasadnienie doręczyć tym stronom, które spełniają ten warunek. Wówczas „odpowiednie” stosowanie przepisów o doręczeniu oznaczałoby dokonanie tej czynności, pomimo braku wniosku o sporządzenie uzasadnienia.

„Odpowiednie” stosowanie przepisów dotyczących zaskarżania uzasadnienia wyroku prowadzi do wniosku, że strona, której doręczono uzupełnienie uzasadnienia, może je zaskarżyć w drodze apelacji. Termin do jej wniesienia wynosi 14 dni od daty doręczenia (art. 445 § 1 k.p.k.). Skarżący może wnieść apelację wyłącznie od uzasadnienia, co oznacza, że nie może w niej kwestionować wyroku. Warunkiem skutecznego wniesienia apelacji jest posiadanie *gravamen*. Chodzi tu o uciążliwość wynikającą z treści uzupełnionego uzasadnienia, która przejawia się w poczuciu pokrzywdzenia zawartymi w nim stwierdzeniami lub ocenami.

19. Zasady sporządzania uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego

W wyniku nowelizacji odwrócono dotychczasową zasadę, że sąd odwoławczy sporządza pisemne uzasadnienie wyroku z urzędu. Po nowelizacji, zestawienie przepisów art. 457 § 1 i § 2 k.p.k. pozwala wyprowadzić nową zasadę, że **sąd odwoławczy sporządza uzasadnienie na wniosek, a z urzędu tylko w wypadku uchylenia wyroku lub zgłoszenia zdania odrębnego**. Zważywszy, że uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić w wypadkach wskazanych w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k., to ten rodzaj orzeczenia powodujący konieczność sporządzenia uzasadnienia z urzędu, będzie występował rzadko.

Nowe brzmienie art. 457 § 2 k.p.k. wskazuje, że nie ma już warunku, że wyrok utrzymujący w mocy podlega uzasadnieniu na wniosek, gdy apelacja zostanie uznana za oczywiście bezzasadną.

⁴¹ Por.: M. Fingas, S. Steinborn, *Granice rozpoznania ...*, op. cit., s. 480.

Z artykułu tego wynika, że uzasadnienie wyroku utrzymującego w mocy lub wyroku zmieniającego następuje na wniosek strony, chyba że zgłoszono zdanie odrębne.

Odesłanie w art. 457 § 2 k.p.k. do art. 422 k.p.k. i art. 423 k.p.k. wymaga dodatkowego omówienia z uwagi na nowelizację tych przepisów i konieczność ich „odpowiedniego” stosowania w postępowaniu odwoławczym.

„Odpowiednie” stosowanie art. 422 § 1 k.p.k. oznacza, że termin do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia biegnie od daty ogłoszenia wyroku, a gdy ustawa przewiduje doręczenie wyroku, od daty jego doręczenia. Kwestia doręczenia wyroku uregulowana została w art. 100 § 3 k.p.k. Odczytanie tego przepisu *a contrario* prowadzi do stwierdzenia, że doręczenie wyroku wydanego na rozprawie następuje wtedy, gdy strona nie była obecna przy jego ogłoszeniu. Wykładnia językowa art. 100 § 3 k.p.k. poprzez użycie ogólnego zwrotu „wyrok” – *lege non distinguente* – oraz wykładnia systemowa – zamieszczenie go w części ogólnej kodeksu – prowadzi do wniosku, że chodzi tu też o wyrok sądu odwoławczego. W konsekwencji, w przypadku nieobecności strony na ogłoszeniu wyroku, podlega on doręczeniu i od daty doręczenia biegnie dla strony 7-dniowy termin do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia. Jeżeli strona jest reprezentowana przez przedstawiciela procesowego, to doręczenie wyroku stronie powoduje też konieczność doręczenia temu przedstawicielowi i dla niego bieg terminu rozpoczyna się od daty tego doręczenia (art. 140 k.p.k.).

Odesłanie do art. 422 § 2 k.p.k. oznacza, że strona we wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku utrzymującego w mocy albo wyroku zmieniającego powinna wskazać zakres przedmiotowy wniosku, a w sprawach złożonych podmiotowo także oskarżonego, którego wniosek dotyczy. „Odpowiednie stosowanie” tego przepisu w postępowaniu odwoławczym upoważnia do poczynienia zastrzeżenia, że zakres przedmiotowy i podmiotowy wniosku powinien zostać dostosowany do zakresu zaskarżenia, gdyż sąd odwoławczy kontroluje wyrok w takim zakresie, w jakim strona go zaskarżyła (art. 433 § 1 k.p.k.). Oznacza to, że zakres wniosku nie może być szerszy niż zakres zaskarżenia, natomiast może zostać zawężony w stosunku do tego zakresu. Sąd odwoławczy może jednak w wypadkach wskazanych w ustawie wyjść poza granice zaskarżenia i podnieść zarzuty. W takiej sytuacji należy przyjąć, że wniosek strony o sporządzenie uzasadnienia wyroku może mieć szerszy zakres niż zakres zaskarżenia. Chodzi tu przykładowo o sytuację, gdy wyrok został zaskarżony na korzyść oskarżonego co do kary, a sąd odwoławczy na podstawie art. 440 k.p.k. wyszedł poza granice zaskarżenia i zmienił wyrok co do kwalifikacji prawnej czynu. Wówczas strona może złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia co do całości wyroku. Natomiast w podanym przykładzie, gdy sąd odwoławczy utrzymał w mocy zaskarżony wyrok, to wniosek o uzasadnienie może dotyczyć tylko rozstrzygnięcia o karze. W zakresie szerszym jest on niedopuszczalny.

Określenie zakresu przedmiotowego wniosku o sporządzenie uzasadnienia wymaga wyróżnienia spraw prostych (jeden czyn) i spraw złożonych (więcej niż jeden czyn). Gdy przedmiotem zaskarżenia jest jeden czyn, zakres wniosku należy powiązać z zakresem zaskarżenia wyroku. W wypadku zaskarżenia wyroku co do winy, wniosek o sporządzenie uzasadnienia dotyczy całości wyroku. W konsekwencji strona może złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia bez wskazywania jego zakresu, skoro zakres ten wynika w sposób dorozumiany z zakresu zaskarżenia. W takim układzie procesowym nie wydaje się potrzebne wzywanie strony do sprecyzowania zakresu wniosku. Strona może jednak zakres wniosku ograniczyć i wnieść o sporządzenie uzasadnienia w węższym zakresie niż zaskarżyła wyrok, np. tylko co do kary, czy co do kosztów postępowania odwoławczego. Natomiast nie jest dopuszczalna sytuacja odwrotna, tzn. zaskarżenie wyroku w części (co do rozstrzygnięć nie dotyczących winy) i rozpoznanie sprawy w tym zakresie, zamyka możliwość złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia w szerszym zakresie. W sprawach złożonych przedmiotowo, gdy strona zaskarżyła rozstrzygnięcie co do więcej niż jednego czynu, to we wniosku powinna określić, którego z czynów wniosek dotyczy. W tym zakresie jest to warunek formalny wniosku, którego brak wymaga uzupełnienia w trybie art. 120 § 1 k.p.k. i ze skutkiem wskazanym w art. 422 § 3 k.p.k. Natomiast nie jest konieczne precyzowanie zakresu wniosku co do każdego z czynów, gdyż zakres ten wynika w sposób dorozumiany z zakresu zaskarżenia. W sprawach złożonych podmiotowo, jeżeli wniosek nie pochodzi od oskarżonego, powinien również zawierać oznaczenie tego z oskarżonych, którego dotyczy.

„Odpowiednie” stosowanie art. 422 § 3 k.p.k. pozwala przyjąć, że określenie zakresu wniosku stanowi wymóg formalny, podlegający uzupełnieniu w trybie art. 120 § 1 k.p.k. i ze skutkami wskazanymi w art. 120 § 2 k.p.k. w zw. z art. 422 § 3 k.p.k. Jednak dodatkowego rozważenia wymaga inna sytuacja, a mianowicie, gdy strona złożyła wniosek o sporządzenie uzasadnienia w szerszym zakresie niż zakres zaskarżenia, np. co do winy, gdy zaskarżyła wyrok co do kary. W tym zakresie wniosek jest niedopuszczalny. Jednak w art. 422 § 3 k.p.k. nie ma wskazanej takiej okoliczności jako podstawy do odmowy przyjęcia wniosku. Wydaje się jednak, że „odpowiednie” stosowanie tego przepisu w postępowaniu odwoławczym poprzez powiązanie dopuszczalnego zakresu wniosku z zakresem zaskarżenia (art. 433 § 1 k.p.k.) pozwala przyjąć, że na podstawie art. 422 § 3 k.p.k. w zw. z art. 433 § 1 k.p.k. przewodniczący wydziału sądu odwoławczego powinien odmówić przyjęcia wniosku w tym zakresie.

„Odpowiednie” stosowanie art. 423 § 1a k.p.k. w postępowaniu odwoławczym uprawnia sąd odwoławczy do ograniczenia zakresu przedmiotowego lub podmiotowego uzasadnienia do tych tylko części wyroku, których dotyczy

wniosek. W konsekwencji obowiązek zadeklarowania zakresu przedmiotowego lub podmiotowego wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego otwiera drogę do wniesienia kasacji tylko w tym przedmiotowym lub podmiotowym zakresie, w jakim wniosek został złożony.

20. Udział obrońcy i pełnomocnika w rozprawie apelacyjnej

W wyniku nowelizacji dodano do art. 450 § 1 k.p.k. przepis art. 80a § 1 k.p.k. Ponadto zmieniło się także otoczenie normatywne art. 450 § 1 k.p.k. poprzez zmianę przepisów art. 79 § 1 pkt 1, 3 i 4 oraz § 4 k.p.k. i art. 80 k.p.k.

Na podstawie art. 540 § 1 k.p.k. **udział obrońcy w rozprawie apelacyjnej jest obowiązkowy** w następujących sytuacjach:

- 1) w wyniku nowelizacji art. 79 § 1 pkt 1 k.p.k., gdy w postępowaniu odwoławczym oskarżony nie ukończył 18 lat;
- 2) gdy oskarżony jest głuchy, niemy lub niewidomy (tak, jak dotychczas);
- 3) w wyniku nowelizacji art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. i art. 79 § 4 k.p.k., gdy biegli lekarze psychiatrzy stwierdzili, iż czyn oskarżonego został popełniony w warunkach wyłączenia lub znacznego ograniczenia poczytalności (art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k.) lub że stan jego zdrowia psychicznego nie pozwala na udział w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny (art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k.);
- 4) w wyniku nowelizacji art. 80 k.p.k., gdy zarzucono zbrodnię (dotychczas także, gdy był pozbawiony wolności). Nowe brzmienie tego przepisu prowadzi do stwierdzenia, że w rozprawie apelacyjnej udział obrońcy jest obowiązkowy również wtedy, gdy sąd pierwszej instancji zmienił kwalifikację prawną czynu i skazał za występki, a także gdy umorzył postępowanie lub uniewinnił oskarżonego. **Decyduje bowiem zarzut oskarżenia, a nie rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji;**
- 5) w wyniku nowelizacji, wskutek dodania art. 80a § 1 k.p.k., gdy obrońca został wyznaczony w postępowaniu sądowym na wniosek oskarżonego. Zawarty w art. 80a § 1 k.p.k. zwrot „w postępowaniu sądowym” – *lege non distinguente* – odnosi się także do postępowania odwoławczego. Tym samym swoim zakresem art. 450 § 1 k.p.k. obejmuje sytuacje, gdy obrońca został wyznaczony na podstawie art. 80a § 1 k.p.k. w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji oraz dopiero w postępowaniu odwoławczym.

„Odpowiednie” stosowanie w postępowaniu przed sądem drugiej instancji przepisów dotyczących postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 458 k.p.k.) oznacza, że do wniosku oskarżonego o wyznaczenie obrońcy do udziału w rozprawie apelacyjnej złożonego na podstawie art. 80a § 1 k.p.k. ma zastosowanie art. 353 § 5 k.p.k. W konsekwencji, jeżeli oskarżony w postępowaniu przed sądem odwoławczym nie ma obrońcy, to wniosek o wyznaczenie

obrońcy jest wiążący, jeżeli został złożony w terminie 7 dni od daty doręczenia zawiadomienia o terminie rozprawy apelacyjnej. Wniosek złożony po tym terminie może zostać pozostawiony bez rozpoznania, jeżeli jego uwzględnienie powodowałoby konieczność odroczenia rozprawy apelacyjnej.

W postępowaniu odwoławczym znajduje również „odpowiednie” zastosowanie art. 87a § 1 i 2 k.p.k. Odmienne jednak niż w przypadku obrońcy ustawa nie określa terminu do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu, a ponadto w wypadku wyznaczenia – jego udział w rozprawie nie jest obojętny. Oznacza to, że strona powinna złożyć wniosek w takim terminie, aby pełnomocnik wyznaczony z urzędu mógł wziąć udział w rozprawie apelacyjnej. W konsekwencji wniosek strony o wyznaczenie pełnomocnika złożony dopiero na rozprawie apelacyjnej należy pozostawić bez rozpoznania, skoro nie może wywołać skutku w postaci udziału w niej pełnomocnika.

21. Udział oskarżonego pozbawionego wolności w rozprawie apelacyjnej

W wyniku nowelizacji w art. 451 k.p.k. wprowadzono kilka zmian w stosunku do dotychczasowej jego treści. Po pierwsze, określony został termin złożenia wniosku o sprowadzenie na rozprawę apelacyjną, który wynosi 7 dni. Po drugie, ustalony został początek biegu tego terminu, tj. od daty doręczenia zawiadomienia o przyjęciu apelacji. Po trzecie, w sposób dorozumiany wskazano, że pouczenie oskarżonego o prawie złożenia wniosku o doprowadzenie należy doręczyć oskarżonemu na etapie postępowania międzyinstancyjnego, tj. przy doręczeniu zawiadomienia o przyjęciu apelacji (art. 448 § 1 k.p.k.). Po czwarte, unormowano sytuację, gdy wniosek o sprowadzenie został złożony po terminie. Po piąte, wprowadzono też uprawnienie dla referendarza sądowego do wyznaczenia oskarżonemu pozbawionemu wolności obrońcy z urzędu, gdy **wniosek o sprowadzenie na rozprawę apelacyjną** nie został uwzględniony przez sąd, a oskarżony nie posiada obrońcy.

W art. 451 k.p.k. określono **termin** oraz wskazano początek jego biegu. Termin ten wynosi **7 dni** i biegnie **od daty doręczenia oskarżonemu zawiadomienia o przyjęciu apelacji**. Złożenie wniosku w tym terminie zobowiązuje sąd odwoławczy do jego rozpoznania. Natomiast wniosek złożony po terminie podlega rozpoznaniu, jeżeli nie powoduje to konieczności odroczenia rozprawy.

Nie określono natomiast charakteru tego terminu. Z przyjmowanego w doktrynie trójpodziału terminów na zawite, prekluzyjne i instrukcyjne⁴²:

- nie jest to termin zawity, gdyż za taki ustawa go nie uznaje (arg. z art. 122 § 2 k.p.k.),

⁴² Por.: T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 422.

- nie jest to też termin prekluzyjny, skoro po jego upływie wniosek może zostać rozpoznany,
- nie jest to również termin instrukcyjny, gdyż jego przekroczenie może jednak spowodować pozostawienie wniosku bez rozpoznania.

Termin ten ma więc odmienny charakter, który można określić jako **względnie stanowczy**. Wynika on z konieczności pogodzenia – z jednej strony – zasady prawa do obrony, zasady równości broni i zasady kontradiktoryjności, których realizacja wymaga zagwarantowania oskarżonemu prawa do udziału w rozprawie apelacyjnej i przejawia się w uprawnieniu do złożenia wniosku o sprowadzenie, a z drugiej – zasady ekonomiki procesowej i szybkości postępowania poprzez wprowadzenie bariery zabezpieczającej przed składaniem spóźnionych wniosków w celu blokowania rozpoznania sprawy.

Z art. 451 zd. 2 k.p.k. wynika, że wniosek złożony po terminie podlega rozpoznaniu, jeżeli nie powoduje to konieczności odroczenia rozprawy. *A contrario* – pozostawiany jest bez rozpoznania, gdy jego rozpoznanie wywoła ten skutek. Zważywszy, że termin do złożenia wniosku o doprowadzenie biegnie od daty doręczenia zawiadomienia o przyjęciu apelacji, to możliwość pozostawienia go bez rozpoznania rysuje się dopiero w wypadku jego złożenia po wyznaczeniu terminu rozprawy apelacyjnej. Trzeba jednak podkreślić, że art. 451 k.p.k. reguluje kwestię rozpoznania wniosku złożonego po terminie od strony pozytywnej, gdyż co do zasady podlega on rozpoznaniu, pomimo niezachowania terminu.

Użyty w art. 451 k.p.k. zwrot „powoduje to konieczność odroczenia rozprawy” należy powiązać z czynnościami, których dokonanie jest konieczne dla sprowadzenia oskarżonego na rozprawę apelacyjną, a które nie mogą zostać skutecznie podjęte z uwagi na zbyt krótki odstęp czasu pozostały do realizacji wniosku. Chodzi tu jednak o „złożenie wniosku” a nie o przedstawienie wniosku do rozpoznania. Decyduje data złożenia wniosku w administracji odpowiedniego sądu (arg. z art. 124 k.p.k.). Jeżeli więc wniosek oskarżonego, nawet złożony po terminie, z przyczyn organizacyjnych został przedstawiony sądowi ze znacznym opóźnieniem, bez którego jego rozpoznanie nie powodowałoby konieczności odroczenia rozprawy, to należy go rozpoznać.

W wypadku pozostawienia wniosku bez rozpoznania, gdy oskarżony nie posiada obrońcy, powstaje pytanie, czy zachodzi podstawa do wyznaczenia mu obrońcy z urzędu. Wykładnia językowa zwrotu „sąd nie zarządza” sprowadzenia oskarżonego nie jest jednoznaczna. W kontekście pełnej treści art. 451 k.p.k. należy odwołać się do wykładni systemowej (*a rubrica*). Zawarte w tym przepisie (*in principio*) sformułowanie, że na wniosek oskarżonego „sąd odwoławczy (...) zarządza sprowadzenie” go na rozprawę, pozostaje w logicznym powiązaniu z końcową jego częścią, w której jest mowa o sytuacji, gdy „sąd nie zarządza” sprowadzenia oskarżonego. Prowadzi to do stwierdzenia, że sąd odwoławczy „nie zarządza” sprowadzenia oskarżonego – co wówczas rodzi konieczność

posiadania obrońcy – gdy po rozpoznaniu wniosku odmawia jego uwzględnienia. Użyty tu zwrot „zarządza” nie ma waloru wskazującego na rodzaj decyzji procesowej, a jedynie określa przedmiot orzeczenia (postanowienie sądu odwoławczego o uwzględnieniu wniosku i zarządzeniu sprowadzenia oskarżonego na rozprawę lub o nieuwzględnieniu wniosku i niezarządzeniu sprowadzenia). Natomiast w wypadku złożenia wniosku po terminie, jeżeli powoduje to konieczność odroczenia rozprawy, wniosek nie podlega w ogóle rozpoznaniu. Wobec tego sąd odwoławczy nie wypowiada się w kwestii potrzeby sprowadzenia oskarżonego na rozprawę. Do takiej sytuacji nie odnosi się więc użyty w art. 451 *in fine* k.p.k. zwrot „nie zarządza” sprowadzenia oskarżonego. Ponadto z tego przepisu nie wynika, aby o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania orzekał sąd odwoławczy. W konsekwencji kwestia zarządzenia sprowadzenia oskarżonego na rozprawę, która leży w gestii sądu i stanowi podstawę do wyznaczenia obrońcy, w wypadku nieuwzględnienia wniosku, staje się bezprzedmiotowa, skoro wniosek nie podlega w ogóle rozpoznaniu. Ponadto wykładnia funkcjonalna przemawia przeciwko szerokiej interpretacji art. 451 k.p.k. Trzeba bowiem zauważyć, że złożenie spóźnionego wniosku o sprowadzenie, który pozostawiono bez rozpoznania, gdyż jego uwzględnienie powodowałoby konieczność odroczenia rozprawy – przy przyjęciu, iż wówczas należy wyznaczyć oskarżonemu obrońcę – i tak w konsekwencji do tego prowadzi, gdyż z reguły w takiej sytuacji wyznaczony obrońca z urzędu nie będzie miał potrzebnego czasu na przygotowanie się do obrony iłoży wniosek o odroczenie rozprawy. Pod znakiem zapytania staje wówczas sens wprowadzenia takiego rozwiązania. Wobec tego wyrazić należy pogląd, że **w wypadku pozostawienia wniosku bez rozpoznania, nie ma obowiązku wyznaczenia oskarżonemu obrońcy z urzędu**, gdy nie ma on obrońcy.

W doktrynie wyrażono też odmienny pogląd, a mianowicie, że zawarty w art. 451 *in fine* k.p.k. zwrot „jeżeli sąd nie zarządza” sprowadzenia oskarżonego, który nie ma obrońcy, wskazuje, że należy go wyznaczyć bez względu na to, czy odmówiono sprowadzenia, czy też nie wydano zarządzenia o sprowadzeniu z uwagi na pozostawienie wniosku bez rozpoznania⁴³.

Artykuł 451 k.p.k. nie wskazuje wprost, jaki organ i w jakiej formie podejmuje **decyzję o pozostawieniu spóźnionego wniosku o sprowadzenie bez rozpoznania**. Przepis ten stanowi natomiast, że wniosek złożony po terminie podlega rozpoznaniu, jeżeli nie powoduje to konieczności odroczenia rozprawy. Wykładnia *a rubrica* z art. 451 k.p.k. prowadzi do stwierdzenia, że wniosek o doprowadzenie rozpoznaje sąd odwoławczy. Decyzja w przedmiocie skierowania sprawy na posiedzenie celem rozpoznania wniosku należy do **prezesa sądu** (przewodniczącego wydziału odwoławczego). Wobec tego należy uznać, że ten organ procesowy jest uprawniony do pozostawienia wniosku bez rozpoznania.

⁴³ Por.: T. Grzegorzczak, *Kodeks ..., op. cit.*, s. 1546.

W tym przedmiocie decyzja zapada w formie zarządzenia (art. 93 § 2 k.p.k.). O treści zarządzenia należy powiadomić oskarżonego (art. 100 § 5 k.p.k.). **Podstawą prawną zarządzenia o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania jest odczytany *a contrario* art. 451 k.p.k.**

22. Postępowanie dowodowe w instancji odwoławczej

W wyniku nowelizacji doszło do uchylenia § 1 art. 452 k.p.k. Dokonano też istotnej zmiany § 2 tego przepisu. Artykuł 452 § 1 k.p.k. stanowił element kasatoryjny postępowania odwoławczego i w powiązaniu z dotychczasowym § 2 wyraźnie wskazywał na dominującą funkcję kontrolną sądu odwoławczego⁴⁴.

Skreślenie w wyniku nowelizacji § 1 art. 452 k.p.k. w powiązaniu ze zmianą treści § 2 oraz nowym brzmieniem art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. wskazuje na dążenie ustawodawcy do zwiększenia apelacyjności postępowania odwoławczego w zakresie dotyczącym przeprowadzania dowodów w instancji odwoławczej, a co za tym idzie ograniczenie przekazywania spraw do ponownego rozpoznania w celu uzupełnienia postępowania dowodowego. Po nowelizacji, na podstawie art. 452 § 2 k.p.k. dopuszczalne jest uchylene wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania tylko wtedy, gdy konieczne jest „przeprowadzenie na nowo przewodu w całości”. Przepis ten współbrzmi z art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k., gdyż jest to taka sama podstawa uchylene wyroku. Tak skonstruowany art. 452 § 2 k.p.k. wprowadza zasadę, że sąd odwoławczy przeprowadza dowody, a nie w tym celu przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania. Użyty w art. 452 § 2 k.p.k. zwrot „przeprowadzenie na nowo przewodu w całości” jest niewątpliwie skrótem myślowym, którego rozwinięcie prowadzi do stwierdzenia, że sąd odwoławczy nie może przeprowadzić dowodów tylko wtedy, gdy ich zakres oznaczałby przeprowadzenie postępowania dowodowego w całości poprzez ponowienie wszystkich dowodów lub przeprowadzenie ich po raz pierwszy⁴⁵.

Po nowelizacji, dopuszczalny zakres postępowania dowodowego w instancji odwoławczej wydaje się „na pierwszy rzut oka” bardzo szeroki. W rzeczywistości jednak istnieją znaczne ograniczenia przeprowadzania dowodów w postępowaniu odwoławczym, które są systemowo powiązane ze zwiększoną kontradiktoryjnością w postępowaniu rozpoznawczym. Ustawodawca wprowadza kilka takich barier. Pierwsza, to zakaz stawiania zarzutów odwoławczych dotyczących pasywności lub aktywności sądu pierwszej instancji w sferze dowodowej (art. 427 § 4 k.p.k.). Druga, to prekluzja dowodowa, która zapobiega zgłaszaniu

---

⁴⁴ Por.: R. Kmiecik, *Zasada kontroli* [w:] *Zasady procesu karnego. System prawa karnego procesowego* pod red. P. Hofmańskiego, t. III, cz. 2, pod red. P. Wilińskiego, Warszawa 2014, s. 1671.

⁴⁵ Zob. szerzej: A. Sakowicz, *Postępowanie dowodowe...*, *op. cit.*, s. 452 i n.; S. Steinborn, *Postępowanie dowodowe...*, *op. cit.*, s. 149 i n.

w instancji odwoławczej dowodów możliwych do przeprowadzenia w pierwszej instancji (art. 427 § 3 k.p.k.). Trzecia, to powiązanie wniosków dowodowych z zakresem kontroli odwoławczej, który jest wyznaczany przez granice zaskarżenia i postawione zarzuty (art. 433 § 1 k.p.k.) i wynika ponadto z obowiązku wskazania zarzutów przez każdego skarżącego (art. 427 § 1 k.p.k.). W konsekwencji dowody na wniosek stron mogą być przeprowadzane tylko w tych granicach, gdyż poza nimi dowód nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, co stanowi podstawę do jego oddalenia (art. 170 § 1 pkt 2 k.p.k.)⁴⁶. Czwarta, dowody *ex officio* sąd odwoławczy przeprowadza w warunkach art. 167 § 1 zd. 3 k.p.k., a więc w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami – co znacznie limituje aktywność dowodową tego sądu. Piąta, sąd odwoławczy z urzędu przeprowadza dowody poza granicami zaskarżenia i postawionymi zarzutami tylko w wypadku zaistnienia podstaw do orzekania poza tymi granicami. Jednak brak aktywności dowodowej sądu wynikający z niezastosowania art. 440 k.p.k. nie może stanowić zarzutu w kasacji strony (art. 523 § 1 *in fine* k.p.k.)⁴⁷.

Na gruncie art. 452 § 2 k.p.k. rozważenia wymaga kwestia inicjatywy dowodowej sądu odwoławczego. Wyjaśnienia wymaga zwłaszcza wzajemny stosunek art. 452 § 2 k.p.k. do art. 167 § 1 k.p.k. Ten ostatni przepis wprowadza ogólną zasadę odnoszącą się do przeprowadzania dowodów w postępowaniu sądowym. Wynika z niego, że inicjatywa dowodowa należy do stron, zaś wyjątkiem jest aktywność dowodowa sądu. Przepis art. 167 § 1 k.p.k. dotyczy dowodów przeprowadzanych w postępowaniu sądowym wszczętym z inicjatywy strony, a więc także w wypadku wniesienia środka odwoławczego. Ponadto użyty w tym przepisie zwrot „przed sądem” – *lege non distinguente* – odnosi się również do sądu odwoławczego. Wykładnia systemowa prowadzi do wniosku, że art. 167 § 1 k.p.k. ma również zastosowanie w postępowaniu przed sądem drugiej instancji. Oznacza to, że sąd odwoławczy z urzędu dopuszcza lub włącza się w przeprowadzanie dowodów przez strony na podstawie art. 167 § 1 zd. 2 i 3 k.p.k. z uwzględnieniem ograniczeń co do zakresu postępowania dowodowego (art. 452 § 2 k.p.k.) i granic kontroli odwoławczej (art. 433 § 1 k.p.k.)⁴⁸. W takiej sytuacji sąd odwoławczy może dopuścić dowód nowy, w tym także

⁴⁶ Tak też: S. Steinborn, *Postępowanie dowodowe...*, *op. cit.*, s.154.

⁴⁷ Zob. szerzej: A. Sakowicz, *Postępowanie dowodowe ...*, *op. cit.*, s. 457 i n.; S. Steinborn, *Postępowanie dowodowe...*, *op. cit.*, s. 151 i n.; D. Świecki, *Reformatoryjne orzekanie w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z 2013 roku*, PS 2014, nr 10, s. 8 i n.; S. Zabłocki, *Między reformatoryjnością ...*, *op. cit.*, s. 431 i n.

⁴⁸ Zob. szerzej: S. Zabłocki, *Artykuł 167 k.p.k. po jego nowelizacji – wstępne nakreślenie problemów*, CzPKiNP 2015, nr 2; P. Mirek, *Nowy model postępowania dowodowego przed sądem II instancji – aspekty praktyczne nowelizacji art. 452 k.p.k.*, KKSiP 2014, nr 2, s. 52 i n.; S. Steinborn, *Postępowanie dowodowe...*, *op. cit.*, s. 158 i n., a także T. Grzegorzczak, *Kodeks ...*, *op. cit.*, s. 1551.

objęty prekluzją dowodową, a także ponowić dowód przeprowadzony przez sąd pierwszej instancji.

Brak inicjatywy dowodowej sądu odwoławczego lub niewłączenie się w przeprowadzanie dowodów przez stronę na rozprawie apelacyjnej nie może być przedmiotem zarzutu kasacyjnego strony naruszenia art. 167 § 1 k.p.k. (art. 427 § 4 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.). Ponadto w kasacji strona nie może skutecznie postawić zarzutu obrazy art. 452 § 2 k.p.k. w zw. z art. 167 § 1 k.p.k. w wypadku nieprzeprowadzenia z urzędu dowodu poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami, jeżeli wyjście poza te granice wymaga zastosowania art. 440 k.p.k. Uchybieniem pierwotnym jest tu bowiem naruszenie tego przepisu, a jego następstwem niezastosowanie art. 452 § 2 k.p.k. w zw. z art. 167 § 1 k.p.k. Skoro przedmiotem zarzutu jest uchybienie, a nie jego następstwa, to w takim układzie procesowym konieczne jest postawienie zarzutu naruszenia art. 440 k.p.k., co jednak w kasacji strony jest niedopuszczalne (art. 523 § 1 *in fine* k.p.k.).

W postępowaniu odwoławczym „odpowiednie” zastosowanie mają przepisy dotyczące czynności dowodowych na pierwszoinstancyjnym przewodzie sądowym (art. 458 k.p.k.). Na rozprawie apelacyjnej obowiązują więc reguły zwiększonej kontradiktoryjności przy przeprowadzaniu dowodów przez strony, tak jak na rozprawie głównej, np. przy przesłuchaniu świadka stosuje się przykładowo przepisy art. 171, art. 370, art. 391 k.p.k. W wypadku dopuszczenia dowodu na wniosek, to strona przeprowadza dowód przed sądem odwoławczym, zaś sąd ten włącza się w przeprowadzanie dowodu w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami. Brak aktywności dowodowej sądu odwoławczego podczas przeprowadzania dowodu przez stronę nie może być przedmiotem zarzutu kasacyjnego strony (art. 427 § 4 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.).

23. Zażalenie w przedmiocie kosztów procesu orzeczonych przez sąd odwoławczy

W wyniku nowelizacji art. 426 § 2 k.p.k.⁴⁹ rozszerzono sytuacje, w których dopuszczalne jest zaskarżenie orzeczenia sądu odwoławczego wydanego w toku postępowania odwoławczego. Chodzi tu o orzeczenie w przedmiocie kosztów procesu, o których po raz pierwszy orzekł sąd odwoławczy.

Wykładnia *a rubrica* § 2 wskazuje, że zażalenie przysługuje tylko na orzeczenie wydane w formie postanowienia. Jednak użyty tu zwrot „po raz pierwszy” prowadzi do szerszego określenia przedmiotu zaskarżenia, którym może być nie tylko *stricte* postanowienie, jako odrębna decyzja procesowa, o której mowa w tym przepisie, ale także rozstrzygnięcie o kosztach procesu, zawarte w wyroku

---

⁴⁹ Ustawa z 12.6.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2015 r., poz. 1185.

sądu odwoławczego. Choć takie rozstrzygnięcie stanowi element składowy wyroku (art. 626 § 1 k.p.k.), to jednak ma samodzielny byt, skoro może być przedmiotem odrębnego zaskarżenia w formie zażalenia (art. 460 zd. 2 k.p.k.). *De facto* ma ono formę postanowienia, które zawarte jest w wyroku.

Na podstawie § 2, zaskarżeniu podlegają także rozstrzygnięcia sądu odwoławczego o kosztach procesu, wydane przed merytorycznym rozpoznaniem sprawy, np. o przyznaniu biegłemu wynagrodzenia za sporządzenie opinii, czy postanowienia uzupełniające, jeżeli w orzeczeniu kończącym postępowanie nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości (art. 626 § 2 k.p.k.).

Zwrot „po raz pierwszy” wyłącza dopuszczalność zaskarżenia postanowienia sądu odwoławczego, wydanego w przedmiocie kosztów procesu na skutek kontroli odwoławczej, np. po rozpoznaniu zażalenia na orzeczenie o kosztach procesu przed sądem pierwszej instancji.

Zawarte w § 2 określenie „koszty procesu” obejmuje koszty wymienione w art. 616 § 1 i 2 k.p.k.

24. Zasady wnoszenia sprzeciwu od decyzji referendarza sądowego

W wyniku nowelizacji rozdział 50 k.p.k. uzyskał tytuł „Zażalenie i sprzeciw”. Zamieszczenie sprzeciwu w ramach działu IX k.p.k. zatytułowanego „Postępowanie odwoławcze”, może wskazywać, że sprzeciw należy do kategorii środków odwoławczych. Nie posiada on jednak cech charakterystycznych dla tych środków, tj. dewolutywności i suspensywności. **Sprzeciw**, choć służy także od decyzji nieprawomocnych, to **wywołuje wyłącznie skutek kasacyjny**. Należy więc do środków zaskarżenia. Umieszczenie unormowań dotyczących sprzeciwu w rozdziale 50 k.p.k. zaburza kodeksową systematykę, gdyż wprowadza w ramach środków odwoławczych inny niż odwoławczy środek zaskarżenia⁵⁰.

W rozdziale 50 k.p.k. uregulowano tylko dwie kwestie dotyczące sprzeciwu, tj. termin do jego wniesienia (art. 460 k.p.k.) oraz zawiadomienie o jego wniesieniu (art. 461 § 2 k.p.k.). Przepisy te stosuje się odpowiednio do sprzeciwu na zarządzenia (art. 466 § 1 k.p.k.). Natomiast pozostałe kwestie dotyczące legitymacji do wniesienia sprzeciwu oraz skutków jego wniesienia, a także postępowania związanego z wniesieniem sprzeciwu zawarte zostały w art. 93a § 3 i 4 k.p.k.

⁵⁰ Por.: T. Grzegorzczak, *Kodeks ..., op. cit.*, s. 1568.

Rozdział II. Nadzwyczajne środki zaskarżenia – kasacja, wznowienie postępowania

1. Kasacja

1.1. Kasacja strony od prawomocnego postanowienia sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a Kodeksu karnego

W wyniku nowelizacji wprowadzono możliwość wniesienia przez strony kasacji od prawomocnego postanowienia sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a k.k. Niezbyt fortunnie posłużono się tu jednak zwrotem „postanowienie sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania”. Z uwagi na pełnioną przez ten sąd funkcję kontrolną w rzeczywistości chodzi tu o sytuację, gdy sąd odwoławczy utrzymał w mocy postanowienie sądu pierwszej instancji o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego albo też zmienił zaskarżone postanowienie i zastosował środek zabezpieczający.

Z art. 519 zd. 1 *in fine* k.p.k. wynikają warunki wniesienia przez stronę kasacji od postanowienia. Przepis ten należy powiązać z art. 324 k.p.k. Przedmiotem kasacji jest tu postanowienie wydane na wniosek prokuratora złożony w trybie art. 324 k.p.k. Wniosek taki podlega rozpoznaniu na posiedzeniu albo na rozprawie (art. 354 pkt 2 k.p.k.). Niezależnie jednak od forum rozpoznania wniosku, sąd o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego orzeka w formie postanowienia, od którego przysługuje zażalenie⁵¹. Orzeczenie sądu odwoławczego wydawane po rozpoznaniu zażalenia, zapada także w formie postanowienia. Od tego postanowienia stronie przysługuje kasacja.

---

⁵¹ Por.: uchwała SN z 19.8.1999 r., I KZP 21/99, OSNKW 1999, Nr 910, poz. 49; postanowienie SN z 6.10.2011 r., III KZ 67/11, OSNwSK 2011, Nr 1, poz. 1795.

Wykładnia literalna art. 519 zd. 1 *in fine* k.p.k. wskazuje, że kasacja dopuszczalna jest tylko od postanowienia sądu odwoławczego, w którym rozstrzygnięto o uwzględnieniu wniosku prokuratora o umorzenie postępowania i zastosowanie środka zabezpieczającego. Kasacja nie służy więc stronom w wypadku wydania przez sąd odwoławczy prawomocnego postanowienia o nieuwzględnieniu wniosku prokuratora.

Zawarte w art. 519 zd. 1 *in fine* k.p.k. uregulowanie wywołuje jednak wątpliwości co do zakresu zastosowania. Widoczna jest bowiem pewna niekonsekwencja ustawodawcy w dostępie do kasacji przez stronę w postępowaniu sądowym, wszczętym wniesieniem aktu oskarżenia, w przypadku stwierdzenia okoliczności wyłączających winę z powodu niepoczytalności oskarżonego po otwarciu przewodu sądowego. W takim układzie procesowym o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a k.k. sąd orzeka wyrokiem (art. 414 § 1 k.p.k.). Wówczas działa ograniczenie wskazane w art. 523 § 2 k.p.k. i literalna wykładnia tego przepisu prowadzić może do stwierdzenia, że oskarżonemu nie przysługuje kasacja od prawomocnego wyroku sądu odwoławczego utrzymującego w mocy wyrok o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a k.k. Jednak w celu zachowania spójności systemowej należy, posługując się argumentacją *a fortiori* z art. 519 zd. 1 *in fine* k.p.k., przyjąć możliwość wniesienia kasacji przez stronę. W doktrynie wyrażono też taki pogląd przy założeniu, że nieadekwatne są tu ograniczenia dopuszczalności kasacji wynikające z art. 523 § 2 i 3 k.p.k.⁵²

W wyniku nowelizacji Kodeksu karnego ustawą z dnia 20.2.2015 r. określono w art. 93a szeroki katalog środków zabezpieczających. W konsekwencji kasacja stronie przysługuje w wypadku zastosowania każdego rodzaju środka zabezpieczającego, do których to środków należą: 1) elektroniczna kontrola miejsca pobytu; 2) terapia; 3) terapia uzależnień; 4) pobyt w zakładzie psychiatrycznym. Wobec tak szerokiego katalogu środków zabezpieczających, wyraźny jest brak spójności systemowej w dostępie stron do kasacji. W wypadku bowiem środków zabezpieczających strona może wnieść kasację w razie orzeczenia środka zabezpieczającego o charakterze wolnościowym, natomiast w przypadku orzeczenia kary, kasacja przysługuje stronie tylko wtedy, gdy wymierzono karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania (art. 523 § 2 k.p.k.)⁵³.

⁵² Por.: Hofmański P., Zabłocki S., *Reforma procedury karnej a Sąd Najwyższy* [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, pod red. P. Kardasa, T. Sroki, W. Wróbla, t. 2, Warszawa 2012, s. 1634.

⁵³ Podobnie, krytycznie: M. Laskowski, *Kasacja obrońcy i pełnomocnika po 1 lipca 2015 r.* [w:] *Obrońca i pełnomocnik...*, op. cit., s. 584.

1.2. Zakaz wnoszenia kasacji na podstawie zarzutu naruszenia art. 440 k.p.k.

W wyniku nowelizacji wprowadzono do art. 523 § 1 k.p.k. zakaz podnoszenia przez stronę w kasacji zarzutu naruszenia art. 440 k.p.k. W uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 27.9.2013 r. wskazano, że jest to podyktowane koniecznością ścisłego powiązania ze zmianami modelowymi dotyczącymi postępowania pierwszoinstancyjnego w zakresie zwiększenia kontrydiktoryjności postępowania jurysdykcyjnego i ograniczenia działania sądu z urzędu (art. 167 § 1 k.p.k.) oraz korelującymi z nimi zmianami modelowymi dotyczącymi postępowania odwoławczego (art. 427 § 4 k.p.k.)⁵⁴. W ten sposób kaskadowo została ustawiona kolejna bariera zabezpieczająca przed podnoszeniem przez strony zarzutu braku aktywności sądu, tym razem dotycząca sądu odwoławczego w zakresie wykraczającym poza granice zaskarżenia i podniesione zarzuty. W konsekwencji strona, która nie przejawiała inicjatywy dowodowej w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, nie może „ominąć” zakazu podnoszenia zarzutów apelacyjnych i domagać się w postępowaniu kasacyjnym oceny tego, czy sąd drugiej instancji powinien podjąć aktywność dowodową i z urzędu uzupełnić pierwszoinstancyjny przewód sądowy, gdyż zachodził „wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami” w rozumieniu art. 167 § 1 k.p.k.

Wyłączenie art. 440 k.p.k. jako zarzutu kasacyjnego przekłada się na niedopuszczalność zarzutu nieprzeprowadzenia przez sąd odwoławczy dowodów z urzędu (art. 452 § 2 k.p.k. w zw. z art. 167 § 1 zd. 3 k.p.k.). Inicjatywa dowodowa sądu odwoławczego warunkowana jest bowiem stwierdzeniem podstaw do orzekania poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami (art. 433 § 1 k.p.k.). Jedną z tych podstaw jest art. 440 k.p.k. Wobec tego skutkiem niezastosowania tego przepisu jest brak aktywności dowodowej w oparciu o art. 167 § 1 zd. 3 k.p.k. Zarzutem kasacyjnym może być tylko uchybienie pierwotne, tj. naruszenie art. 440 k.p.k. a nie jego następstwa, tj. niezastosowanie art. 452 § 2 k.p.k. w zw. z art. 167 § 1 zd. 3 k.p.k. W konsekwencji **brak aktywności dowodowej sądu odwoławczego poza granicami zaskarżenia i podniesionymi zarzutami nie może być przedmiotem zarzutu kasacji strony.**

Skutki wyłączenia jako podstawy zarzutu kasacyjnego strony naruszenia art. 440 k.p.k. dotyczą nie tylko sfery dowodowej, ale wszystkich uchybień z art. 438 k.p.k., których strona nie podniosła w apelacji, jeżeli ich stwierdzenie wymagało wyjścia poza granice zaskarżenia i postawione zarzuty na podstawie art. 440 k.p.k. Przykładowo, jeżeli strona zaskarżyła wyrok w części dotyczącej orzeczenia o karze, a z urzędu sąd odwoławczy na podstawie art. 440 k.p.k. nie dostrzegł obrazy prawa materialnego w kwalifikacji prawnej czynu, to strona w kasacji nie może podnieść tego uchybienia.

⁵⁴ Druk sejmowy nr 870, s. 161.

Zakaz stawiania zarzutu naruszenia art. 440 k.p.k. – *verba legis* – dotyczy tylko kasacji stron. Nie odnosi się więc do kasacji podmiotów specjalnych wymienionych w art. 521 k.p.k.

1.3. Wniosek o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem

W wyniku nowelizacji zmodyfikowano określony w art. 524 § 1 k.p.k. początek biegu terminu do złożenia wniosku o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem poprzez dodanie, że gdy ustawa przewiduje doręczenie orzeczenia, termin rozpoczyna bieg od daty doręczenia.

Zasady doręczenia wyroku uregulowane zostały w art. 100 § 3 k.p.k. Wykładnia językowa tego przepisu poprzez użycie ogólnego zwrotu „wyrok” – *lege non distinguente* oraz wykładnia systemowa – zamieszczenie go w części ogólnej kodeksu, prowadzi do wniosku, że chodzi tu też o wyrok sądu odwoławczego wydany na rozprawie apelacyjnej albo na posiedzeniu (art. 439 § 1 k.p.k.).

W wypadku postanowienia sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a k.k. zasady doręczenia postanowień reguluje art. 100 § 4 k.p.k. Z przepisu tego wynika, że doręczeniu podlega postanowienie, od którego przysługuje środek odwoławczy, jeżeli strona nie była obecna przy jego ogłoszeniu. Chodzi tu więc o postanowienia nieprawomocne, a kasacja przysługuje od prawomocnego postanowienia i należy do kategorii środków odwoławczych. Wykładnia językowa art. 100 § 4 k.p.k. prowadzi do wniosku, że nie ma on tu zastosowania. Wówczas jednak zachodzi wewnętrzna niespójność odnosząca się do zasad doręczenia, gdyż w przypadku wyroku sądu odwoławczego podlega on doręczeniu, gdy strona nie była obecna na jego ogłoszeniu, a w takiej samej sytuacji, gdy chodzi o wskazane postanowienie, już nie. Wyraźny brak regulacji odnoszącej się do tej kwestii wymaga poszukiwania rozwiązania w drodze wykładni. W celu zachowania spójności systemowej można przyjąć, że na tych samych zasadach co wyrok sądu odwoławczego podlegać powinno również doręczeniu prawomocne postanowienie sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a k.k. Jednak wtedy postanowienie należy doręczyć z uzasadnieniem (art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k.). W konsekwencji bezprzedmiotowy byłby zawarty w art. 524 § 1 k.p.k. wymóg złożenia wniosku o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem, skoro dokonano już tej czynności. Ponadto stylistyka tego przepisu wskazuje, że bieg terminu do wniesienia kasacji rozpoczyna się od daty doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem na wniosek strony, a nie z urzędu. Wobec tego **doręczeniu powinno podlegać postanowienie bez uzasadnienia, a strona w terminie 7 dni może złożyć wniosek o doręczenie tego orzeczenia z uzasadnieniem**, o czym należy ją pouczyć przy doręczeniu (art. 100 § 8 k.p.k.). Można

też przyjąć inne rozwiązanie, że skoro nie ma zastosowania art. 100 § 4 k.p.k., to na podstawie art. 100 § 5 k.p.k. należy tylko powiadomić o treści postanowienia, ale jednak z pouczeniem o prawie złożenia wniosku o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem.

1.4. Skutki uchylecia orzeczenia

W wyniku nowelizacji rozszerzono w art. 538 § 1 k.p.k. skutki uchylecia wyroku w trybie kasacji dotyczące środków karnych. Z przepisu tego wynika, że z chwilą uchylecia wyroku *ex lege* ustaje wykonanie kary i środka karnego. Natomiast w wypadku ponownego skazania – zalicza się je odpowiednio na poczet nowo orzeczonej kary lub środka karnego.

Nie uzupełniono natomiast treści art. 538 § 1 k.p.k. o środki kompensacyjne w postaci obowiązku naprawienia szkody i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz nawiązki (rozdział Va k.k.), pomimo ich wyodrębnienia w Kodeksie karnym z katalogu środków karnych. Nie ma wątpliwości, że w wypadku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia wyrządzonej krzywdzie – w całości – odpada podstawa do ponownego rozstrzygnięcia – a w części – odszkodowanie i zadośćuczynienie ulega zmniejszeniu. Natomiast w przypadku nawiązki należy odpowiednio zastosować art. 538 § 1 k.p.k.

W art. 538 § 1 k.p.k. mowa jest o ustaniu wykonania kary. Nie uregulowano natomiast sytuacji związanej z uchyleciem prawomocnego postanowienia sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a k.k. Podobnie, nie ma też wprost regulacji dotyczącej ustania wykonania środka probacyjnego w postaci warunkowego umorzenia postępowania karnego, choć w § 3 przewiduje się zaliczenie na poczet okresu próby okres od uprawomocnienia się wyroku do daty jego uchylecia. Wobec tego, stosując argumentację *a fortiori* należy przyjąć, że wykonanie tych środków ustaje *ex lege* z chwilą uchylecia wyroku lub postanowienia.

1.5. Zastosowanie środka zapobiegawczego

W wyniku nowelizacji uzupełniono treść art. 538 § 2 k.p.k. przez dodanie zwrotu „uchylając orzeczenie” oraz uregulowano wprost dopuszczalność wniesienia zażalenia na postanowienie Sądu Najwyższego o zastosowaniu tymczasowego aresztowania.

Określenie „uchylając orzeczenie” – *lege non distinguente* – odnosi się do uchylecia wyroku, a także postanowienia, w tym o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego określonego w art. 93a k.k. (art. 519 k.p.k.).

Uregulowanie dotyczące dopuszczalności zażalenia rozstrzyga dotychczasowe wątpliwości co do zaskarżalności postanowienia Sądu Najwyższego

o zastosowaniu tymczasowego aresztowania⁵⁵. Użyty tu zwrot „na postanowienie o zastosowaniu” oznacza, że nie przysługuje zażalenie na postanowienie o nieuwzględnieniu wniosku o zastosowanie tego środka zapobiegawczego. Ponadto unormowanie tylko kwestii zaskarżalności postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania może budzić wątpliwości interpretacyjne odnośnie do zaskarżalności nieizolacyjnych środków zapobiegawczych (art. 538 § 2 zd. 1 w zw. z art. 426 § 2 w zw. z art. 518 k.p.k.). Odczytanie bowiem art. 538 § 2 zd. 2 k.p.k. *a contrario* prowadzi do wniosku, że w wypadku zastosowania innego niż tymczasowe aresztowanie środka zapobiegawczego, zażalenie nie przysługuje. Przyjęcie tego poglądu oznacza, że art. 538 § 2 zd. 2 k.p.k. stanowi wyjątek od zasady wynikającej z art. 426 § 1 k.p.k., zgodnie z którą od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej. Tak właśnie, odmiennie, reguluje kwestię dopuszczalności wniesienia zażalenia art. 538 § 2 zd. 2 k.p.k., ale tylko w zakresie tam wskazanym.

2. Wznowienie postępowania

2.1. Podstawa wznowienia z art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k.

W wyniku nowelizacji usunięto z treści art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. zwrot „nie znane przedtem sądowi” odnoszący się do nowych faktów i dowodów. W konsekwencji nowe fakty lub dowody mogą stanowić podstawę wznowienia, gdy uprzednio nie były znane także stronie (*noviter reperta*). Wykładnia systemowa tego przepisu przez powiązanie z treścią art. 427 § 3 k.p.k. wskazuje, że chodzi tu o nowe fakty i dowody nieznanne stronie nie tylko na etapie postępowania rozpoznawczego, ale także postępowania odwoławczego, gdyż w tym stadium procesu odwołujący się może powołać nowe fakty lub dowody, gdy nie mógł tego uczynić w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Ciężar wykazania tej okoliczności spoczywa na wnioskodawcy. Niewykazanie *novum* powoduje oddalenie wniosku. Chodzi tu o uprawdopodobnienie, a więc w drodze tzw. dowodu swobodnego, braku wiedzy co do określonych faktów lub dowodów przed uprawomocnieniem się orzeczenia.

Ratio legis nowelizacji art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. wiąże się z wprowadzeniem kasadowego zabezpieczenia – oprócz postępowania odwoławczego (art. 427 § 3 k.p.k.) – w postępowaniu wznowieniowym w zakresie zwiększonej kontrydiktoryjności postępowania sądowego. Zakłada się bowiem, że w kontrydiktoryjnym modelu rozprawy głównej strona powinna na tym forum przedstawić wszystkie znane jej fakty lub dowody. Pasywność strony powoduje utratę możliwości ich późniejszego zgłoszenia zarówno w postępowaniu odwoławczym (art. 427 § 3), jak i w postępowaniu wznowieniowym (art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k.).

⁵⁵ Zob.: postanowienie SN z 20.10.2009 r., I KZP 1/09, OSNKW 2009, nr 12, poz. 100.

Zakres odniesienia zwrotu „nowe fakty lub dowody” użytego w art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. nie jest tożsamy z tym, do którego ustawodawca odwołał się w art. 427 § 3 k.p.k. Po pierwsze, w art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. zostały taksatywnie wymienione okoliczności, które mogą być wykazywane za pośrednictwem *noviter reperta*. Po drugie, w art. 427 § 3 k.p.k. chodzi jedynie o nowe fakty lub dowody, których odwołujący się nie mógł powołać przed sądem pierwszej instancji, natomiast w art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. o nowe fakty i dowody, które ujawniły się dopiero po prawomocnym zakończeniu postępowania, co uniemożliwiało ich zgłoszenie przed wydaniem prawomocnego orzeczenia (niezależnie od tego, czy do uprawomocnienia się orzeczenia doszło w pierwszej, czy w drugiej instancji)⁵⁶.

2.2. Podstawa wznowienia z art. 540b k.p.k.

W wyniku nowelizacji zaktualizowano treść art. 540b § 1 pkt 2 k.p.k. przez odwołanie się do nowego brzmienia przepisów art. 100 § 3 i 4 k.p.k., a także usunięto sformułowanie „orzeczenie, o którym mowa w art. 479 § 1” z uwagi na likwidację postępowania uproszczonego. Zawarte w art. 540b § 1 pkt 2 k.p.k. odwołanie się do art. 100 § 3 k.p.k. wskazuje, że chodzi tu o wyroki wydane na rozprawie i posiedzeniu. Natomiast przywołanie art. 100 § 4 k.p.k. prowadzi do stwierdzenia, że ta podstawa wznowienia odnosi się do postanowień kończących postępowanie sądowe.

W art. 540b § 2 k.p.k. dodano art. 133 § 2 k.p.k. Wobec tego rozszerzony został zakres negatywnej przesłanki wznowienia postępowania dotyczącej sposobu doręczenia oskarżonemu zawiadomienia o terminie rozprawy lub posiedzenia albo doręczenia orzeczenia. Chodzi tu o przyjęcie tzw. fikcji doręczenia osobistego.

2.3. Zasady sporządzania uzasadnienia wyroku wznowiającego postępowanie

W wyniku nowelizacji dodano do art. 545 § 1 k.p.k. przepis art. 457 § 1 i 3 k.p.k., co oznacza jego odpowiednie stosowanie w postępowaniu o wznowienie. Chodzi tu o zasady sporządzania uzasadnienia wyroku. Zakres zastosowania art. 457 § 1 k.p.k. wymaga powiązania z art. 547 § 2 i 3 k.p.k. Łączne odczytanie tych przepisów prowadzi do wniosku, że **w wypadku wznowienia postępowania w formie wyroku i uchylenia zaskarżonego orzeczenia, sąd wznowieniowy z urzędu sporządza uzasadnienie w terminie 14 dni**. Natomiast odpowiednie stosowanie art. 457 § 3 k.p.k. oznacza, że w takim przypadku w uzasadnieniu należy ustosunkować się do podstaw i postulatów wniosku o wznowienie, a w wypadku wznowienia postępowania z urzędu wskazać, czym kierował się sąd, wydając wyrok w oparciu o bezwzględne przyczyny odwoławcze z art. 439 § 1 k.p.k.

---

⁵⁶ Por.: S. Zabłocki, *Między reformatoryjnością ...*, op. cit., s. 424.

2.4. Przymus adwokacko-radcowski

W wyniku nowelizacji określono zakres uprawnień do sporządzania i podpisania wniosku o wznowienia postępowania, podobnie jak w przypadku kasacji. Dotychczas wnioski o wznowienie, jeżeli nie pochodził od prokuratora, powinien być sporządzony i podpisany przez adwokata lub radcę prawnego. W konsekwencji sama strona, gdy wykonywała ten zawód, była uprawniona do dokonania tej czynności. Po nowelizacji, podobnie jak w wypadku kasacji (art. 526 § 2 k.p.k.), wniosek powinien być sporządzony i podpisany przez obrońcę lub pełnomocnika. **Nie jest więc możliwe dokonanie tej czynności przez adwokata lub radcę prawnego we własnej sprawie**, albowiem nie można być obrońcą lub pełnomocnikiem „samego siebie”.

W wyniku nowelizacji zawarto w art. 545 § 2 k.p.k. odesłanie do odpowiedniego stosowania „całego” art. 446 k.p.k., tj. § 1 i § 2, choć dotychczasowy wskazywał tylko art. 446 § 2 k.p.k. Jednak odesłanie do art. 446 § 1 k.p.k. jest bezprzedmiotowe, skoro kwestia przymusu adwokacko-radcowskiego została tu odrębnie uregulowana. Natomiast odpowiednie stosowanie art. 446 § 2 k.p.k. w postępowaniu o wznowienie postępowania oznacza, że do wniosku sporządzonego przez prokuratora, obrońcę lub pełnomocnika należy dołączyć odpowiednią liczbę jego odpisów dla stron przeciwnych, a do wniosku wnoszonego do sądu apelacyjnego dodatkowo jeden odpis.

2.5. Odmowa przyjęcia wniosku o wznowienie z powodu oczywistej bezzasadności

W wyniku nowelizacji dodano art. 545 § 3 k.p.k. Przepis ten przewiduje nową formułę rozpoznania wniosku o wznowienie w postaci odmowy jego przyjęcia z powodu oczywistej bezzasadności. Jak wynika z uzasadnienia projektu nowelizacji, kierowano się względami funkcjonalnymi w celu zapobieżenia powszechnej praktyce stosowanej przez strony (najczęściej przez skazanych) składania całkowicie bezzasadnych wniosków o wznowienie postępowania bądź to z powoływaniem się w osobiście sporządzonych pismach procesowych na okoliczności w ogóle nie mogące stanowić ustawowych podstaw wznowienia, bądź to powoływaniem się, po raz kolejny, na okoliczności już uprzednio zbadane przez sąd w postępowaniu wznowieniowym. Podniesiono też, że jednocześnie strony (najczęściej skazani) składały wnioski o wyznaczenie im obrońców lub pełnomocników z urzędu oraz o zwolnienie od opłaty od wniosku o wznowienie. Wskazano, że w dotychczasowym stanie prawnym w każdym takim wypadku prezes sądu zobowiązany był do rozważenia w pierwszej kolejności zasadności wniosku w przedmiocie przyznania stronie pomocy prawnej z urzędu, niezależnie od tego, jak bezzasadne byłyby wywody prezentowane przez stronę w jej osobistych pismach procesowych. Przepisy prawa nie pozwalały

bowiem na uwzględnianie przy podejmowaniu decyzji w przedmiocie wyznaczenia obrońcy bądź pełnomocnika z urzędu jakichkolwiek innych okoliczności poza tymi, które związane są z sytuacją materialną strony. Dochodziło w rezultacie do zjawiska masowego wyznaczania obrońców (pełnomocników) z urzędu na podstawie art. 84 § 3 k.p.k., w tym jedynie celu, aby złożyli oświadczenie, że nie stwierdzili podstaw do złożenia wniosku o wznowienie postępowania⁵⁷.

Wykładnia literalna art. 545 § 3 k.p.k. może budzić wątpliwości co do zakresu jego stosowania. Chodzi tu o ustalenie, do której z osób wymienionych w § 2 adresowane jest odesłanie z § 3. W art. 545 § 2 k.p.k. wymieniony został bowiem prokurator, a także obrońca i pełnomocnik. Zawarty w art. 545 § 3 k.p.k. zwrot odnoszący się do wniosku o wznowienie „niepochodzącego od osoby wymienionej w § 2” można odczytać jako niepochodzący od prokuratora, skoro określenie „nie pochodzi” użyte zostało w odniesieniu do wniosku prokuratora (§ 1 *in princ.*), a ponadto mowa jest o osobie, a więc chodzi tu tylko o prokuratora. Jednak zwrot dotyczący „osoby” należy odczytać jako jednej z osób wymienionych w § 2, a więc także osoby obrońcy lub pełnomocnika. Za takim rozumieniem tego przepisu przemawia wskazane powyżej *ratio legis* oraz stylistyka § 3. Przepis ten działa bowiem w określonym układzie procesowym związanym z brakami formalnymi wniosku o wznowienie. Takim brakiem jest niesporządzenie wniosku przez obrońcę lub pełnomocnika. Należy więc przyjąć, że art. 545 § 3 k.p.k. ma zastosowanie, gdy wniosek o wznowienie postępowania złożyła strona nie dopełniając wymogu sporządzenia i podpisania go przez obrońcę lub pełnomocnika. W takiej sytuacji przepis ten nakazuje zbadanie najpierw „treści wniosku” pod kątem tego, czy nie jest on oczywiście bezzasadny bez konieczności wzywania do uzupełnienia tego braku.

Warunkiem odmowy przyjęcia wniosku jest stwierdzenie jego „oczywistej bezzasadności”. Pojęcie to – w kontekście, w jakim zostało użyte w art. 545 § 3 k.p.k. – może również budzić wątpliwości interpretacyjne. W wypadku bowiem kasacji, oczywista bezzasadność skutkuje jej oddaleniem (art. 535 § 3 k.p.k.). Natomiast **konsekwencją stwierdzenia „oczywistej bezzasadności” wniosku jest odmowa jego przyjęcia**, a nie oddalenie jako oczywiście bezzasadnego. W wypadku wniosku o wznowienie różnica odnosząca się do treści rozstrzygnięcia, pomimo że chodzi o taką samą ocenę, tj. „oczywistą bezzasadność” wynika z innego kontekstu użycia tego zwrotu niż w przypadku kasacji, co spowodowane jest odmiennym układem procesowym, a w konsekwencji inną płaszczyzną oceny. W przypadku wniosku o wznowienie nie może on podlegać merytorycznemu rozpoznaniu z uwagi na brak formalny w postaci niesporządzenia i niepodpisania przez obrońcę lub pełnomocnika. Jednakże

⁵⁷ Uzasadnienie projektu, druk sejmowy nr 860, s. 167–168.

względy funkcjonalne zadecydowały, że pomimo tego ustawodawca upoważnił sąd do nienadawania mu biegu i niejako „na przedpolu” do odmowy jego przyjęcia.

Przykładowo podana w art. 545 § 3 k.p.k. przyczyna uznania wniosku za oczywiście bezzasadny wymaga jedynie stwierdzenia tożsamości okoliczności, do których odwołuje się wnioskodawca, gdy stanowiły już one podstawę poprzedniego wniosku o wznowienie. W takim przypadku nie ma potrzeby ponownego merytorycznego jego rozpoznawania. Wskazanie tej okoliczności, jako przykładowej podstawy odmowy przyjęcia wniosku, wyraźnie ukierunkowuje stosowanie tego przepisu na etap wstępnej kontroli wniosku przed nadaniem mu dalszego biegu. Przedmiotem tej kontroli powinny być okoliczności wskazane we wniosku pod kątem tego, czy mieszczą się w ustawowo wyznaczonych podstawach wznowienia, a w wypadku ponownego wniosku, czy były już przedmiotem rozpoznania. W konsekwencji art. 545 § 3 k.p.k. powinien mieć zastosowanie w razie powołania się we wniosku na inne podstawy niż wymienione w ustawie albo też gdy wnioskodawca co prawda wskazał taką podstawę, ale podał okoliczności, które nie mają z nią ani z inną podstawą żadnego związku. Natomiast wskazanie we wniosku okoliczności mogących stanowić podstawę wznowienia postępowania oznacza, że konieczna jest zasadnicza, merytoryczna ich ocena, co należy do kompetencji obrońcy lub pełnomocnika w wypadku wyznaczenia (art. 84 § 3 k.p.k.), a w razie wniesienia wniosku – do sądu (art. 547 k.p.k.).

Użyty w art. 545 § 3 k.p.k. zwrot „bez wzywania do usunięcia jego braku” w sposób dorozumiany prowadzi do stwierdzenia, że stosowanie tego przepisu wiąże się z przeprowadzaną przez prezesa sądu kontrolą wymogów formalnych wniosku o wznowienie postępowania pod względem spełnienia warunków formalnych, w tym sporządzenia go i podpisania przez obrońcę lub pełnomocnika (art. 530 § 2 k.p.k. w zw. z art. 545 § 1 k.p.k.). W przypadku, gdy wniosek nie spełnia tego warunku, prezes sądu nie wzywa od razu do jego uzupełnienia, tylko wstępnie bada wniosek pod kątem skierowania sprawy na posiedzenie w trybie art. 545 § 3 k.p.k. Na możliwość odmowy przyjęcia wniosku bez wzywania do uzupełnienia braku w postaci sporządzenia i podpisania przez adwokata lub radcę prawnego wskazywano już w orzecznictwie Sądu Najwyższego przed nowelizacją⁵⁸.

Z art. 545 § 3 *in principio* k.p.k. wynika, że o odmowie przyjęcia wniosku z powodu jego oczywistej bezzasadności orzeka sąd w składzie jednoosobowym. W zakresie dotyczącym składu sądu przepis ten wprowadza wyjątek od zasady, że w kwestii wznowienia sąd orzeka w składzie trzech sędziów (art. 544 § 1 k.p.k.). Sąd orzeka na posiedzeniu bez udziału stron. Sąd odmawia przyjęcia

⁵⁸ Por.: postanowienie SN z 28.5.2009 r., III KZ 22/09, OSNKW 2009, nr 7, poz. 59.

wniosku w formie postanowienia, na które przysługuje zażalenie. Podlega więc ono doręczeniu stronie (art. 100 § 4 k.p.k.). Zażalenie rozpoznaje ten sam sąd w składzie trzech sędziów (art. 545 § 3k *in fine* k.p.k.). Sąd ten orzeka jako sąd odwoławczy. Wobec tego w kwestii wniesienia i rozpoznania zażalenia odpowiednie zastosowanie mają przepisy o postępowaniu odwoławczym (dział IX).

Rozdział III. Postępowanie po uprawomocnieniu się wyroku

1. Orzekanie kary łącznej

1.1. Tryby orzekania kary łącznej

W wyniku nowelizacji zmieniono tytuł rozdziału 60 k.p.k., który brzmi: „Orzekanie kary łącznej” oraz dodano art. 568a k.p.k., który wprowadza dwa tryby orzekania kary łącznej. Pierwszy polega na orzekaniu kary łącznej w wyroku skazującym w odniesieniu do kar wymierzonych za przypisane przestępstwa w tym wyroku. Chodzi tu o sytuację jednoczesnego skazania (art. 568a § 1 pkt 1 k.p.k.). Drugi – w wyroku łącznym – w pozostałych przypadkach, tzn. gdy co najmniej w dwóch odrębnych postępowaniach wydano wyroki skazujące na kary jednostkowe, kary jednostkowe i karę łączną albo kary łączne, które podlegają połączeniu w ramach kary łącznej (art. 568a § 1 pkt 2 k.p.k.)⁵⁹.

A *contrario* z art. 568a § 1 pkt 1 k.p.k. wynika, że w wyroku skazującym, w którym sąd orzeka karę łączną za zbiegające się przestępstwa w sprawie złożonej przedmiotowo (więcej niż jeden czyn) nie jest możliwe łączenie w ramach kary łącznej takiej kary (kar), która została wymierzona w innym postępowaniu jako kara jednostkowa albo kara łączna. Połączenie kar wymierzonych nie w ramach jednoczesnego skazania, a więc z reguły orzeczonych w dwóch lub więcej wyrokach skazujących, może nastąpić tylko w wyroku łącznym (art. 568a § 1 pkt 2 k.p.k.).

Wymierzenie kary łącznej w wyroku łącznym wymaga spełnienia przesłanek pozytywnych i niewystąpienia przesłanek negatywnych określonych w przepisach Kodeksu karnego (rozdział IX).

Do przesłanek pozytywnych należą:

- 1) wystąpienie realnego zbiegu przestępstw, polegającego na popełnieniu co najmniej dwóch przestępstw, za które już wcześniej wymierzono kary jednostkowe lub kary łączne;

⁵⁹ Por.: A Świątłowski [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, pod red. J. Skorupki, Warszawa 2015, s. 1355.

2) wymierzenie kar lub kar łącznych tego samego rodzaju lub innych kar podlegających łączeniu (art. 85§ 1 k.k.).

Do negatywnych przesłanek wydania wyroku łącznego należy zaliczyć:

- 1) wykonanie w całości kary wymierzonej za pozostające w zbiegu przestępstwa lub wykonaniu w całości kary łącznej (art. 85 § 2 k.k.);
- 2) popełnienie przestępstwa w czasie wykonywania wcześniej orzeczonej kary lub kary łącznej (art. 85 § 3 k.k.);
- 3) wymierzenie kary prawomocnym orzeczeniem skazującym sądu właściwego w sprawach karnych wydanym w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej (art. 85 § 4 k.k.)⁶⁰.

W wyniku nowelizacji art. 85 § 1 k.k. polegającej na rezygnacji z przesłanki negatywnej kary łącznej w postaci pierwszego, choćby nieprawomocnego wyroku skazującego rozdzielającego pozostające w zbiegu realnym przestępstwa, zdezaktualizowało się orzecznictwo Sądu Najwyższego odnośnie do konfiguracyjnej lub chronologicznej wykładni orzekania kary łącznej w wyroku łącznym⁶¹.

W art. 568a § 2 zd. 1 k.p.k. zawarto odesłanie do odpowiedniego stosowania art. 575–577 k.p.k. do kary łącznej orzeczonej w wyroku skazującym (art. 568a § 1 pkt 1 k.p.k.).

Odpowiednie stosowanie art. 575 § 1 k.p.k. oznacza, że jeżeli po wydaniu wyroku skazującego, w którym orzeczono karę łączną, zachodzi potrzeba wymierzenia nowej kary łącznej, z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego orzekającego nową karę łączną, poprzednia kara łączna traci moc. Odpowiednie zastosowanie art. 575 § 2 k.p.k. oznacza, że jeżeli wyrok skazujący, w którym wymierzono karę łączną, został uchylony lub zmieniony w części co do jednego z przestępstw, za które wymierzono karę wchodzącą w skład kary łącznej orzeczonej w tym wyroku, kara łączna traci moc, a sąd w miarę potrzeby wydaje wyrok łączny, orzekając nową karę łączną w odniesieniu do kar wymierzonych za pozostałe przypisane skazanemu przestępstwa.

Odpowiednie stosowanie art. 576 § 1 k.p.k. prowadzi do stwierdzenia, że w wypadku wydania wyroku skazującego na karę łączną nie podlegają odrębnemu wykonaniu kary jednostkowe wchodzące w skład kary łącznej.

Odpowiednie stosowanie art. 577 k.p.k. oznacza, że w wyroku skazującym należy wymienić okres zaliczenia rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet kary łącznej (art. 63 k.k.).

W art. 568a § 2 zd. 2 k.p.k. określono właściwość sądu do orzeczenia nowej kary łącznej w odniesieniu do kar wymierzonych w tym samym wyroku

---

⁶⁰ Por.: M. Bielski, *Przesłanki wymiaru kary łącznej orzekanej w trybach wyroku skazującego i wyroku łącznego na tle nowego modelu kary łącznej*, Pal. 2015, nr 78, s. 90–91.

⁶¹ Por.: uchwała SN z 25.2.2005 r., I KZP 36/04, OSNKW 2005, nr 2, poz. 13.

skazującym. Przesądzo też, że w takim przypadku sąd wydaje wyrok łączny, w którym łączy kary orzeczone wcześniej w jednym wyroku skazującym. Chodzi tu przykładowo o sytuację, gdy po wydaniu wyroku skazującego za kilka przestępstw, za które wymierzono karę łączną, doszło w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania do jego uchylenia tylko w części skazującej za jedno z przestępstw i uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania co do tego przestępstwa, co wymaga orzeczenia nowej kary łącznej. Podobnie w sytuacji, gdy w wyniku kontrawencjonalizacji (art. 2a k.w. albo art. 50 ustawy nowelizującej z dnia 27.9.2013 r.) jednego z czynów objętych wyrokiem skazującym, w którym wymierzono karę łączną za kilka przestępstw, nastąpiło rozwiązanie kary łącznej. Z art. 568a § 2 *in fine* k.p.k. wynika, że w tych przypadkach właściwy do wydania wyroku łącznego jest sąd, który wydał wyrok skazujący.

1.2. Właściwość sądu do wydania wyroku łącznego

W wyniku nowelizacji w art. 569 § 1 k.p.k. dodano, że ustalenie warunków do orzeczenia kary łącznej dotyczy nie tylko osoby, którą prawomocnie skazano, ale także osoby, wobec której orzeczono karę łączną. Dodano także, że właściwość funkcjonalna sądu do wydania wyroku łącznego odnosi się również do sądu, który wydał ostatni wyrok łączny w pierwszej instancji. Ponadto uściślono, że przy ustalaniu właściwości sądu do wydania wyroku łącznego bierze się pod uwagę wyroki tylko tych sądów, w których orzeczono kary podlegające łączeniu. Dookreślenie to należy odnieść do przesłanek orzekania kary łącznej (art. 85 § 1–4 k.k.). W konsekwencji ustalając właściwość sądu do wydania wyroku łącznego, nie bierze się pod uwagę wyroku, w którym orzeczono niepodlegającą łączeniu karę innego rodzaju (art. 85 § 1 k.k.), jak również wyroku, w którym orzeczona kara albo kara łączna została wykonana w całości (art. 85 § 2 k.k.), a także wyroku, w którym orzeczono karę za przestępstwo popełnione po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania innej kary podlegającej łączeniu (art. 85 § 3 k.k.).

1.3. Zebranie danych o skazanym

W wyniku nowelizacji zmieniono zawarty w art. 571 § 1 *in fine* k.p.k. wymóg odnoszący się do danych o osobie skazanego w zakresie dotyczącym „odbycia kary z poszczególnych wyroków” na „wykonanie kar orzeczonych w poszczególnych wyrokach”. Zmiana ta ma charakter dostosowawczy do znowelizowanego art. 85 k.k., gdyż jedną z przesłanek negatywnych orzeczenia kary łącznej jest wykonanie kary w całości (art. 85 § 2 k.k.).

1.4. Przeprowadzanie dowodów

W znowelizowanym art. 574 zd. 2 k.p.k. wprowadzono zasadę, że w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego dowody przeprowadzane są przez sąd

z urzędu. Odnosząc to uregulowanie do art. 167 § 1 i 2 k.p.k., należy stwierdzić, że art. 574 zd. 2 k.p.k. modyfikuje zasady przeprowadzania dowodów w postępowaniu sądowym. W wypadku zainicjowania postępowania przez skazanego albo prokuratora, przepis ten stanowi *lex specialis* do art. 167 § 1 k.p.k. Natomiast w przypadku wszczęcia postępowania z urzędu, art. 574 zd. 2 k.p.k. powtarza uregulowanie zawarte w art. 167 § 2 k.p.k. Niemniej jednak, w wyniku nowelizacji, ujednoczone zostały zasady przeprowadzania dowodów w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego.

Konsekwencją uregulowania zawartego w art. 574 zd. 2 k.p.k. jest niestosowanie wprowadzonych w wyniku nowelizacji przepisów zwiększających kontrydiktoryjność przed sądem pierwszej i drugiej instancji. Przykładowo, dopuszczalne jest postawienie w apelacji zarzutu braku inicjatywy dowodowej, jak i braku dostatecznej aktywności sądu przy przeprowadzaniu dowodów. Nie ma bowiem zastosowania art. 427 § 4 k.p.k.

W znowelizowanym art. 574 zd. 3 k.p.k. wprost wskazano na uprawnienie stron do zgłaszania wniosków dowodowych. Chodzi tu o podkreślenie, że choć postępowanie dowodowe prowadzone jest *ex officio*, to strony mają prawo do inicjatywy dowodowej. Jest to powtórzenie regulacji zawartej w art. 167 § 2 zd. 2 k.p.k.

1.5. Wydanie nowego wyroku łącznego

W wyniku nowelizacji art. 575 § 1 k.p.k. przesunięto moment utraty mocy przez poprzedni wyrok łączny z chwili wydania nowego wyroku łącznego na chwilę jego uprawomocnienia się. Zmiana ta ma charakter funkcjonalny. Oznacza ona, że do czasu uprawomocnienia się nowego wyroku łącznego pozostaje w mocy (obowiązuje) poprzedni wyrok łączny, który podlega wykonaniu. W konsekwencji, jeżeli przykładowo na skutek apelacji nowy wyrok łączny został uchylony i umorzono postępowanie na podstawie art. 572 k.p.k. z powodu braku warunków do jego wydania, np. wynikających z powagi rzeczy osądzonej w związku z wydanym już wyrokiem łącznym, to wówczas nie ma potrzeby ponownego wydawania wyroku łącznego, skoro nie utracił jeszcze mocy poprzedni wyrok łączny. Podobnie, w przypadku uchylecia wyroku łącznego w wyniku apelacji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania w obrocie prawnym funkcjonuje dotychczasowy wyrok łączny do czasu zastąpienia go nowym prawomocnym wyrokiem łącznym. Można też wnioskować, że skoro do czasu uprawomocnienia się nowego wyroku łącznego pozostaje w mocy dotychczasowy wyrok łączny, to przy ustalaniu granic wymiaru nowej kary łącznej sąd bierze pod uwagę wymiar kary łącznej w dotychczasowym wyroku łącznym. Wniosek taki wynika również z treści art. 86 § 2 i 4 k.k. Oznacza to, że ustawodawca zaakceptował wyrażany w orzecnictwie Sądu Najwyższego pogląd określany mianem teorii „śladu”, zgodnie z którym poprzednio orzeczona kara

łączna ma wpływ na kształtowanie się w wyroku łącznym nowych granic kary łącznej⁶².

Treść art. 575 § 1 k.p.k. prowadzi do wniosku, że nie ma potrzeby zamieszczenia w nowym wyroku łącznym sformułowania o utracie mocy poprzednio wydanego wyroku łącznego. Następuje to bowiem *ex lege* z chwilą uprawomocnienia się nowego wyroku łącznego.

1.6. Wskazanie w wyroku łącznym okresów zaliczonych na poczet kary łącznej

W wyniku nowelizacji usunięto z art. 577 k.p.k. wymóg oznaczenia w wyroku łącznym daty, od której należy liczyć początek odbywania kary łącznej. Pozostało natomiast zalecenie, aby wymienić okresy zaliczone na poczet kary łącznej. Zawarty tu zwrot „w miarę potrzeby” trzeba odnieść nie do uznaniowości co do zaliczenia, ale do istnienia ku temu podstaw. Nie będzie takiej potrzeby, przykładowo, gdy nie były jeszcze wykonywane kary objęte karą łączną orzeczoną w wyroku łącznym. Jeżeli natomiast zostały w części wykonane, to zachodzi potrzeba zaliczenia tego okresu na poczet kary łącznej. W takiej sytuacji należy w wyroku łącznym wskazać początek i koniec okresu, który podlega zaliczeniu. Na przykład, gdy w chwili wydania wyroku łącznego wykonywana jest kara orzeczona w wyroku objętym wyrokiem łącznym, to na poczet kary łącznej orzeczonej tym wyrokiem podlega zaliczeniu okres od rozpoczęcia wykonywania tej kary do czasu uprawomocnienia się wyroku łącznego, gdyż wykonywanie kary łącznej nastąpi z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego (arg. z art. 576 § 1 k.p.k.).

W art. 577 k.p.k. – *lege non distinguente* – chodzi o każdy rodzaj kary łącznej. Jednak przedmiotem zaliczenia są „okresy”. Przepis ten nie wyjaśnia jednak, o jakie okresy tu chodzi. Wykładnia systemowa wskazuje, że są to okresy, o których mowa w art. 63 § 1 i 2 k.k. Jednak, skoro w art. 577 k.p.k. nie ma wprost odesłania do tego przepisu, to funkcjonalnie należy przyjąć, że są to okresy wykonania w części kar objętych wyrokiem łącznym. Kierując się tą wykładnią, można uznać, że przepis ten ma odpowiednie zastosowanie także do kary łącznej grzywny w wypadku częściowego wykonania poszczególnych kar podlegających połączeniu.

W wypadku orzeczenia kary łącznej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, gdy objęte wyrokiem łącznym kary zostały wymierzone także z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, sąd określa okres próby na nowo (art. 89a § 3 k.k.). Wobec tego użyty w art. 577 k.p.k. zwrot odnoszący się do podlegających zaliczeniu „okresów” – *lege non distinguente* – dotyczy także okresów próby, które

⁶² Por.: wyrok SN z 22.6.2004 r., V KK 50/04, OSNwSK 2004, poz. 1160. Odmienny w tej kwestii pogląd, po nowelizacji, wyraził A. Świątowski [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1374.

należy zaliczyć na poczet kary łącznej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

2. Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu

2.1. Rozszerzenie odpowiedzialności odszkodowawczej za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne zarządzenie wykonania kary

Nowela z 27.9.2013 r. istotnie poszerza zakres odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za niesłuszne skazanie, dochodzonej w trybie określonym w rozdziale 58 k.p.k.⁶³ Zgodnie z nowym brzmieniem art. 552 § 1 k.p.k., odszkodowanie lub zadośćuczynienie przysługuje nie tylko z tytułu szkody lub krzywdy wyrządzonej niesłusznym wykonaniem kary lub środka zabezpieczającego (jak w stanie prawnym sprzed 1.7.2015 r.), ale również z powodu niesłusznego wykonania środka karnego albo środka probacyjnego.

Dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu niesłusznego wykonania ww. kar oraz środków będzie mogło zaistnieć po łącznym spełnieniu kilku warunków, w następujących konfiguracjach procesowych:

- 1) Prawomocnego orzeczenia wobec oskarżonego kary, środka karnego, środka probacyjnego lub środka zabezpieczającego; wykonania ww. kar lub środków w całości lub w części; uchylenia w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania karnego prawomocnego orzeczenia, które było postawą wykonania ww. kar lub środków i uniewinnienia oskarżonego; zaistnienia szkody lub krzywdy z tytułu wykonania w całości lub w części ww. kar lub środków (art. 552 § 1 i 3 k.p.k.).
- 2) Prawomocnego orzeczenia wobec oskarżonego kary, środka karnego, środka probacyjnego lub środka zabezpieczającego; wykonania ww. kar lub środków w całości lub w części; uchylenia w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania karnego prawomocnego orzeczenia, które było podstawą wykonania ww. kar lub środków i orzeczenia łagodniejszej kary, środka karnego, środka związanego z poddaniem sprawcy próbie lub środka zabezpieczającego; powstania szkody lub krzywdy z tytułu wykonania kary lub ww. środka w zakresie, w jakim kary lub środki już wykonane przewyższają swym rozmiarem kary lub środki ponownie orzeczone (art. 552 § 1 i 3 k.p.k.). Przepis art. 538 § 1 k.p.k. w nowym brzmieniu stanowi, że z chwilą uchylenia wyroku wykonanie kary i środka karnego ustaje, natomiast w razie późniejszego ponownego skazania sąd

---

⁶³ O propozycjach zmian w rozdziale 58 k.p.k.: P. Wiliński, *Odszkodowanie za stosowanie środków reakcji karnej lub przymusu procesowego – w świetle konstytucyjnej gwarancji prawa do odszkodowania*, WSS 2012, nr 1, s. 1620.

jest zobligowany zaliczyć już wykonaną karę i środek karny odpowiednio na poczet nowo orzeczonej kary lub środka karnego. Ustawodawca wprowadził zatem obowiązek zaliczania również w stosunku do wykonanego środka karnego. Z mocy art. 545 § 1 k.p.k. przepis art. 538 k.p.k. znajduje zastosowanie w postępowaniu wznowieniowym.

- 3) Prawomocnego orzeczenia wobec oskarżonego kary, środka karnego, środka probacyjnego lub środka zabezpieczającego; wykonania ww. kar lub środków w całości lub w części; uchylenia w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania karnego prawomocnego orzeczenia, które było postawą wykonania ww. kar lub środków i umorzenia postępowania z przyczyn, które nie zostały uwzględnione w pierwotnym postępowaniu; zaistnienia szkody lub krzywdy z tytułu wykonania w całości lub w części ww. kar lub środków (art. 552 § 2 k.p.k.). Aktualne pozostaje orzecznictwo wskazujące, że w omawianym przypadku umorzenie postępowania powinno nastąpić z powodu okoliczności, które istniały i uzasadniały umorzenie już w chwili wydania prawomocnego orzeczenia następnie uchylonego⁶⁴. Wyjątkowo dopuszcza się również uwzględnienie nowej podstawy umorzenia w postaci przedawnienia, abolicji lub śmierci oskarżonego⁶⁵.

We wszystkich wymienionych przypadkach warunkiem odpowiedzialności odszkodowawczej jest wykonanie w całości lub w części kary, środka karnego, środka zabezpieczającego lub środka probacyjnego. Dlatego nadal dochodzenie roszczeń odszkodowawczych wynikających z niesłusznego skazania, któremu nie towarzyszy wykonanie orzeczonej kary, możliwe jest jedynie na drodze procesu cywilnego⁶⁶. Słuszna jest ta linia orzecznictwa sądów cywilnych, zgodnie z którą uregulowanie odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa w rozdziale 58 k.p.k. nie wyłącza dochodzenia przez powoda odszkodowania i zadośćuczynienia na zasadach ogólnych przewidzianych w k.c., jeżeli przepisy k.p.k. nie przewidują dopuszczalności zrekompensowania określonej szkody lub krzywdy wynikłej z niesłusznego skazania. Zasadnie wskazuje się, że stanowisko wyłączające w tym zakresie odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa prowadziłoby do naruszenia konstytucyjnego prawa do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu

⁶⁴ Postanowienie SN z 21.1.1973 r., III KZ 187/72, OSNKW 1973, nr 5, poz. 68.

⁶⁵ Uchwała SN z 21.11.1990 r., V KZP 28/90, OSNKW 1991, nr 46, poz. 14. Por. także: P. Cioch [w:] *Pozainstancyjne środki ochrony prawnej. Komentarz*, pod red. M. Romańskiej, Warszawa 2013, s. 467. Inaczej: postanowienie SN z 19.4.1996 r., WZ 33/96, OSNKW 1996, nr 78, poz. 48, w którym wykluczono dopuszczalność uwzględnienia nowej podstawy umorzenia w postaci przedawnienia karalności czynu zabronionego. Szerzej na ten temat: K. Boratyńska, M. Warchoł [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, pod red. A. Sakowicza, Warszawa 2015, s. 1153–1154.

⁶⁶ Por.: postanowienie SN z 15.6.2011 r., II KK 107/11, Lex nr 847136.

władzy publicznej, przewidzianego w art. 77 ust. 1 Konstytucji RP⁶⁷. W przypadku niesłusznego skazania, któremu nie towarzyszy wykonanie prawomocnie orzeczonej kary, podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej należy upatrywać w art. 417¹⁰ § 2 k.c., zaś za prejudykat wymagany dla zaistnienia tej odpowiedzialności można uznać wyrok uniewinniający wydany po uchyleniu prawomocnego wyroku skazującego⁶⁸ (zarówno wyrok uniewinniający wydany przez Sąd Najwyższy wskutek rozpoznania kasacji, jak i wyrok uniewinniający wydany po uchyleniu prawomocnego wyroku skazującego i ponownym przeprowadzeniu postępowania karnego).

Nowe brzmienie art. 552 k.p.k. nadal nie obejmuje sytuacji, w których co prawda dochodzi do wykonania kary prawomocnie orzeczonej, ale niesłusznosc wykonania tej kary nie jest rezultatem przełamania prawomocności wyroku skazującego wskutek uwzględnienia kasacji lub wznowienia postępowania. Na gruncie starego stanu prawnego, np. w przypadku wykonania kar orzeczonych jednostkowymi wyrokami, których suma przekroczyła wymiar kary łącznej orzeczonej w późniejszym wyroku łącznym obejmującym oba wyroki jednostkowe, za podstawę dochodzenia roszczeń odszkodowawczych uznawano przepisy k.c.⁶⁹

Nowela lutowa spowodowała wydzielenie spośród środków karnych osobnej grupy środków reakcji prawnokarnej, określonej przez ustawodawcę mianem „środków kompensacyjnych”. Są nimi obowiązek naprawienia szkody, zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 46 k.k.), a także nawiązka (art. 47 k.k.). Również przepadek stracił status środka karnego i został uregulowany w rozdziale Va k.k. wraz ze środkami kompensacyjnymi. Zgodnie z art. 56 k.k., zasady wymiaru kary i środków karnych stosuje się odpowiednio jedynie do nawiązki, zaś nie znajdują one zastosowania do środka kompensacyjnego uregulowanego w art. 46 k.k., przy orzekaniu którego sąd jest zobowiązany stosować przepisy prawa cywilnego (z wyjątkiem przepisów o możliwości zasądzenia renty). Przepis art. 552 k.p.k. nie przewiduje podstawy normatywnej do dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia z tytułu szkody spowodowanej niesłusznym wykonaniem środka kompensacyjnego lub niesłusznym wykonaniem przepadku na podstawie prawomocnego wyroku skazującego, który następnie został uchylony wskutek kasacji lub wznowienia postępowania, co spowodowało zakończenie postępowania uniewinnieniem lub ponownym skazaniem,

---

⁶⁷ Tak, słusznie: wyrok SA w Katowicach z 11.6.2013 r., I ACa 307/13, Lex nr 1342250; wyrok SA w Katowicach z 9.12.2014 r., V ACa 384/14, Lex nr 1566963. Por. także: wyrok SA w Krakowie z 7.2.2012 r., II Aka 2/12, Lex nr 1163733.

⁶⁸ Por.: wyrok SA w Katowicach z 11.6.2013 r., I ACa 307/13, Lex nr 1342250 (dot. szkody wynikłej z wpisania wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania do Krajowego Rejestru Karnego i następnie uniewinnienia skazanego wskutek kasacji). Por. także: postanowienie SN z 15.6.2011 r., II KK 107/11, Lex nr 847136; wyrok SA w Łodzi z 11.7.2013 r., II Aka 113/13, Lex nr 1356553.

⁶⁹ Wyrok SA w Krakowie z 7.2.2012 r., II Aka 2/12, Lex nr 1163733.

jednak już bez orzeczenia środków kompensacyjnych lub przepadku. W takiej sytuacji, podobnie jak przed 1.7.2015 r., ewentualnego odszkodowania lub zadośćuczynienia należy dochodzić na drodze procesu cywilnego⁷⁰. Zasadnym jest pogląd, zgodnie z którym zwrot równowartości kwot pieniężnych, jakie musiał uiścić skazany z tytułu wykonania środków karnych czy środków kompensacyjnych, który następuje na skutek wydania wyroku uniewinniającego, nie musi eliminować podstaw do dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia z tytułu niesłusznego wykonania tych środków⁷¹. W przypadku niesłusznego wykonania orzeczenia o przepadku, odrębną podstawę dochodzenia roszczeń odszkodowawczych przewiduje art. 192 § 1 k.k.w⁷².

W nowym stanie prawnym wyodrębnienie środków kompensacyjnych powoduje również, że niesłuszne wykonanie obowiązków probacyjnych polegających na naprawieniu szkody (np. orzeczonych na podstawie art. 72 § 2 k.k.) uruchamia możliwość dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie art. 552 § 1 k.p.k., natomiast już niesłuszne wykonanie środka kompensacyjnego z art. 46 k.k., o tożsamym charakterze, otwiera drogę do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych jedynie w postępowaniu cywilnym. Trzeba zauważyć, że wydzielenie środków kompensacyjnych ze środków karnych nie dotyczy Kodeksu wykroczeń. Przepadek przedmiotów, nawiązka oraz obowiązek naprawienia szkody nadal pozostają środkami karnymi (art. 28 § 1 k.w.). Niezmieniony przez nowelę wrześniową art. 114 § 1 k.p.s.w. nadal przewiduje dochodzenie przed sądem karnym odszkodowania za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, wynikłą z wykonania względem obwinionego w całości lub części kary lub środka karnego, których nie powinien być ponieść. W rezultacie, szkoda lub krzywda spowodowana niesłusznym wykonaniem środków reakcji prawnokarnej o podobnym charakterze będzie rekompensowana w dwóch różnych reżimach: przed sądem cywilnym, jeżeli szkoda lub krzywda wynikają z niesłusznego wykonania przepadku lub środków kompensacyjnych orzeczonych w postępowaniu karnym oraz przed sądem karnym (orzekającym na podstawie k.p.s.w.), jeżeli podstawę dla kompensaty stanowi orzeczenie środków karnych w postępowaniu wykroczeniowym.

Nowela wprowadza też podstawy normatywne do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych wynikających z „niewątpliwie niezasadnego” zarządzenia wykonania kary lub podjęcia warunkowo umorzonego postępowania. Zgodnie

⁷⁰ Por.: postanowienie SN z 2.12.2004 r., II KK 78/04, Lex nr 141362.

⁷¹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. III, pod red. P. Hofmańskiego, Warszawa 2012, s. 470; W. Marcinkowski, *Tryby dochodzenia odszkodowania jako roszczenia wynikającego z uiszczenia kwot pieniężnych zasądzonych w wyroku skazującym, który następnie uchylono*, WPP 2010, nr 1, s. 58–59.

⁷² Por.: A. Mikołajewicz, *Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu w świetle znowelizowanego kodeksu postępowania karnego*, WSS 2014, nr 2, s. 103.

z art. 552 § 4 k.p.k. prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia z racji niesłusznego wykonania kary lub środka karnego przysługuje również, jeżeli w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania stwierdzono, że zarządzenie wykonania kary, której wykonanie warunkowo zawieszono lub z której wykonania warunkowo zwolniono albo podjęcie warunkowo umorzonego postępowania było niewątpliwie niezasadne. Należy przyjąć, że przepis ten odnosi się do przypadków, w których zarządziło wykonanie kary wskutek wydania w okresie próby prawomocnego wyroku skazującego w innej sprawie, po czym wyrok ten został uchylony wskutek kasacji lub wznowienia postępowania, przez co odpadła podstawa do zarządzenia wykonania kary⁷³. Ponadto art. 552 § 4 k.p.k. obejmuje sytuacje, w których niezasadność zarządzenia wykonania kary została ustalona wskutek wzruszenia prawomocności orzeczenia o jej wykonaniu po rozpoznaniu kasacji (nadzwyczajnej) lub wznowieniu postępowania. W ten sposób traci aktualność linia orzecznictwa, zgodnie z którą przepisy rozdziału 58 k.p.k. nie mogą być wykorzystane do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych wynikających z odbycia kar, których wykonanie niesłusznie zarządziło⁷⁴. Dotychczas roszczenia wynikające z niesłusznego wykonania kary w takich przypadkach były dochodzone w postępowaniu cywilnym.

Pewne wątpliwości może budzić to, czy w rozdziale 58 k.p.k. została wyrażona podstawa normatywna do dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia w razie wykonania niesłusznie zarządzonej kary, jeżeli zarządzenie wykonania zostanie następnie odwołane z innych powodów niż przełamanie prawomocności orzeczenia za pomocą kasacji lub wznowienia postępowania, np. przy zastosowaniu procedury przewidzianej w art. 24 k.k.w. Jednym z warunków odpowiedzialności odszkodowawczej wyrażonych w art. 552 § 4 k.p.k. jest to, żeby „niewątpliwa niezasadność” zarządzenia wykonania kary lub podjęcia postępowania warunkowo umorzonego była stwierdzona w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania. Pomimo istotnego podobieństwa instytucji uregulowanej w art. 24 k.k.w. do przewidzianej w art. 540 i n. k.p.k., trudno uznać ją za „wznowienie postępowania” w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k.⁷⁵ W orzecznictwie SN przyjmuje się jednak, że wznowienie postępowania sądowego prowadzonego w trybie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego i zakończonego prawomocnym orzeczeniem jest dopuszczalne, z wyłączeniem jedynie podstawy określonej w art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k., bowiem funkcję tę spełnia

⁷³ Odmienne: Ł. Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie oraz za niesłuszne oskarżenie*, Warszawa 2013, s. 304–305, który uważa, że „nie jest to wcale przesądzone”.

⁷⁴ Por. m.in.: uchwała SN z 8.11.1996 r., I KZP 87/95, OSNKW 1996, nr 3–4, poz. 15 (dot. art. 487 k.p.k. z 1969 r.).

⁷⁵ Chociażby z tego powodu, że znajduje zastosowanie tak do orzeczeń prawomocnych, jak i nieprawomocnych. Por.: K. Nowicki, *Postępowanie sądu w stadium wykonawczym w trybie art. 24 k.k.w.*, PiP 2012, nr 12, s. 70–72.

art. 24 § 1 k.k.w., regulujący tę kwestię odrębnie⁷⁶. Tym samym uznaje się art. 24 § 1 k.k.w. za swoistą podstawę dla wznowienia postępowania sądowego prowadzonego na podstawie przepisów k.k.w. Wydaje się zatem dopuszczalne przyjęcie, że procedura uchylenia orzeczenia o zarządzeniu wykonania kary na podstawie art. 24 § 1 k.k.w. może być w określonych okolicznościach uznana za „wznowienie postępowania” w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k.⁷⁷ Przed nowelizacją dominowała linia orzecznictwa, zgodnie z którą w przypadkach niesłusznego zarządzenia wykonania kary zawieszanej lub zarządzenia odbycia kary, z której warunkowo zwolniono skazanego, odszkodowania lub zadośćuczynienia należy dochodzić w postępowaniu cywilnym⁷⁸.

2.2. Zakres odpowiedzialności odszkodowawczej za niesłuszne wykonanie środków przymusu uregulowanej w rozdziale 58 k.p.k.

W nowym stanie prawnym podstawę odszkodowania lub zadośćuczynienia może stanowić niesłuszne wykonanie wszystkich środków przymusu uregulowanych w rozdziale VI k.p.k. a nie tylko tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Omawiane przepisy nadal nie stanowią podstawy normatywnej do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych wynikających z niesłusznego stosowania środków przymusu procesowego uregulowanych poza rozdziałem VI k.p.k., w tym również niesłusznego wykonania obserwacji psychiatrycznej⁷⁹. Zakres roszczeń możliwych do dochodzenia w procedurze przewidzianej w rozdziale 58 k.p.k. jest jednak różny w zależności od układu procesowego.

Niesłuszne wykonanie środków przymusu uregulowanych w dziale VI k.p.k. ma miejsce wówczas, gdy po ich wykonaniu:

- dochodzi do uchylenia wyroku skazującego i uniewinnienia oskarżonego w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania (art. 552 § 1 k.p.k.);

⁷⁶ Por. m.in.: postanowienie SN z 9.3.2009 r., II KO 98/08, Lex nr 488716.

⁷⁷ Tak jeszcze w odniesieniu do stanu prawnego sprzed noweli: wyrok SA we Wrocławiu z 30.12.2014 r., II AKa 402/14, Legalis nr 1186115 (sąd ten potraktował zmianę postanowienia o zarządzeniu wykonania kary, dokonaną w trybie art. 24 k.k.w. jak „wznowienie postępowania” w rozumieniu art. 552 § 1 k.p.k., co pozwoliło mu utrzymać w mocy wyrok zasądający zadośćuczynienie za niesłuszne wykonanie wobec wnioskodawcy kary pozbawienia wolności, uprzednio warunkowo zawieszanej).

⁷⁸ Por.: wyrok SN z 13.4.2012 r., I CSK 398/11, Lex nr 1232733; wyrok SA w Poznaniu z 20.3.2013 r., I ACa 122/13, Lex nr 1294824; wyrok SO w Bielsku-Białej z 13.12.2013 r., I C 362/13, opublikowany: portal orzeczeń sądów powszechnych; K. Dudka, B. Dobosiewicz, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie w praktyce orzeczniczej sądów powszechnych* (analiza przygotowana dla Instytutu Wymiarów Sprawiedliwości), Warszawa 2012, s. 25–26.

⁷⁹ Por.: W. Jasiński, *Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, wykonanie środka zabezpieczającego oraz niezasadne stosowanie środków przymusu po nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2015, nr 9, s. 59.

- dochodzi do uchylenia wyroku skazującego w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania i orzeczenia łagodniejszej kary lub środka karnego; wówczas niesłusznie wykonana jest tylko ta część środków przymusu, której nie zaliczono na poczet ponownie orzeczonych kar lub środków (art. 552 § 1 k.p.k.);
- dochodzi do uchylenia wyroku skazującego w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania i umorzenia postępowania wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu (art. 552 § 2 k.p.k.);
- dochodzi do uniewinnienia oskarżonego „w toku instancji”, czyli bez uprzedniego uchylenia prawomocnego wyroku skazującego wskutek kasacji lub wznowienia postępowania (art. 552a § 1 k.p.k.);
- dochodzi do umorzenia postępowania „w toku instancji”, czyli bez uprzedniego uchylenia prawomocnego wyroku skazującego wskutek kasacji lub wznowienia postępowania (art. 552a § 1 k.p.k.).

We wszystkich ww. przypadkach oskarżony może dochodzić zarówno odszkodowania za szkodę, jak i zadośćuczynienia za krzywdę wynikłą z wykonania względem niego środków przymusu. Chodzi tu przede wszystkim o trzy środki przymusu uregulowane w dziale VI k.p.k. i stosowane wobec oskarżonego: zatrzymanie, środki zapobiegawcze i zabezpieczenie majątkowe. Należy jednak podzielić pogląd W. Jasińskiego, że nie można kategorycznie wykluczyć dochodzenia w trybie określonym w rozdziale 58 k.p.k. także roszczeń wynikających z wykonania pozostałych środków przymusu z działu VI k.p.k., a zatem poszukiwania oskarżonego listem gończym i stosowania listu żelaznego⁸⁰.

Ustawodawca nie zdecydował się na uregulowanie w rozdziale 58 k.p.k. podstaw normatywnych do dochodzenia odszkodowania za niesłuszne oskarżenie. Namiastkę takiej odpowiedzialności należy dostrzegać w art. 552a § 1 k.p.k., który stwarza ramy prawne do kompensaty szkód i krzywd spowodowanych niesłusznym stosowaniem środków przymusu także w postępowaniu przygotowawczym, które zakończyło się umorzeniem⁸¹. W pozostałym zakresie odszkodowanie za szkodę oraz zadośćuczynienie za krzywdę spowodowaną niesłusznym oskarżeniem nadal, jak przed nowelą, może być dochodzone w postępowaniu cywilnym⁸². Zgodnie z utrwalonym już stanowiskiem sądów

---

⁸⁰ W. Jasiński [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, pod red. J. Skorupki, Warszawa 2015, s. 1302–1303.

⁸¹ Por.: Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, s. 302.

⁸² Por.: B. Mił, *O potrzebie dodatkowego, szczególnego unormowania odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za niesłuszne skazanie oraz niewątpliwie niesłuszne oskarżenie, przedstawienie zarzutów lub zastosowanie niez izolacyjnego środka zapobiegawczego*, Prok. i Pr. 2012, nr 12, s. 65. Słuszne jest stanowisko Autorki negujące zasadność uregulowania w k.p.k. podstaw normatywnych do dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia za szkody spowodowane niesłusznym oskarżeniem.

cywilnych, „nie można wykluczyć, że w określonych przypadkach wszczęcie i prowadzenie przeciwko osobie postępowania karnego będzie mogło być uznane za czyn niedozwolony w rozumieniu art. 417 k.c. Byłoby tak, gdyby postępowanie wszczęto lub prowadzono przy oczywistym braku dowodów winy, ze świadomością sfabrykowania takich dowodów, bez zachowania podstawowych przepisów procedury itp. Natomiast nie jest wystarczającą podstawą poszukiwania odpowiedzialności Skarbu Państwa na podstawie czy to art. 417 k.c., czy też np. art. 77 ust. 1 Konstytucji RP sama okoliczność, że w postępowaniu karnosądowym oskarżonego uniewinniono od zarzutu popełnienia zarzucanego mu przestępstwa”⁸³.

Jeżeli postępowanie karne kończy się wydaniem wyroku skazującego lub orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania, roszczenie o odszkodowanie lub zadośćuczynienie przysługuje oskarżonemu z tytułu niezasadnego wykonania środków zapobiegawczych lub zabezpieczenia majątkowego (art. 552a § 2 i 3 k.p.k.). Z art. 552a § 2 k.p.k. wynika jednoznacznie, że ustawodawca uznał za „niezasadnie wykonane” środki zapobiegawcze jedynie w takim zakresie, w jakim nie można ich było zaliczyć na poczet kar lub środków karnych orzeczonych prawomocnym orzeczeniem. Podobnie, za „niezasadnie wykonane” zabezpieczenie majątkowe uznano jedynie ten jego zakres, którego nie można było w pełni wykorzystać do wykonania orzeczonych kar lub środków. Wątpliwości budzi to, czy przepis art. 552a § 2 k.p.k. stwarza podstawę dla dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za niezasadne stosowanie w toku procesu karnego środków zapobiegawczych, których ze względu na ich charakter w ogóle nie da się zaliczyć na poczet środków karnych. Uzasadnienie projektu noweli przygotowane przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego zdaje się wykluczać taką możliwość, skoro stwierdza się w nim: „(...) w (...) art. 552a przyjęto także (§ 2), że roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługiwać ma również skazanemu z tytułu niezasadnego wykonywania wobec niego środków zapobiegawczych, ale jedynie w zakresie, w jakim z uwagi na rodzaj i rozmiar orzeczonych kar i środków karnych, nie można ich było zaliczyć na poczet tychże kar (środków), **z tym że chodzi tu jedynie o środki zapobiegawcze podlegające w ogóle takiemu zaliczeniu**”⁸⁴ [podkreślenie: autor]. Wydaje się, że treść art. 552a § 2 k.p.k. nie eliminuje możliwości dochodzenia również roszczeń odszkodowawczych wynikających z niezasadnego wykonania środków

⁸³ Wyrok SA w Białymstoku z 26.2.2014 r., I ACa 768/13, Lex nr 1438987. Por. także: wyrok SA w Katowicach z 7.5.2014 r., I ACa 1200/13, Lex nr 1483729; wyrok SN z 17.2.2011 r., IV CSK 290/10, Lex nr 1111015.

⁸⁴ Uzasadnienie projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, s. 98 (dostępne pod adresem: http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisjekodyfikacyjnej/komisja_kodyfikacyjnaprawakarnego/komisjakodyfikacyjnaprawakarnego20092013/projekty_aktowprawnych).

zapobiegawczych niepodlegających zaliczeniu na poczet kar lub środków karnych⁸⁵.

Nowela lutowa rozszerzyła podstawę normatywną do zaliczania niezolacyjnych środków zapobiegawczych na poczet odpowiadających im rodzajowo środków karnych. W art. 63 k.k. uregulowano sposób zaliczania pozbawienia wolności na poczet grzywny określonej kwotowo (art. 63 § 2 k.k.). Wprowadzono podstawę prawną do zaliczania okresu zatrzymania prawa jazdy lub innego odpowiedniego dokumentu na poczet środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów (art. 63 § 4 k.k.). Z mocy art. 63 § 3 k.k. na poczet orzeczonych środków karnych przewidzianych w art. 39 pkt 2–3 k.k.⁸⁶ zaliczeniu podlega okres rzeczywistego stosowania odpowiadających im rodzajowo środków zapobiegawczych. Tym samym nie ma już potrzeby poszukiwania podstawy do takiego zaliczenia w art. 63 § 2 k.k., stosowanym *per analogiam*⁸⁷.

Zatrzymanie osoby, która ma status podejrzanego/oskarżonego w postępowaniu karnym, jest objęte zakresem normatywnym art. 552 i 552a § 1 k.p.k. Oznacza to, że oskarżony może dochodzić roszczeń odszkodowawczych wynikłych z niezasadnego wykonania zatrzymania w razie niewinności w tym postępowaniu lub umorzenia postępowania (czy to wskutek kasacji lub wznowienia postępowania, czy też „w toku instancji”). Inaczej uregulowano skutki zatrzymania w postępowaniu zakończonym wydaniem wyroku skazującego lub warunkowo umarzającego to postępowanie. Przepis art. 552a § 2 k.p.k. nie dotyczy bowiem niezasadnego zatrzymania oskarżonego (podejrzanego) w toku procesu karnego, które nie przekształciło się następnie w niezasadne tymczasowe aresztowanie. W tym ostatnim przypadku, zgodnie z art. 265 k.p.k., okres tymczasowego aresztowania liczy się od dnia zatrzymania. Zatem możliwość zrekompensowania niezasadnie wykonanego środka zapobiegawczego (tymczasowego aresztowania) obejmuje także niezasadne zatrzymanie. Pominięcie zatrzymania w art. 552a § 2 k.p.k. skutkuje niemożnością dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia wynikłego z niezasadnego zatrzymania oskarżonego w toku postępowania karnego, które zakończyło się prawomocnym wyrokiem skazującym lub orzeczeniem warunkowo umarzającym postępowanie. Ustawodawca przewidział obligatoryjne zaliczenie niezasadnego

⁸⁵ Tak też: W. Jasiński [w:] *Kodeks...., op. cit.*, s. 1310.

⁸⁶ Są to: zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej; zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi; zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu; zakaz wstępu na imprezę masową; zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych; nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym; zakaz prowadzenia pojazdów.

⁸⁷ Por.: J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 217–218.

zatrzymania (jak i każdego innego okresu rzeczywistego pozbawienia wolności) na poczet orzeczonej kary w trybie art. 63 § 1 i 2 k.k. Jednak w przypadku niemożności dokonania takiego zaliczenia (np. w razie wydania wyroku skazującego i odstąpienia od wymierzenia kary), odszkodowania za szkodę lub zadośćuczynienie za krzywdę spowodowaną niesłusznym zatrzymaniem oskarżonego można dochodzić jedynie na drodze procesu cywilnego. Trzeba zauważyć, że w omawianym zakresie doszło do ograniczenia jurysdykcji sądów karnych do orzekania w przedmiocie roszczeń odszkodowawczych w stosunku do stanu prawnego obowiązującego przed dniem 1.7.2015 r. W poprzednim stanie prawnym za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k. uznawano również zatrzymanie podejrzanego (oskarżonego) stosowane w toku postępowania zakończonym wydaniem wyroku skazującego, jeżeli nie można było tego okresu rzeczywistego pozbawienia wolności zaliczyć na poczet orzeczonej kary⁸⁸. Obecnie o podlegającym roszczeniom odszkodowawczym „niezasadnym wykonaniu” zatrzymania oskarżonego można mówić jedynie w razie ponownego wydania wyroku skazującego na karę łagodniejszą po uwzględnieniu kasacji lub po wznowieniu postępowania, jeżeli czasu trwania tego zatrzymania nie można zaliczyć na poczet orzeczonej kary (art. 552 § 1 k.p.k.).

Zaprezentowane rozwiązanie prawne prowadzi do odmiennego trybu dochodzenia roszczeń odszkodowawczych, wynikających z podobnych „niesłusznym zatrzymań”. I tak np. w przypadku niesłusznego zatrzymania podejrzanego w celu doprowadzenia go na badanie psychiatryczne (przy błędnym przyjęciu, że wezwanie do stawienia zostało wysłane na prawidłowy adres), możliwość dochodzenia roszczeń odszkodowawczych wynikłych z niesłusznego pozbawienia wolności przed sądem karnym będzie uzależniona od tego, czy w sprawie zapadł wyrok uniewinniający, czy też skazujący. Jedynie w przypadku wydania wyroku uniewinniającego lub umarzającego postępowanie art. 552a § 1 k.p.k. daje podstawę do merytorycznego rozpoznania wniosku oskarżonego o odszkodowanie lub zadośćuczynienie przez sąd karny. Natomiast w razie wydania wyroku skazującego lub warunkowo umarzającego postępowanie, dochodzenie roszczeń odszkodowawczych wynikłych z niesłusznego zatrzymania jest możliwe jedynie przed sądem cywilnym, skoro art. 552a § 2 k.p.k. dotyczy wyłącznie środków zapobiegawczych i zabezpieczenia majątkowego. Tymczasem w obu przypadkach niezasadność środka przymusu, jakim jest zatrzymanie, jest oczywista od czasu jego zastosowania i nie powinna być oceniana przez pryzmat końcowego wyroku.

W związku z brzmieniem art. 552 § 1 i 552a § 1 k.p.k. powstaje pytanie, czy oba przepisy dotyczą jedynie zatrzymania uregulowanego w dziale VI k.p.k.

⁸⁸ Por.: W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1299–1300.

(czyli w art. 244 i 247 k.p.k.), czy też, pomimo jednoznacznej treści obu przepisów, należy je odnieść również do zatrzymania wykonanego na podstawie przepisów umieszczonych poza tym działem kodeksu (tj. np. w art. 75 § 2, 376 § 1, 377 § 3, 382 k.p.k.). Zaaprobowany w orzecznictwie zakaz dokonywania wykładni rozszerzającej przepisów rozdziału 58 k.p.k.⁸⁹ powinien w tym przypadku ustąpić regułom wykładni systemowej. Nie powinno być tak, że zatrzymanie podejrzanego w celu doprowadzenia przewidziane w art. 247 k.p.k. jest objęte oddziaływaniem normatywnym art. 552 § 1 i 552a § 1 k.p.k., zaś podobne z punktu widzenia jego celu zatrzymanie na podstawie np. art. 382 k.p.k. pozostaje poza zakresem tych przepisów, ze skutkiem w postaci innego reżimu dochodzenia odpowiedzialności odszkodowawczej w przypadku jego niezasadności.

2.3. Odpowiedzialność odszkodowawcza za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie (art. 552b k.p.k.)

W art. 552b k.p.k. uregulowano odrębną podstawę normatywną dla dochodzenia w trybie karnoprocesowym roszczeń odszkodowawczych wynikających z „niewątpliwie niesłusznego” zatrzymania. Przepis ten ma następujące brzmienie: „Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługuje również osobie innej niż oskarżony w razie niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w związku z postępowaniem karnym”. W uzasadnieniu projektu noweli wrześnieowej przygotowanym przez Komisję Kodyfikacyjną Postępowania Karnego dokonuje się następującej wykładni zakresu zastosowania tego przepisu: „(...) nowy art. 552b k.p.k. dotyczyłby już tylko odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie i to jedynie takie, które dotknęło osobę, wobec której nie prowadzono postępowania karnego, a więc nawet po zatrzymaniu w wypadkach określonych w art. 244 k.p.k. nie doszło do przedstawienia jej zarzutów. W razie przedstawienia takowych lub zatrzymania osoby będącej już podejrzanym czy oskarżonym, roszczenia wynikałyby wprost z § 1 art. 552a k.p.k. i pojawiały się w razie późniejszego umorzenia postępowania lub uniewinnienia takiej osoby z racji niesłusznego stosowanego wobec niej środka przymusu procesowego”⁹⁰.

Z art. 552b k.p.k. wynika, że dotyczy on w istocie dwóch grup osób:

- osób podejrzanych zatrzymanych w trybie art. 244 k.p.k. lub art. 247 k.p.k., które nie uzyskały następnie statusu podejrzanego/oskarżonego w tym postępowaniu karnym, w związku z którym dokonano zatrzymania;
- tych uczestników procesu karnego, wobec których „w związku z postępowaniem karnym” dokonano niewątpliwie niesłusznego zatrzymania.

---

⁸⁹ Por. m.in.: wyrok SA w Katowicach z 11.9.2014 r., II AKa 283/14, Biuletyn. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach 2014, nr 4, poz. 11.

⁹⁰ Uzasadnienie projektu Komisji..., *op. cit.*, s. 98–99.

Chodzi zatem o świadka, biegłego tłumacza czy specjalistę, wobec których można stosować zatrzymanie jako karę porządkową (art. 285 § 2 k.p.k.)⁹¹.

W odniesieniu do pierwszej grupy podmiotów aktualny pozostaje dorobek orzecznictwa, w którym dokonano wykładni pojęcia „niewątpliwie niesłusznego zatrzymania”. Sąd Najwyższy w uchwale I KZP 5/06 uznał, że „przy ocenie kwestii niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k. sąd powinien mieć na uwadze, czy zastosowanie tego środka przymusu procesowego nastąpiło z obrazą przepisów rozdziału 27 Kodeksu postępowania karnego, a tym samym, czy spowodował on dolegliwość, jakiej osoba zatrzymana nie powinna była doznać, analizując to zagadnienie w aspekcie całokształtu okoliczności zaistniałych w sprawie, w której doszło do zatrzymania, a znanych w dacie orzekania w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia, w tym także z uwzględnieniem prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w której nastąpiło zatrzymanie (...)”⁹².

Przed dniem 1.7.2015 r. istniała rozbieżność w orzecznictwie w kwestii dopuszczalności objęcia postanowieniami rozdziału 58 k.p.k. drugiej grupy podmiotów, czyli świadków, biegłych, tłumaczy i specjalistów. Według pierwszego poglądu, osoby te mogły dochodzić odszkodowania za szkodę lub zadośćuczynienia za krzywdę wynikłą z niesłusznego zatrzymania jedynie na drodze procesu cywilnego⁹³. Zdaniem zwolenników drugiego poglądu, art. 552 § 4 k.p.k. przed nowelą wrześniową nie zawierał odesłania do § 1 tego przepisu, co pozwalało na przyjęcie, że może on dotyczyć również zatrzymania świadka poprzedzającego przymusowe doprowadzenie⁹⁴. Obecne brzmienie art. 552b k.p.k., jak również fakt umieszczenia wyrażonej w nim treści normatywnej w odrębnej jednostce redakcyjnej nie pozostawiają wątpliwości, że przepis ten dotyczy również niewątpliwie niesłusznego zatrzymania świadka, biegłego, tłumacza czy specjalisty. Trzeba też przyjąć, że wykładnia pojęcia „niewątpliwie niesłusznego” zatrzymania przeprowadzona w uchwale SN I KZP 5/06 może być obecnie odniesiona odpowiednio także do zatrzymania świadków, biegłych, tłumaczy czy specjalistów w związku z postępowaniem karnym.

Przepis art. 552b k.p.k., podobnie jak dawny art. 552 § 4 k.p.k., nie odnosi się do zatrzymania pozaprocessowego, czyli prewencyjnego czy administracyjnego,

⁹¹ Tak też: A. Mikołajewicz, *Odszkodowanie i zadośćuczynienie...*, op. cit., s. 113; W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1311.

⁹² Uchwała SN z 23.5.2006 r., I KZP 5/06, OSNKW 2006, nr 6, poz. 55; wyrok SA w Łodzi z 18.11.2014 r., II AKa 268/14, Lex nr 1649015.

⁹³ Tak, z przekonującą i wyczerpującą argumentacją: wyrok SA w Katowicach z 28.5.2009 r., II AKa 127/09, Lex nr 519650.

⁹⁴ Tak: wyrok SA we Wrocławiu z 30.12.2014 r., II AKa 401/14, Legalis nr 1186114. Por. także: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks...*, op. cit., t. III, s. 489.

chyba że przepis ustawy regulującej dane zatrzymanie zawiera odesłanie do rozdziału 58 k.p.k.⁹⁵

Może budzić wątpliwości, czy art. 552b k.p.k. dotyczy zatrzymania dokonanego w postępowaniu karnym wykonawczym. W praktyce można mówić o dwóch rodzajach zatrzymania: wykonywanym na podstawie art. 15 ust. 1 pkt 2a ustawy o Policji zatrzymaniu penitencjarnym (dotyczy ono osób, które na podstawie zezwolenia opuściły areszt śledczy lub zakład karny i w wyznaczonym terminie do niego nie powróciły) oraz zatrzymaniu w celu doprowadzenia skazanego do aresztu śledczego, wykonywanym na podstawie art. 79 § 1 lub 2 k.k.w. w zw. z art. 247 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.⁹⁶ Na gruncie poprzedniego stanu prawnego (art. 552 § 4 k.p.k.) kwestia dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z tytułu niesłusznego zatrzymania w toku postępowania wykonawczego była przedmiotem rozbieżności w orzecznictwie. Część sądów uznawała, że roszczeń tych można dochodzić wyłącznie w drodze procesu cywilnego⁹⁷. W innych orzeczeniach stwierdzano, że postępowanie wykonawcze jest jednym z etapów procesu karnego, a zgodnie z treścią art. 1 § 2 k.k.w. w kwestiach nieuregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. Z tego powodu brak jest racjonalnych podstaw do zamykania drogi do dochodzenia roszczeń przed sądem karnym z tytułu niewątpliwie niesłusznego zatrzymania, które miało miejsce w postępowaniu wykonawczym⁹⁸.

Istnieją ważne argumenty na rzecz poglądu, że dodany nowelą wrześnieową art. 552b k.p.k. obejmuje również niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie w czasie postępowania wykonawczego. Skazany jest „osobą inną niż oskarżony”, a zatrzymanie odbywa się „w związku z postępowaniem karnym”, jeżeli rozumieć to pojęcie szeroko. Dodatkowego argumentu dostarcza odesłanie do przepisów k.p.k. w kwestiach nieuregulowanych w k.k.w. (art. 1 § 2 k.k.w.)⁹⁹.

Wystąpienie z wnioskiem o odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie, o którym mowa w art. 552b k.p.k. nie wymaga oczekiwania na

⁹⁵ Por.: wyrok SA w Białymstoku z 19.8.1999 r., II Aka 141/99, Orzecznictwo SA w Białymstoku 1999, nr 3, poz. 16. Por. także na gruncie stanu prawnego sprzed noweli wrześnieowej: T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1172–1173.

⁹⁶ Por.: K. Postulski, *Komentarz do art. 79 Kodeksu karnego wykonawczego*, stan prawny na dzień 21.7.2014 r., Lex 2014, teza 12.

⁹⁷ Tak: wyrok SA w Białymstoku z 10.3.2005 r., II Aka 334/04, Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Białymstoku 2005, nr 2, poz. 27; wyrok SA w Krakowie z 14.5.2012 r., II Aka 82/12, KZS 2012, nr 7–8, poz. 61; wyrok SO w Bielsku-Białej z 13.12.2013 r., I C 362/13, Portal Orzeczeń SO w Bielsku-Białej.

⁹⁸ Por.: wyrok SA w Katowicach z 27.5.2010 r., II Aka 147/10, KZS 2010, nr 9, poz. 59; wyrok SA w Katowicach z 25.10.2012 r., II Aka 365/12, Lex nr 1285127. Tak też: Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, op. cit., s. 127.

⁹⁹ Tak też: Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, op. cit., s. 127.

wydanie prawomocnego orzeczenia co do zasadniczego nurtu procesu karnego, w którym to zatrzymanie miało miejsce. Jest to oczywistą konsekwencją tego, że postępowanie to nie jest prowadzone przeciwko tej osobie¹⁰⁰. Aktualny pozostaje też pogląd wyrażony w orzecznictwie, że przystąpienie do rozpoznania tego wniosku nie jest uzależnione od wcześniejszego rozpoznania zażalenia na zatrzymanie¹⁰¹.

2.4. Przesłanki wyłączenia odpowiedzialności odszkodowawczej

Przesłanki wyłączenia odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa zostały uregulowane w art. 553 k.p.k. Zmiany wprowadzone do § 1 i § 5 tego przepisu dostosowują ich treść do zmodyfikowanego zakresu art. 552 i 552a k.p.k. (art. 553 § 1) lub mają charakter redakcyjny (wprowadzenie prawidłowego powołania art. 171 § 4, 5 i 7 do art. 553 § 5). Natomiast treść dawnego art. 553 § 3 k.p.k. została wyrażona w art. 553 § 5 k.p.k.

Nowe przesłanki wyłączenia roszczeń odszkodowawczych zostały uregulowane w art. 553 § 2–4 k.p.k. Są to:

- 1) wyłączenie roszczenia z tytułu wykonania środka przymusu, jeżeli jego zastosowanie nastąpiło z powodu bezprawnego utrudniania postępowania przez oskarżonego (art. 553 § 2 k.p.k.);
- 2) wyłączenie roszczenia z tytułu wykonania środka zapobiegawczego zastosowanego na podstawie art. 258 § 3 k.p.k., jeżeli umorzenie postępowania nastąpiło z uwagi na nieczytelność oskarżonego (art. 553 § 3 k.p.k.);
- 3) wyłączenie roszczenia o odszkodowanie w przypadku zaliczenia okresu wykonywania kar, środków karnych, środków zabezpieczających lub środków przymusu, których dotyczy wnioski o odszkodowanie, na poczet kar, środków karnych, lub środków zabezpieczających w innym postępowaniu (art. 553 § 4 k.p.k.).

Ad 1. W uzasadnieniu projektu Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego (KKPK) w następujący sposób uzasadniła wprowadzenie tej przesłanki wyłączenia odpowiedzialności odszkodowawczej: „Uznano, że poszerzenie zakresu odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa nie może oznaczać, iż odszkodowanie takie będzie służyło osobie uniewinnionej lub wobec której umorzono bądź warunkowo umorzono postępowanie, gdy stosowane wobec niej uprzednio środki zapobiegawcze spowodowane były podejmowaniem przez nią w toku postępowania działań bezprawnie utrudniających to postępowanie. Oskarżony korzystając z prawa do obrony nie może bowiem podejmować tego rodzaju działań, a jego obrona powinna mieścić się

¹⁰⁰ Por.: Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, op. cit., s. 307.

¹⁰¹ Postanowienie SA w Katowicach z 29.10.2014 r., II AKz 668/14, Biuletyn. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach 2014, nr 4, poz. 5.

w granicach prawa. Przy wyłączeniu tym chodzi jedynie o bezprawne utrudnianie postępowania, a nie o obawy takiego utrudniania, jeżeli to obawy takie były podstawą zastosowania środka przymusu; w tych ostatnich sytuacjach roszczenie przysługiwałoby¹⁰². Bardzo istotne jest podkreślenie, że przesłanką wyłączenia roszczeń odszkodowawczych w omawianym przypadku jest nie sama uzasadniona obawa bezprawnego utrudniania postępowania jako przyczyna zastosowania środków zapobiegawczych wyrażona w art. 258 § 1 k.p.k., ale ustalenie, że oskarżony bezprawnie utrudniał postępowanie i stanowiło to powód zastosowania wobec niego środków przymusu (w praktyce, najczęściej – tymczasowego aresztowania). Trzeba zauważyć, że już na gruncie stanu normatywnego sprzed noweli Sąd Najwyższy stał na stanowisku, iż tymczasowe aresztowanie stosowane w sprawie zakończonej np. wyrokiem niewinniającym lub skazującym na karę inną niż kara pozbawienia wolności nie musi być niewątpliwie niesłuszne, jeżeli oskarżony spowodował jego zastosowanie bezprawnie utrudniając postępowanie. Na stosowanie tego środka zapobiegawczego bez perspektywy późniejszego zaliczenia czasu jego wykonania na poczet kary wyraźnie zezwala art. 259 § 4 k.p.k.¹⁰³ Ponieważ nowela nakazuje uznać za „niezasadnie wykonany” środek zapobiegawczy w zakresie, w jakim nie można go zaliczyć na poczet kary lub środka karnego orzeczonego w danym postępowaniu (art. 552a § 2 k.p.k.), konieczne było wyłączenie odpowiedzialności odszkodowawczej np. dla tych przypadków, kiedy środek ten jest stosowany zgodnie z art. 259 § 4 k.p.k. w sprawach, w których raczej nie rysuje się perspektywa późniejszego zaliczenia okresu stosowania tego środka na poczet orzeczonej kary.

W razie jedynie przyczynienia się oskarżonego do zastosowania tego środka, z mocy art. 553 § 6 k.p.k. znajdzie odpowiednie zastosowanie art. 362 k.c. Zgodnie z tym przepisem, „jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody, obowiązek jej naprawienia ulega odpowiedniemu zmniejszeniu stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron”.

Trzeba przyjąć, że za bezprawne utrudnianie postępowania nie może być uznane korzystanie przez oskarżonego z prawa do obrony, czyli tych jego uprawnień, które wprost wynikają z przepisów prawa lub są uznane w orzecznictwie sądowym¹⁰⁴.

Ad 2. Przepis art. 553 § 3 k.p.k. reguluje podstawę wyłączenia roszczeń odszkodowawczych wynikających z wykonania środka zapobiegawczego na

¹⁰² *Uzasadnienie projektu Komisji...*, *op. cit.*, s. 100.

¹⁰³ Por.: postanowienie SN z 12.4.2010 r., V KK 308/09, Lex nr 583934, z komentarzem J. Matrasa [w:] *Zbiór orzeczeń z zakresu prawa karnego procesowego wraz z komentarzami. Nadzwyczajne środki zaskarżenia oraz postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia. Casebook*, pod red. K. Klugiewicz, Kraków 2014, s. 136–151; wyrok SA w Gdańsku z 5.3.2014 r., II AKa 30/14, Lex nr 1448519.

¹⁰⁴ Tak, słusznie: W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1314. Krytycznie o art. 553 § 2 k.p.k.: Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, *op. cit.*, s. 307–308.

podstawie art. 258 § 3 k.p.k., tj. w razie prewencyjnego stosowania tego środka z powodu uzasadnionej obawy, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził. Przesłanka ta uaktualnia się jedynie w przypadku następczego umorzenia postępowania karnego z uwagi na niepoczytalność oskarżonego, czyli na podstawie przesłanki z art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. Została ona w następujący sposób umotywowana w uzasadnieniu projektu KKKP: „uznano bowiem, że przy tej szczególnej podstawie stosowania środków zapobiegawczych, z uwagi na wysuwane realne groźby pod adresem osób trzecich, nie byłoby zasadne przyznawanie odszkodowania, nawet osobie, co do której postępowanie umorzono z uwagi na jej niepoczytalność”.

Trzeba uznać, że przesłanka wyrażona w art. 553 § 3 k.p.k. odnosi się także do przypadków, w których środek zapobiegawczy (w praktyce, z uwagi na charakter przesłanki – tymczasowe aresztowanie) był stosowany w oparciu o zbiegające się podstawy: z art. 258 § 3 i innej przesłanki uregulowanej w art. 258 § 1 lub 2 k.p.k. Wydaje się, że przyjęcie odmiennej wykładni niweczyłoby cel tego przepisu. Jest nim bowiem zapobieżenie rekompensowaniu szkody wynikłej z izolacji oskarżonego, która była niezbędna, a staje się niesłuszna głównie z powodu niemożności przypisania winy niepoczytalnemu sprawcy czynu zabronionego¹⁰⁵.

Ad 3. Zgodnie z art. 553 § 4 k.p.k., roszczenie o odszkodowanie nie przysługuje, jeżeli przed wystąpieniem z tym roszczeniem okres wykonywania kar, środków karnych, środków zabezpieczających lub środków przymusu, których dotyczy wnioski o odszkodowanie, został zaliczony oskarżonemu na poczet kar, środków karnych lub środków zabezpieczających w innym postępowaniu, co nie wyklucza dochodzenia roszczeń o zadośćuczynienie z powodu ich wykonania. Artykuł 553 § 4 k.p.k. przesądza zatem, że naturalna kompensata szkody zrealizowana przez pełne zaliczenie niesłusznie wykonanego środka reakcji prawnokarnej lub środka przymusu eliminuje możliwość dochodzenia odszkodowania, ale nie zadośćuczynienia. Jak słusznie zauważono w piśmiennictwie¹⁰⁶, przepis art. 553 § 4 k.p.k. powinien być czytany łącznie z nowym art. 553a k.p.k., który dotyczy sytuacji niepełnego zaliczenia niesłusznie wykonanych kar, środków karnych, środków zabezpieczających lub środków przymusu na poczet kar środków karnych lub środków zabezpieczających orzeczonych

¹⁰⁵ Por.: M. Wąsek-Wiaderek, *Kilka uwag o nowym modelu odszkodowania za niesłuszne tymczasowe aresztowanie* [w:] *Fiat iustitia perezat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądowi Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, pod red. P. Hofmańskiego przy współpracy P. Kardasa i P. Willińskiego, Warszawa 2014, s. 585. Krytycznie o przesłance z art. 553 § 3 k.p.k.: Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, *op. cit.*, s. 308.

¹⁰⁶ Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, *op. cit.*, s. 308.

w innym postępowaniu. Takie niepełne zaliczenie powinno wpływać na wysokość odszkodowania, bowiem sąd rozpoznający wniosek o odszkodowanie ma uwzględnić zakres zaliczenia.

W rezultacie trzeba przyjąć, że art. 553a k.p.k. dotyczy dwóch sytuacji:

- 1) wystąpienia z wnioskiem o odszkodowanie i zadośćuczynienie za wykonanie środków reakcji prawnokarnej lub środków przymusu pomimo wcześniejszego częściowego ich zaliczenia na poczet środków reakcji prawnokarnej orzeczonych w innej sprawie; wówczas, z mocy art. 552 § 4 k.p.k., roszczenie o odszkodowanie nie przysługuje w odniesieniu do szkody już zrekompensowanej przez zaliczenie, co zmusza sąd do uwzględnienia faktu zaliczenia przy rozstrzygnięciu w przedmiocie roszczenia o odszkodowanie, natomiast fakt zaliczenia nie będzie miał wpływu na orzekanie w przedmiocie roszczenia o zadośćuczynienie.
- 2) wystąpienia z wnioskiem o odszkodowanie i zadośćuczynienie w sytuacji, gdy po wystąpieniu z tym wnioskiem a przed jego rozpoznaniem doszło do częściowego zaliczenia niesłusznie wykonanych środków reakcji prawnokarnej lub środków przymusu na poczet środków reakcji prawnokarnej orzeczonych w innym postępowaniu; wówczas z mocy art. 553a k.p.k. sąd jest zobligowany uwzględnić fakt zaliczenia przy rozstrzygnięciu w przedmiocie roszczenia o odszkodowanie, natomiast fakt zaliczenia nie będzie miał wpływu na orzekanie w przedmiocie roszczenia o zadośćuczynienie¹⁰⁷.

Oba przepisy (art. 553 § 4 i art. 553a k.p.k.) regulują konsekwencje, jakie dla rozpoznania wniosku o odszkodowanie wynikają z uprzedniego zaliczenia niesłusznie wykonanych środków reakcji prawnokarnej lub środków przymusu na poczet środków reakcji prawnokarnej orzeczonych prawomocnie w innym postępowaniu. Trzeba zatem ustalić podstawę normatywną dla dokonania takiego zaliczenia. Literalna wykładnia art. 417 k.p.k. nie pozostawia wątpliwości, że przepis ten dotyczy jedynie zaliczenia tymczasowego aresztowania na poczet kary orzeczonej w innym postępowaniu, przy czym spełniony musi być wymóg równoległego prowadzenia tych postępowań, a ponadto postępowanie, w którym stosowano tymczasowe aresztowanie powinno być zakończone wyrokiem uniewinniającym, umorzeniem lub wyrokiem skazującym, w którym odstąpiono od wymierzenia kary¹⁰⁸. Przepis art. 63 k.k., oprócz uregulowania „przeliczników” znajdujących zastosowanie również w procedurze określonej w art. 417 k.p.k.,

---

¹⁰⁷ Por.: W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1317.

¹⁰⁸ W praktyce przepis ten jest poddawany wykładni rozszerzającej (por. postanowienie SA we Wrocławiu z 25.5.2012 r., II AKz 165/12, Biuletyn Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu 2013, nr 2, poz. 287) lub wręcz wykorzystywany dla możliwości zaliczenia na poczet kary orzeczonej w innym postępowaniu niesłusznie wykonanej kary łącznej (por. postanowienie SN z 8.1.2008 r., V KK 157/07, OSNKW 2008, nr 5, poz. 35).

obliguje do zastosowania „reguły zaliczenia” wyłącznie w obrębie rozpatrywanej sprawy. W rezultacie jedyną podstawą dla zaliczenia okresów niesłusznie wykonanej kary lub środków karnych wydaje się być procedura orzekania kary łącznej w wyroku łącznym, w szczególności art. 577 k.p.k.¹⁰⁹

2.5. Ograniczenia w dochodzeniu roszczeń wynikających z niezasadnego tymczasowego aresztowania spowodowane zaliczeniem okresu stosowania na poczet kary

Na szczególną uwagę zasługuje skutek zaliczenia tymczasowego aresztowania na poczet kary prawomocnie orzeczonej w danym lub innym postępowaniu karnym w kontekście dotychczasowego dorobku orzecznictwa co do rozumienia pojęcia „niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie”. Z mocy art. 552a § 2 k.p.k. zarówno roszczenie o odszkodowanie, jak i roszczenie o zadośćuczynienie zostały wyłączone w stosunku do niezasadnie wykonanego tymczasowego aresztowania, jeżeli w sprawie zapadł wyrok skazujący i cały okres stosowania tego środka zapobiegawczego został zaliczony na poczet kary. Co więcej, z przepisu tego należy wywodzić, że tymczasowe aresztowanie zaliczone na poczet kary w tej samej sprawie traci cechę „niezasadnie wykonanego”. Jak już wskazano, odmiennie ustawodawca potraktował tymczasowe aresztowanie, które zaliczono na poczet kary orzeczonej w innej sprawie, czyli to, które było stosowane w sprawie zakończonej wyrokiem uniewinniającym, umarzającym postępowanie lub w której odstąpiono od wymierzenia kary. Takie zaliczenie wyłącza jedynie roszczenie o odszkodowanie.

Rozwiązanie to z jednej strony poszerza zakres odpowiedzialności odszkodowawczej dochodzonej przed dniem 1.7.2015 r. na podstawie rozdziału 58 k.p.k., z drugiej jednak strony stanowi jego ograniczenie. Rozszerzeniem odpowiedzialności odszkodowawczej jest wyraźne przesądzenie, że zaliczenie tymczasowego aresztowania na poczet kary orzeczonej w innym postępowaniu nie uniemożliwia dochodzenie roszczeń o zadośćuczynienie. Za ograniczenie zaś trzeba uznać wykluczenie możliwości dochodzenia zadośćuczynienia w przypadku zaliczenia niezasadnie wykonanego tymczasowego aresztowania na poczet kary orzeczonej w danej sprawie. Z nim powiązane jest drugie ograniczenie polegające na wykluczeniu możliwości rozstrzygnięcia o niezasadnym wykonaniu tymczasowego aresztowania przed prawomocnym rozstrzygnięciem o zasadniczym przedmiocie procesu, w którym stosowano ten środek zapobiegawczy.

Na gruncie poprzedniego stanu prawnego dominowało stanowisko wyrażone w uchwale SN z 15.9.1999 r., zgodnie z którym niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie miało miejsce wówczas, gdy było stosowane z obrazą przepisów rozdziału 28 k.p.k. oraz jeżeli powodowało taką dolegliwość, której oskarżony nie powinien był doznać w świetle całokształtu okoliczności

¹⁰⁹ Podobnie: W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1316.

ustalonych w sprawie, w szczególności jej prawomocnego rozstrzygnięcia¹¹⁰. SN oparł odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa na zasadzie ryzyka. W praktyce zdecydowanie częściej powodem uwzględnienia wniosku o odszkodowanie była niewątpliwa niesłuszność tymczasowego aresztowania wynikająca z treści prawomocnego orzeczenia o przedmiocie procesu. Prawomocne uniewinnienie oskarżonego, umorzenie w stosunku do niego postępowania karnego, warunkowe umorzenie postępowania karnego, odstąpienie przez sąd od wymierzenia kary, jak również orzeczenie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania uznawano w orzecznictwie za rozstrzygnięcia przesądzające o zasadności roszczeń odszkodowawczych oskarżonego¹¹¹. Zdecydowanie rzadziej o „niewątpliwą niesłuszność” tymczasowego aresztowania przesądzał nie ostateczny wynik postępowania karnego a stosowanie tego środka z naruszeniem reguł określonych w rozdziale 28 k.p.k. We wspomnianej uchwale w sprawie I KZP 27/99 SN stwierdził: „ustalając, w jakich wypadkach uznać trzeba tymczasowe aresztowanie za niewątpliwie niesłuszne, w pierwszej kolejności wymienić trzeba sytuacje, w których tymczasowe aresztowanie nie powinno nastąpić, bez względu na ostateczne rozstrzygnięcie w sprawie, a więc takie, które zostało zastosowane z obrazą przepisów rozdziału 28 k.p.k., odnoszących się do tego środka zapobiegawczego [...]. W tym wypadku ocena słuszności dokonywana jest z punktu widzenia okoliczności istniejących w chwili stosowania tymczasowego aresztowania, gdyż właśnie wtedy zostało wydane orzeczenie z obrazą wskazanych przepisów. Dalszy przebieg postępowania nie ma znaczenia dla dokonania oceny słuszności.” W innej części uzasadnienia uchwały SN podkreślił, że pod pojęciem „obrazy przepisów rozdziału 28 k.p.k.” należy rozumieć przede wszystkim naruszenie norm regulujących materialne podstawy stosowania tego środka zapobiegawczego. W orzecznictwie sądów apelacyjnych przyjmowano jednak, że naruszenie jedynie reguł procedowania w toku postępowania o zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania również może skutkować „niewątpliwą niesłusznością” tego środka. Co więcej, powodem niewątpliwie niesłuszności tymczasowego aresztowania mogło być naruszenie przepisów spoza rozdziału 28 k.p.k. (np. naruszenie zasady specjalności z art. 607e § 1 k.p.k. wobec osób przekazywanych w trybie europejskiego nakazu aresztowania – takie tymczasowe aresztowanie było stosowane zgodnie z przepisami rozdziału 28 k.p.k. i najczęściej zasadne z uwagi na obawę

¹¹⁰ Uchwała SN z 15.9.1999 r., I KZP 27/99, OSNKW 1999, nr 11–12, poz. 72. W nowszym orzecznictwie por. w szczególności: wyrok SN z 30.10.2012 r., II KK 8/12, Lex nr 1231523; wyrok SA w Szczecinie z 29.5.2013 r., II AKa 85/13, Lex nr 1349974; wyrok SA w Katowicach z 19.9.2013 r., II AKa 277/13, Lex nr 1383453; wyrok SN z 17.3.2015 r., V KK 417/14, baza orzeczeń SN „Supremus”.

¹¹¹ Szerzej: wspomniana uchwała w sprawie I KZP 27/99. Por także: Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, *op. cit.*, s. 141–146.

ucieczki lub ukrywania się oskarżonego; nie było ono jednak zgodne z prawem, co skutkowało uznaniem, że mieści się w pojęciu „niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania” z art. 552 § 4 k.p.k.¹¹²). Takie rozumienie „niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania” odpowiadało standardom konstytucyjnym i konwencyjnym¹¹³. Podsumowując, w poprzednim stanie prawnym w postępowaniu karnym zakończonym prawomocnym wyrokiem skazującym mogło mieć miejsce „niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie”.

Dруга kwestia, jaką musiało rozstrzygnąć orzecznictwo, dotyczyła skutków zaliczenia takiego tymczasowego aresztowania na poczet kary orzeczonej w tej samej lub innej sprawie. Zaistnienie szkody lub krzywdy jest samodzielnym warunkiem zasądzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia, niezależnym od ustalenia niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania. Zatem uprzednie zrekompensowanie szkody i krzywdy niwelowało możliwość skutecznego wystąpienia z wnioskiem, o którym mowa w rozdziale 58 k.p.k. Początkowo uznawano, że zaliczenie tymczasowego aresztowania na poczet kary kompensuje zarówno szkodę majątkową, jak i szkodę niemajątkową (krzywdę) wynikłe z niewątpliwie niesłusznego stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego. Pogląd ten dominował w orzeczeniach dotyczących art. 552 § 4 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1.7.2015 r.¹¹⁴ Kwestia skutków zaliczenia aktualizowała się jedynie w tych przypadkach, gdy wniosek o odszkodowanie, o którym była mowa w dawnym art. 552 § 4 k.p.k., był rozpatrywany po zaliczeniu tymczasowego aresztowania na poczet kary. W doktrynie¹¹⁵ i orzecznictwie¹¹⁶ obecne było stanowisko, że dopuszczalne jest złożenie takiego wniosku i jego rozpoznanie przed prawomocnym rozstrzygnięciem o zasadniczym przedmiocie procesu karnego. Przyjmowano, że uprawnienie z art. 552 § 4 k.p.k. aktualizuje się w dacie zaprzestania stosowania tymczasowego aresztowania. Dotyczyło to, rzecz oczywista, stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego

¹¹² Por. m.in.: wyrok SA we Wrocławiu z 13.11.2012 r., II AKA 319/12, Lex nr 1238675; wyrok SA w Białymstoku z 15.1.2013 r., II AKA 252/12, Lex nr 1278082.

¹¹³ Por.: M. Wąsek-Wiaderek, *Kilka uwag...*, *op. cit.*, s. 578–579 i powołana tam literatura.

¹¹⁴ Por. w szczególności: postanowienie SN z 20.9.2007 r., I KZP 28/07, OSNKW 2007, nr 10, poz. 70; wyrok SN z 13.5.2010 r., WA 11/10, OSNwSK 2010, poz. 999; wyrok SA w Szczecinie z 29.5.2013 r., II AKA 85/13, Lex nr 1349974, z krytyczną glosą W. Jasińskiego, Prok. i Pr. 2014, nr 9, s. 175–186; wyrok SA w Warszawie z 31.1.2014 r., II AKA 4/14, Lex nr 1451828.

¹¹⁵ L. K. Paprzycki [w:] J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, pod red. L. K. Paprzyckiego, Warszawa 2013, s. 445–446 oraz 455–456; Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, *op. cit.*, s. 149–150.

¹¹⁶ Wyrok SN z 3.3.2008 r., II KK 293/07, OSNKW 2008, nr 6, poz. 48 (z aprobującą glosą Ł. Chojniaka i M. Zbrojewskiej, OSP 2009, nr 2, poz. 23, s. 154–159); postanowienie SA w Krakowie z 24.4.2013 r., II AKz 105/13, Lex nr 1321953. Tak też: wyrok TK z 11.10.2012 r., SK 18/10, OTK – A 2012, nr 9, poz. 105, pkt 4.3. uzasadnienia.

z naruszeniem prawa, którego „niewątpliwą niezasadność” można było ocenić bez oczekiwania na rezultat procesu karnego.

Obok dominującego nurtu orzecznictwa, zgodnie z którym zaliczenie tymczasowego aresztowania na poczet kary stanowiło naturalną formę kompensaty zarówno szkody, jak i krzywdy, pojawiły się jednak orzeczenia, w których przyjmowano, że zaliczenie stosowania tymczasowego aresztowania na poczet kary pozbawienia wolności orzeczonej w tej samej lub w innej sprawie wyłącza dochodzenie roszczeń o odszkodowanie, natomiast nie musi skutkować zrekomensowaniem roszczeń o zadośćuczynienie, jeżeli środek ten był stosowany z naruszeniem prawa lub był niewątpliwie niesłuszny z perspektywy zapadłego w sprawie wyroku. Wskazywano przede wszystkim na większą dolegliwość wykonania tymczasowego aresztowania w stosunku do reżimu wykonania kary pozbawienia wolności¹¹⁷. Jedną z przyczyn pojawienia się nowej linii orzecznictwa był wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie „Włoch nr 2 przeciwko Polsce”, w którym Trybunał zakwestionował pogląd, że zaliczenie niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania na poczet kary powoduje niedopuszczalność zasądzenia odszkodowania za szkodę lub zadośćuczynienia za krzywdę wynikłą ze stosowania tego środka zapobiegawczego. Stwierdzając w tej sprawie naruszenie art. 5 ust. 5 Konwencji, ETPCz podkreślił, że sądy krajowe nie badały, czy skarżący rzeczywiście poniósł szkodę majątkową lub niemajątkową ani też nie analizowały, czy zaliczenie tymczasowego aresztowania na poczet grzywny stanowi należytą kompensatę za ewentualną szkodę. Tym samym nie można mówić o zapewnieniu skarżącemu prawa do odszkodowania w rozumieniu art. 5 ust. 5 Konwencji. Trybunał strasburski przyjął zatem, że zaliczenie niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania na poczet grzywny nie powinno automatycznie prowadzić do oddalenia wniosku o odszkodowanie¹¹⁸. Pozostaje kwestią otwartą, czy Trybunał identycznie oceniłby skutki zaliczenia niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania

¹¹⁷ Wyrok SA w Krakowie z 27.5.2009 r., II AKA 99/09; wyrok SA we Wrocławiu z 11.2.2010 r., II AKA 8/10, Lex nr 568539; wyrok SA w Poznaniu z 13.9.2012 r., II AKA 129/12, Lex nr 1391999; wyrok SN z 20.6.2013 r., III KK 47/13, Lex nr 1347871; wyrok SA w Warszawie z 20.11.2013 r., II AKA 367/13, Lex nr 1400486. Kwestia ta była podnoszona również w piśmiennictwie: P. Domagała, *Glosa do postanowienia składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2007 r., (I KZP 28/07)*, Prok. 2008, nr 4, s. 93–100; A. Ludwiczek, *Kompensacja szkód i krzywd w ramach postępowania o odszkodowanie z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania* (cz. 1), Pal. 2010, nr 3, s. 24–32 oraz część 2, Pal. 2010, nr 56, s. 63–70; K. Pachnik, *Glosa do postanowienia SN z dnia 20 września 2007 r., I KZP 28/07*, PS 2012, nr 2, s. 118–122.

¹¹⁸ Wyrok ETPCz z 10.5.2011 r. Szerzej o tym wyroku: M. Wąsek-Wiaderek, *O odszkodowaniu za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie – uwagi na tle wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 10 maja 2011 r. w sprawie Włoch nr 2 p. Polsce*, Pal. 2012, nr 12, s. 56–69.

na poczet kary pozbawienia wolności a nie grzywny¹¹⁹. Po ogłoszeniu wyroku „Włoch nr 2 przeciwko Polsce” w orzecznictwie pojawił się pogląd, że zaliczenie niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania na poczet kary innej niż pozbawienie wolności nie powoduje automatycznego zrekompensowania nie tylko krzywdy, ale i szkody spowodowanej wykonaniem tego środka zapobiegawczego¹²⁰.

Podsumowując, nowela z dnia 27.9.2013 r. wprowadzając regulę, że przez zaliczenie na poczet kary tymczasowe aresztowanie, nawet stosowane z naruszeniem przepisów prawa, traci walor „niesłusznie wykonanego” w rozumieniu art. 552a § 2 k.p.k., ogranicza zakres odpowiedzialności odszkodowawczej, której można dochodzić na podstawie przepisów rozdziału 58 k.p.k. Podobnie wyłączenie możliwości dochodzenia odszkodowania w art. 553 § 4 k.p.k. w przypadku zaliczenia niesłusznie wykonanego tymczasowego aresztowania na poczet kary orzeczonej w innej sprawie, także kary innej niż pozbawienie wolności, ogranicza zakres odpowiedzialności odszkodowawczej uregulowanej w tym rozdziale k.p.k. w stosunku do tego, jaki wynikał z wykładni przepisów rozdziału 58 k.p.k. w wersji obowiązującej przed nowelą wrześniową. Takie rozwiązanie może budzić wątpliwości co do jego zgodności ze standardem konwencyjnym wyznaczonym w wyroku „Włoch nr 2 przeciwko Polsce”¹²¹. Skoro przepisy k.p.k. wyraźnie nie kwalifikują jako „niesłusznie wykonane” zaliczonego na poczet kary tymczasowego aresztowania, nawet jeżeli było ono stosowane z naruszeniem przepisów prawa, to może budzić zastrzeżenia dopuszczalność dochodzenia roszczeń odszkodowawczych wynikających ze stosowania tego środka w odrębnym postępowaniu cywilnym. Z drugiej strony założenie, że automatyczne zaliczenie niezasadnie wykonanego tymczasowego aresztowania na poczet kary bez badania rzeczywistych rozmiarów doznanego uszczerbku w pełni rekompensuje zaistniałą szkodę lub krzywdę, trzeba uznać za sprzeczne z wymogami konstytucyjnymi i konwencyjnymi. Pozostaje zatem przyjąć, że nawet zaliczenie niezasadnie wykonanego tymczasowego aresztowania na poczet kary nie powoduje automatycznie wyłączenia możliwości dochodzenia roszczeń nieobjętych rozdziałem 58 k.p.k. na drodze postępowania cywilnego.

¹¹⁹ Odpowiedź na to pytanie powinna zostać udzielona w rozstrzygnięciu spraw Czernuszkiewicz przeciwko Polsce (skarga nr 2891/12) i Szalkiewicz przeciwko Polsce (skarga nr 32461/09) zawisłych przed ETPCz.

¹²⁰ Wyrok SN z 12.6.2012 r., IV KO 10/12, OSNKW 2012, nr 10, poz. 109; wyrok SA w Białymstoku z 18.9.2014 r., II AKa 185/14, Lex nr 1511620; wyrok SA w Gdańsku z 26.3.2014 r., II AKa 51/14, Lex nr 1506119.

¹²¹ Krytycznie wobec tych ograniczeń z punktu widzenia standardu konwencyjnego i konstytucyjnego: M. Wąsek-Wiaderek, *Kilka uwag...*, op. cit., s. 588–590; W. Jasiński, *Glosa...*, op. cit., s. 185–186; Tenże, *Odszkodowanie...*, op. cit., s. 64–65 i 76–77; A. Mikołajewicz, *Odszkodowanie...*, op. cit., s. 110–112; J. Matras [w:] *Zbiór orzeczeń...*, op. cit., s. 163–167.

2.6. Postępowanie w przedmiocie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie po noweli

Nowela wprowadziła kilka istotnych zmian do przepisów rozdziału 58 k.p.k. regulujących niektóre aspekty postępowania w przedmiocie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu. Oprócz tych zmian, istotny wpływ na sposób rozpoznania wniosku mają ogólne zmiany modelu procesu karnego, w tym w szczególności nowe reguły przeprowadzania dowodów oraz przedstawione w poprzednich punktach zmienione reguły oceny niezasadności wykonania środków przymusu. Wszystkie trzy grupy zmian zostaną przedstawione odrębnie w dalszej części rozważań.

2.6.1. Zmiany proceduralne wynikające ze zmienionych reguł oceny niezasadności wykonania środków przymusu

Jak już wspomniano, według noweli ustalenie, czy wykonanie środków przymusu było niezasadne, staje się możliwe dopiero z perspektywy prawomocnego orzeczenia w kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego (art. 552 § 1 i 2 k.p.k.; art. 552a k.p.k.). Dlatego należy uznać, że **niedopuszczalne jest wystąpienie z wnioskiem o odszkodowanie za szkodę spowodowaną wykonaniem środka przymusu przed prawomocnym zakończeniem postępowania karnego**. W rezultacie traci swoją aktualność pogląd wyrażony w orzecznictwie i zaaprobowany przez część doktryny, że z wnioskiem o odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie można wystąpić także przed prawomocnym zakończeniem postępowania, o ile zasadność stosowania tego środka daje się ocenić bez oczekiwania na rezultat procesu¹²².

Wobec tego data uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia, wyznaczająca początek biegu terminu przedawnienia roszczeń przewidzianych w rozdziale 58 k.p.k., staje się jednocześnie datą początkową, od której możliwe jest złożenie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie. W przypadku złożenia wniosku przed tą datą, konieczne wydaje się zawieszenie postępowania odszkodowawczego do czasu prawomocnego zakończenia postępowania w kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego¹²³. Reguła ta nie dotyczy jedynie wniosku o odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie osoby innej niż oskarżony, dokonane w związku z postępowaniem karnym (art. 552b k.p.k.). W tym ostatnim przypadku wystąpienie

---

¹²² Wyrok SN z 3.3.2008 r., II KK 293/07, OSNKW 2008, nr 6, poz. 48; postanowienie SA w Krakowie z 24.4.2013 r., II AKz 105/13, Lex nr 1321953. Tak też: wyrok TK z 11.10.2012 r., SK 18/10, OTK – A 2012, nr 9, poz. 105, pkt 4.3. uzasadnienia.

¹²³ Tak, słusznie, postanowienie SA w Krakowie z 9.9.2015 r., II AKz 333/15, opublikowane na portalu orzeczeń sądów powszechnych pod adresem: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/15200000001006_II_AKz_000333_2015_Uz_2015-09-09_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/15200000001006_II_AKz_000333_2015_Uz_2015-09-09_001).

z wnioskiem jest możliwe od daty zwolnienia z zatrzymania. Trzeba też zauważyć, że termin do dochodzenia roszczeń wynikających z rozdziału 58 k.p.k. został wydłużony do lat 3 (art. 555 k.p.k.). Ustawodawca podjął taką decyzję pomimo uznania przez Trybunał Konstytucyjny, że roczny termin przedawnienia takich roszczeń, przewidziany w art. 555 k.p.k. przed nowelą, jest zgodny z art. 41 ust. 5 Konstytucji¹²⁴.

2.6.2. Zmiany w procedowaniu w przedmiocie wniosku wynikające z nowego modelu procesu karnego

Postępowanie w przedmiocie wniosku o odszkodowanie jest „postępowaniem wszczętym z inicjatywy stron” w rozumieniu art. 167 § 1 k.p.k. Oznacza to, że w tym postępowaniu sąd może dopuścić i przeprowadzić dowód z urzędu jedynie w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami. W postępowaniu w przedmiocie wniosku znajdują zastosowanie także inne kluczowe unormowania wyznaczające nowy model procesu karnego, jak m.in.: prekluzja dowodowa (art. 427 § 3 k.p.k.), czy zakaz podnoszenia w środku odwoławczym zarzutu nieprzeprowadzenia przez sąd określonego dowodu z urzędu lub przeprowadzenia dowodu pomimo braku wniosku strony w tym przedmiocie, jak również zarzutu naruszenia przepisów dotyczących aktywności sądu przy przeprowadzaniu dowodów (art. 427 § 4 k.p.k.). Od dnia 1.7.2015 r. obligatoryjne stało się także doręczenie wyroku stronom postępowania odszkodowawczego, chyba że były obecne przy jego ogłoszeniu (art. 100 § 3 k.p.k.).

W rozdziale 58 k.p.k. ustawodawca nadal określa wnioskodawcę mianem „oskarżonego”. Nie zmienia się też treść art. 556 § 3 i 4 k.p.k., co oznacza, że wnioskodawca (oskarżony) jest w tym postępowaniu reprezentowany przez pełnomocnika a nie obrońcę. Aktualny pozostaje pogląd, zgodnie z którym przepisy § 3 i 4 art. 556 k.p.k. dotyczą nie tylko osób wskazanych w art. 556 § 1 k.p.k., ale również innych poszkodowanych, objętych art. 552, 552a i 552b k.p.k.¹²⁵

Zgodnie z art. 556 § 3 zd. 2 k.p.k. ustawodawca nakazał odpowiednie stosowanie art. 78–81 k.p.k. do pełnomocnika wnioskodawcy. Wobec zmienionej treści tych przepisów należy na nowo określić skutki tego odesłania. Przepis art. 78 k.p.k. obecnie odnosi się wyłącznie do podejrzanego na etapie postępowania przygotowawczego. W postępowaniu zainicjowanym wnioskiem o odszkodowanie nie ma postępowania przygotowawczego, co daje argument na rzecz tezy o niestosowaniu art. 78 k.p.k. w postępowaniu zainicjowanym wnioskiem poszkodowanego. Drugiego istotnego argumentu dostarcza objęcie art. 80a k.p.k. odesłaniem z art. 556 § 3 k.p.k. Oznacza ono, że wnioskodawca, który nie ma pełnomocnika z wyboru, może wnioskować o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu, jeżeli nie znajduje zastosowania art. 79 § 1 lub 2 k.p.k.

¹²⁴ Wyrok TK z 11.10.2012 r., SK 18/10, OTK – A 2012, nr 9, poz. 105.

¹²⁵ Por.: W. Jasiński [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1329.

Z mocy art. 80a § 1 zd. 2 k.p.k. udział pełnomocnika wnioskodawcy w rozprawie głównej jest obowiązkowy. Trzeba podzielić pogląd wyrażony na gruncie poprzedniego stanu prawnego, że rozprawa przed sądem pierwszej instancji w postępowaniu zainicjowanym wnioskiem jest odpowiednikiem rozprawy głównej w zasadniczym nurcie procesu karnego. Toteż odpowiednie stosowanie w tym postępowaniu przepisu przewidującego obligatoryjny udział obrońcy w rozprawie głównej oznacza obowiązkowy udział pełnomocnika w rozprawie pierwszoinstancyjnej¹²⁶.

Trzeba też przyjąć, że wnioskodawca jest uprawniony żądać wyznaczenia pełnomocnika z urzędu w celu dokonania określonej czynności procesowej w toku postępowania sądowego (art. 80a § 2 k.p.k.). Jak stanowi art. 80a § 3 k.p.k., ponowne wyznaczenie pełnomocnika jest dopuszczalne jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach. Ustawą z dnia 12.6.2015 r. o zmianie ustawy k.p.k.¹²⁷ dodano § 4 do art. 80a k.p.k., zgodnie z którym na zarządzenie prezesa sądu o odmowie ponownego wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy, a na postanowienie sądu o odmowie ponownego wyznaczenia obrońcy – zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu. Znajdzie on odpowiednie zastosowanie również do odmowy ponownego wyznaczenia pełnomocnika dla wnioskodawcy.

Nakaz odpowiedniego stosowania art. 80 k.p.k. w postępowaniu w przedmiocie wniosku o odszkodowanie traci rację bytu z powodu usunięcia z tego przepisu przesłanki obrony obligatoryjnej w postaci pozbawienia wolności oskarżonego. Natomiast skutki odesłania do art. 79 k.p.k. zasadniczo pozostają niezmienione również w nowym stanie prawnym. Należy jedynie przyjąć, że z oczywistych względów w postępowaniu zainicjowanym wnioskiem nie znajdzie odpowiedniego zastosowania przesłanka obrony obligatoryjnej z art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. (uzasadniona wątpliwość co do poczytalności *tempore criminis*). Natomiast również w postępowaniu odszkodowawczym może znaleźć odpowiednie zastosowanie przesłanka uzasadnionych wątpliwości, czy stan zdrowia psychicznego pozwala wnioskodawcy na udział w postępowaniu lub popieranie wniosku w sposób samodzielny oraz rozsądny. Takie wątpliwości może bowiem uzasadniać sporządzona już wcześniej w postępowaniu karnym opinia biegłych psychiatrów o niemożności świadomego uczestniczenia oskarżonego w procesie¹²⁸.

¹²⁶ Tak: M. Zbrojewska, *Glosa do wyroku SN z dnia 5 stycznia 2011 r., V KK 116/10, OSN 2011, nr 78, poz. 84, s. 581–586*. Tak też: W. Jasiński [w:] *Kodeks..., op. cit.*, s. 13–29. Odmienne w odniesieniu do odpowiedniego stosowania art. 80 k.p.k. przed nowelą: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks..., op. cit.*, tom III, s. 505.

¹²⁷ Dz. U. z 2015 r., poz. 1186.

¹²⁸ Por.: wyrok SN z 5.1.2011 r., V KK 116/10, OSNKW 2011, nr 2, poz. 15. Odmienne: W. Jasiński [w:] *Kodeks..., op. cit.*, s. 13–29, który stwierdza, że ze względu na brak podstaw do przeprowadzenia badań psychiatrycznych wnioskodawcy nie znajdzie w tym postępowaniu zastosowania art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.

Na gruncie nowego stanu prawnego nie ulega też zmianie stanowisko, zgodnie z którym „pełnomocnik obligatoryjny”, czyli ustanowiony w sprawie na podstawie stosowanego odpowiednio art. 79 k.p.k., ma obowiązek brać udział w każdej rozprawie, zatem przeprowadzenie rozprawy pierwszoinstancyjnej czy odwoławczej pod jego nieobecność skutkuje bezwzględną przyczyną odwoławczą, o której mowa w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.¹²⁹

2.6.3. Zmiany przepisów rozdziału 58 k.p.k. regulujących postępowanie w przedmiocie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie

W art. 554 k.p.k. ustawodawca wprowadził następujące zmiany:

- 1) wskazanie sądu okręgowego, w którego okręgu wydano orzeczenie w pierwszej instancji jako właściwego do rozpoznania wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie, za wyjątkiem wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwe niesłuszne zatrzymanie uregulowane w art. 552b k.p.k., który to **wniosek rozpoznaje sąd okręgowy właściwy ze względu na miejsce zwolnienia zatrzymanego**. (art. 554 § 1 k.p.k.); przed nowelą uprawnionym do rozpoznania wniosku o odszkodowanie za niewątpliwe niesłuszne tymczasowe aresztowanie był sąd okręgowy właściwy ze względu na miejsce, w którym nastąpiło zwolnienie tymczasowo aresztowanego.
- 2) uregulowanie, że sąd okręgowy orzeka w przedmiocie wniosku **w składzie jednego sędziego** i dwóch ławników w miejsce przewidzianego przed nowelą składu zawodowego trzech sędziów (art. 554 § 2 k.p.k.).
- 3) **wprowadzenie obowiązku zawiadomienia o terminie rozprawy „organu uprawnionego do reprezentowania Skarbu Państwa” oraz prokuratora i przesłania im odpisu wniosku** (art. 554 § 3 k.p.k.).
- 4) rezygnację z reguły rozpoznawania spraw o odszkodowanie w pierwszej kolejności;
- 5) **wprowadzenie podstawy prawnej dla zwrotu uzasadnionych wydatków** wnioskodawcy, w tym z tytułu ustanowienia jednego pełnomocnika.

Szerszego komentarza wymagają zmiany wskazane w punktach 3 i 5.

Ad 3. Wymieniając prokuratora obok reprezentanta Skarbu Państwa jako podmiot, który należy zawiadomić o terminie rozprawy, ustawodawca przesądził, że co do zasady **prokurator nie reprezentuje w tym postępowaniu Skarbu Państwa**. Należy uznać, że podobnie jak przed nowelą w postępowaniu odszkodowawczym prokurator **korzysta z praw strony procesowej, przy czym występuje jako rzecznik interesu publicznego**. Z mocy art. 558 k.p.k. do jego sytuacji procesowej znajdują zastosowanie przepisy art. 7 oraz 55–60 k.p.c.

¹²⁹ Por.: wyrok SN z 5.1.2011 r., V KK 116/10, OSNKW 2011, nr 2, poz. 15. Odmiennie: B. Rycerz, *Glosa do wyroku SN z dnia 5.1.2011 r., V KK 116/10*, Pal. 2013, nr 56, s. 178–183.

Prokurator może zatem działać zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść wnioskodawcy, może podnieść zarzut przedawnienia roszczenia, wnosić środki zaskarżenia, nie może jednak uznać roszczenia ani zawrzeć ugody z wnioskodawcą¹³⁰. Z oczywistych względów w postępowaniu zainicjowanym wnioskiem o odszkodowanie nie znajduje zastosowania art. 46 k.p.k., toteż udział prokuratora w rozprawie nie jest obowiązkowy.

Kodeks postępowania karnego nie reguluje kwestii organu uprawnionego do reprezentowania Skarbu Państwa. Dlatego z mocy art. 558 k.p.k. należy uznać, że podmiot ten definiuje art. 67 § 2 k.p.c., zgodnie z którym „za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej. W zakresie określonym odrębną ustawą za Skarb Państwa czynności procesowe podejmuje Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa”¹³¹. W doktrynie wyrażone zostały różne poglądy na temat dopuszczalności podejmowania czynności procesowych przez Prokuratorię Generalną w postępowaniu uregulowanym w rozdziale 58 k.p.k. Z mocy art. 8 ust. 1 pkt 1 ustawy o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa¹³² obligatoryjne jest zastępstwo procesowe Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy, a do takich należy sprawa zainicjowana wnioskiem o odszkodowanie uregulowanym w rozdziale 58 k.p.k. Według pierwszego poglądu, ze względu na treść art. 8 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, należy opowiedzieć się za dopuszczalnością udziału Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa w postępowaniu odszkodowawczym¹³³. Zwolennicy drugiego poglądu wykluczają zastępstwo procesowe Prokuraturii Generalnej powołując się na treść art. 4 ust. 5 pkt 2 tej ustawy, zgodnie z którym Prokuratoria Generalna nie wykonuje zastępstwa procesowego Skarbu Państwa w postępowaniu karnym¹³⁴. Wobec jednoznacznej treści tego przepisu, należy podzielić drugi z przytoczonych poglądów.

¹³⁰ D. Świecki [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, t. II, s. 886 i 897–898; K. Dudka, B. Dobosiewicz, *op. cit.*, s. 15. Por. także: W. Greszta, *Status procesowy prokuratora w postępowaniu o odszkodowanie za niesłuszne skazanie*, *Prok. i Pr.* 2010, nr 78, s. 283–284, który jednak na gruncie starego stanu prawnego odmawia prokuratorowi statusu strony procesowej. W odniesieniu do nowego stanu prawnego Ł. Chojniak wyraził pogląd, że prokurator w omawianym postępowaniu nie ma statusu strony, będąc raczej rzecznikiem interesu publicznego. Nie pozbawia go to jednak prawa do podniesienia zarzutu przedawnienia roszczenia (Ł. Chojniak, *Pełnomocnik w postępowaniu kompensacyjnym po 1 lipca 2015 r.* [w:] *Obrońca i pełnomocnik...*, *op. cit.*, s. 521–522).

¹³¹ Tak, w odniesieniu do poprzedniego stanu prawnego: P. Cioch, *Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania*, Warszawa 2007, s. 182.

¹³² Ustawa z 8.7.2005 r., tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 1150 ze zm.

¹³³ Por. w odniesieniu do starego stanu prawnego: P. Cioch [w:] *Pozainstancyjne...*, *op. cit.*, s. 445–446 i 475. Na gruncie nowego brzmienia art. 554 § 3 k.p.k.: D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015, s. 572.

¹³⁴ K. Dudka, B. Dobosiewicz, *op. cit.*, s. 15; A. Mikołajewicz, *Odszkodowanie...*, *op. cit.*, s. 116–117, w szczególności przypis 39.

Niewątpliwie postępowanie uregulowane w rozdziale 58 k.p.k. ma specyficzny charakter, dotyczy bowiem roszczeń o charakterze cywilnym. Nie zmienia to oceny, że jest to jedno z postępowań następczych w szeroko rozumianym postępowaniu karnym. Przesądza o tym decyzja ustawodawcy o powierzeniu sądom karnym a nie cywilnym orzekania w przedmiocie roszczeń odszkodowawczych bezpośrednio związanych z prowadzeniem postępowania karnego, jak też stosowanie w tym postępowaniu przepisów k.p.k. a jedynie w zakresie nieuregulowanym w ustawie karnoprocesowej – przepisów Kodeksu postępowania cywilnego.

Podsumowując, od dnia 1.7.2015 r. uczestnikami postępowania zainicjowanego wnioskiem o odszkodowanie, których należy zawiadomić o terminie rozprawy, jak też doręczyć im odpis wniosku, są prokurator oraz organ uprawniony do reprezentowania Skarbu Państwa, którym jest podmiot określony w art. 67 § 2 zd. 1 k.p.c. Stosując ten przepis, należy przyjąć, że podmiotami tymi będą:

- 1) prezes sądu, w którego okręgu orzeczono karę, środek karny, środek probacyjny, środek zabezpieczający, zarządzono wykonanie kary, podjęto warunkowo umorzone postępowanie albo doszło do niewątpliwie niesłusznego zatrzymania osoby innej niż oskarżony (art. 552, art. 552a i art. 552b);
- 2) prokurator kierujący właściwą jednostką prokuratury w związku z umorzeniem postępowania przygotowawczego (art. 552a § 1);
- 3) komendant właściwej jednostki Policji w wypadku zatrzymania osoby podejrzanej (art. 552b),

bowiem niejako z ich „działalnością” wiąże się dochodzone roszczenie.

Z przepisu art. 554 § 3 k.p.k. należy wywodzić, że wnioskodawca jest zobowiązany załączyć do wniosku jego odpisy w liczbie odpowiadającej liczbie stron tego postępowania. W razie braku wymaganej liczby odpisów należy zastosować procedurę wezwania do uzupełnienia braków formalnych pisma procesowego (art. 120 k.p.k.). Nie wydaje się jednak, aby z art. 554 § 3 k.p.k. należało wywodzić wymóg formalny wniosku w postaci dokładnego określenia organu podejmującego czynności za Skarb Państwa.

Ad 5. W noweli przesądzona została kontrowersyjna i różnie rozstrzygana w orzecznictwie¹³⁵ kwestia dopuszczalności zwrotu uzasadnionych wydatków poniesionych przez wnioskodawcę w związku z postępowaniem. Ustawodawca słusznie przyjął, że **w razie uwzględnienia roszczeń chociażby w części, wnioskodawcy przysługuje od Skarbu Państwa zwrot takich wydatków, w tym z tytułu ustanowienia jednego pełnomocnika.** Nadal postępowanie

¹³⁵ Część sądów zasądzała na rzecz wnioskodawcy wydatki poniesione z tytułu udziału w postępowaniu pełnomocnika (por. np.: wyrok SA w Warszawie z 10.9.2014 r., II AKa 237/14, Lex nr 1509112). Inne orzekały odmiennie, np.: wyrok SA w Łodzi z 11.7.2013 r., II AKa 113/13, Lex nr 1356553.

jest wolne od kosztów sądowych. Oznacza to, że nieuwzględnienie wniosku nie może spowodować obciążenia wnioskodawcy kosztami pełnomocnika ustanowionego z urzędu w trybie art. 80a k.p.k.

2.7. Pozostałe zmiany wprowadzone do rozdziału 58 k.p.k.

Poza zmianami redakcyjnymi, dostosowującymi treść przepisów do nowego tytułu rozdziału 58 k.p.k. (jak np. zmiana w obrębie art. 558 k.p.k.), na uwagę zasługuje modyfikacja treści art. 557 k.p.k. oraz skreślenie art. 559 k.p.k. W art. 557 k.p.k. wprowadzono możliwość dochodzenia roszczeń regresowych od osób, które swoim zachowaniem (a nie tylko „działaniem”, jak w brzmieniu sprzed noweli) spowodowały niesłuszne skazanie, zastosowanie środka zabezpieczającego lub środka przymusu albo niesłuszne zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszanej lub kary, z której wykonania warunkowo zwolniono oskarżonego, albo niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie osoby, wobec której nie prowadzono postępowania karnego. Jak wskazuje się w uzasadnieniu noweli, „regres służyć będzie także wówczas, gdy w wyniku zaniechania, w sytuacji istnienia określonego obowiązku po stronie danej osoby, doszło do wydania orzeczenia, które następnie spowodowało, że powstała podstawa odszkodowawcza po stronie oskarżonego. Nie zmieniono przy tym samej podstawy regresu, czyli wymogu „bezprawności” zachowania owych osób, a więc konieczności wykazania świadomego naruszenia przez nich w swych działaniach przepisów prawa, gdyż jej poszerzenie, niekiedy sugerowane, mogłoby doprowadzić wręcz do paraliżu w podejmowaniu niezbędnych działań procesowych”¹³⁶.

Skreślony nowelą wrześniową art. 559 k.p.k. słusznie budził wątpliwości co do jego zgodności z międzynarodowymi zobowiązaniami Polski w dziedzinie ochrony praw człowieka, w szczególności z art. 5 ust. 5 Konwencji (wyrażającym prawo do odszkodowania za stosowanie pozbawienia wolności z naruszeniem art. 5 ust. 1–4 Konwencji) oraz z art. 3 Protokołu nr 7 do Konwencji, (ustanawiającym prawo do odszkodowania za niesłuszne skazanie). Stając się stroną Konwencji Polska zobowiązała się zapewnić wszystkim osobom pozostającym w jej jurysdykcji prawa gwarantowane w tych przepisach¹³⁷. Toteż rezygnację ze stosowania w tym obszarze zasady wzajemności należy uznać za słuszną.

Niezmieniony pozostał art. 556 k.p.k. Oznacza to, że rozszerzenie odpowiedzialności odszkodowawczej na niesłuszne wykonanie środków karnych nie spowodowało poszerzenia zakresu roszczeń przysługujących, w razie śmierci oskarżonego, osobom wymienionym w tym przepisie. Trzeba też uznać, że jedynie przez przeoczenie w art. 556 k.p.k. nadal jest mowa o „niewątpliwie niesłusznym”

---

¹³⁶ *Uzasadnienie projektu Komisji...*, *op. cit.*, s. 104.

¹³⁷ Tak, słusznie: wyrok SA w Warszawie z 29.12.2014 r., II AKa 442/14, portal orzeczeń sądów powszechnych: <http://orzeczenia.ms.gov.pl/>.

tymczasowym aresztowaniu. Wydaje się, że zgodnie z tytułem rozdziału 58 k.p.k. oraz treścią art. 552 § 1 k.p.k. i art. 552a § 2 k.p.k. pod tym pojęciem należy rozumieć niesłusznie (niezasadnie) wykonane tymczasowe aresztowanie.

2.8. Przepisy intertemporalne dotyczące dochodzenia roszczeń uregulowanych w rozdziale 58 k.p.k.

W związku ze zmianą przepisów rozdziału 58 k.p.k. konieczne jest odniesienie się do następujących kwestii intertemporalnych:

- 1) skutków zmiany właściwości i składu sądu orzekającego w przedmiocie wniosku;
- 2) kwestii stosowania przepisów o nowym modelu procesu karnego do postępowań zainicjowanych przed dniem 1.7.2015 r.;
- 3) modyfikacji terminu dochodzenia roszczeń wynikających z niesłusznego skazania oraz niesłusznego stosowania środków przymusu.

Ad 1. Zgodnie z art. 30 ustawy z dnia 27.9.2013 r., jeżeli na podstawie tej ustawy nastąpiła zmiana właściwości lub składu sądu, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji orzeka sąd dotychczas właściwy lub w dotychczasowym składzie. Oznacza to, że **wszystkie postępowania toczące się w pierwszej instancji w dniu 1.7.2015 r. mogą być nadal prowadzone przed sądem w dotychczasowym składzie trzech sędziów zawodowych**. Podobnie, w sprawach już zawisłych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, a dotyczących roszczeń wynikających z niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania, nadal może prowadzić postępowanie **sąd okręgowy właściwy ze względu na miejsce, w którym nastąpiło zwolnienie tymczasowo aresztowanego**.

Ad 2. Przepisy intertemporalne noweli wrześniowej nie zawierają unormowania, które wyłączałoby natychmiastowe stosowanie przepisów k.p.k. modyfikujących model procesu karnego do spraw zainicjowanych wnioskiem złożonym przed dniem 1.7.2015 r. Przepis art. 36 pkt 1 i 2 noweli wrześniowej wyraźnie wyłącza stosowanie przepisów wyznaczających nowy model procesu (określanych dalej mianem „pakietu kontradiktoryjnego”)¹³⁸ jedynie w sprawach, w których przed dniem 1.7.2015 r. wniesiono do sądu akt oskarżenia. Wyłączenie to dotyczy całego postępowania, aż do jego prawomocnego zakończenia. Podobnego wyłączenia nie przewidziano dla spraw zainicjowanych wnioskiem o odszkodowanie i zadośćuczynienie. Z drugiej strony nowela wrześniowa statuuje zasadę natychmiastowego stosowania przepisów nowych (art. 27) oraz stanowi, że w razie wątpliwości, czy stosować prawo dotychczasowe, czy przepisy zmienione tą nowelą, stosuje się przepisy nowe (art. 29).

¹³⁸ Są to następujące przepisy k.p.k. wymienione w art. 36 pkt 1 i 2 noweli wrześniowej: art. 168a, art. 167, art. 171 § 2, art. 366 § 1, art. 370, art. 389, art. 391, art. 397, art. 401 § 1, art. 427, art. 433 § 1, art. 434, art. 437 § 2, art. 443, art. 447, art. 452 oraz art. 454.

Chociaż art. 36 pkt 1 i 2 noweli wrześniowej wyłącza stosowanie nowych przepisów „pakietu kontradiktoryjnego” jedynie w stosunku do postępowań zainicjowanych aktem oskarżenia, to należy przyjąć, że przepis ten odnosi się również do postępowań sądowych wszczętych na podstawie skarg stanowiących surogat oskarżenia, np. wniosku o warunkowe umorzenie postępowania wniesionego do sądu przed 1.7.2015 r. czy wniosku o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym. Wydaje się, że te same względy (jak chociażby potrzeba zapewnienia spójności modelu procedowania w obu instancjach sądowych) przemawiają za przyjęciem, iż art. 36 pkt 1 i 2 noweli wrześniowej stosuje się również do postępowań w przedmiocie wniosku o odszkodowanie, rozpoczętych przed dniem 1.7.2015 r. Trzeba jednak uczciwie przyznać, że dopuszczalna jest odmienna wykładnia, zgodnie z którą wyłączenie stosowania „pakietu kontradiktoryjnego” nie dotyczy postępowania uregulowanego w rozdziale 58 k.p.k.

Ad 3. Zgodnie z art. 40 noweli wrześniowej, jeżeli orzeczenie dające podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia według nowego brzmienia rozdziału 58 k.p.k. zostało wydane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy i na podstawie przepisów dotychczasowych roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienie nie mogło być dochodzone w postępowaniu karnym lub cywilnym, **przedawnienie tego roszczenia w rozumieniu art. 555 k.p.k. następuje nie wcześniej niż po upływie 3 lat od dnia wejścia w życie noweli wrześniowej, tj. z dniem 1.7.2018 r. Roszczenie jednak nie przysługuje, jeżeli orzeczenie zostało wydane wcześniej niż 3 lata przed dniem wejścia w życie noweli wrześniowej, tj. przed dniem 1.7.2012 r.** Przepis art. 40 ust. 2 noweli wrześniowej nakazuje stosować tę regułę odpowiednio do roszczeń związanych z zatrzymaniem.

W praktyce trudności może przysporzyć ustalenie, czy dane roszczenie przed dniem 1.7.2015 r. nie mogło być dochodzone w postępowaniu zarówno karnym, jak i cywilnym. Jak już wspomniano, w orzecznictwie sądów cywilnych przyjmuje się, że roszczenia odszkodowawcze nieobjęte rozdziałem 58 k.p.k. mogą być dochodzone przed sądami cywilnymi na podstawie ogólnych reguł odpowiedzialności Skarbu Państwa, określonych w Kodeksie cywilnym. W piśmiennictwie wskazuje się, że ten przepis intertemporalny może znaleźć zastosowanie np. do roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie wynikających z wykonania kary, której wykonanie niesłusznie zarządzone na podstawie art. 75 § 1 k.k., uznanego zakresowo za niezgodny z Konstytucją RP wyrokiem TK z dnia 17.7.2013 r. (SK 9/10)¹³⁹. Według tego poglądu dopuszczalne jest wznowienie postępowania w przedmiocie zarządzenia wykonania kary w trybie przewidzianym w art. 540 § 2 k.p.k., jeżeli zarządzenie to nastąpiło na podstawie niekonstytucyjnej treści normatywnej art. 75 § 1 k.k., pomimo że art. 75 § 1 k.k.

¹³⁹ OTK – A 2013, nr 6, poz. 79.

nadal obowiązywał z powodu zawarcia w wyroku TK klauzuli odraczającej utratę mocy obowiązującej tego przepisu. Zwraca się uwagę, że wznowienie takich postępowań na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. mogłoby skutkować uznaniem, że zarządzona kara była wykonana niesłusznie w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k. Wobec tego art. 40 ust. 1 noweli wrześniowej otwiera drogę do dochodzenia roszczeń wynikających z niesłusznego wykonania takich kar aż do dnia 1.7.2018 r.¹⁴⁰

W orzecznictwie wskazuje się, że norma intertemporalna wyrażona w art. 40 noweli wrześniowej dotyczy roszczeń o odszkodowanie oraz o zadośćuczynienie, związanych ze stosowaniem środków przymusu innych aniżeli tymczasowe aresztowanie i zatrzymanie, za które k.p.k., w brzmieniu obowiązującym przed 1.7.2015 r., nie przewidywał możliwości dochodzenia odszkodowania ani zadośćuczynienia¹⁴¹.

Do postępowania w przedmiocie wniosku o odszkodowanie odnosi się ponadto art. 41 noweli wrześniowej, zgodnie z którym „jeżeli fałszywe zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa lub fałszywe wyjaśnienia zostały złożone przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, do oceny zasadności roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie w rozumieniu rozdziału 58 ustawy, o której mowa w art. 1 niniejszej ustawy, stosuje się przepis art. 553 § 1 tej ustawy w brzmieniu dotychczasowym”.

¹⁴⁰ Por.: A. Barczak-Oplustil, *Wznowienie postępowania karnego na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. Uwagi na marginesie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 17 lipca 2013 r. (SK 9/10) oraz uchwały Sądu Najwyższego z 27 marca 2014 r. (I KZP 30/13)*, CZPKiNP 2014, z. 2, s. 25–26.

¹⁴¹ Por.: uzasadnienie wyroku SA w Krakowie z 27.8.2015 r., II AKa 131/15, opublikowanego na portalu orzeczeń sądów powszechnych pod adresem: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/15200000001006_II_AKa_000131_2015_Uz_2015-08-27_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/15200000001006_II_AKa_000131_2015_Uz_2015-08-27_001).

Rozdział IV. Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych

1. Ogólna charakterystyka wprowadzonych zmian

Zmiany przepisów Kodeksu postępowania karnego – czy to dokonane na mocy ustawy z dnia 27.9.2013 r., czy też ustawy z dnia 20.2.2015 r. – nie ominęły postępowania w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych. W znacznej mierze są one konsekwencją rozwiązań w przyjętym nowym modelu procesu karnego, w tym przede wszystkim regulacji odnoszących się do określonych gwarancji zapewnianych oskarżonemu, a związanych z przysługującymi mu uprawnieniami, jak choćby np. prawem do informacji, bądź też stanowią swoisty wyraz nadania ram prawnych ukształtowanej dotychczas praktyce. Nadto, nowelizacja niektórych z przepisów zamieszczonych w Dziale XIII Kodeksu postępowania karnego pozostaje w ścisłym związku ze zmianami wprowadzonymi z dniem 1.7.2015 r. w Kodeksie karnym.

Przeważająca większość znowelizowanych przepisów odnosi się do regulacji obowiązujących w relacjach z państwami członkowskimi Unii Europejskiej opartych o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń. Nie brak przy tym i całkowicie nowych unormowań, dodanych do Kodeksu postępowania karnego, które weszły w życie w dniu 1.7.2015 r.

Dodatkowo omówione zostały przepisy rozdziału 66j i 66k dotyczące europejskiego nakazu ochrony, który jest kolejnym instrumentem współpracy międzynarodowej w sprawach karnych funkcjonującym w obszarze państw członkowskich UE, opartym o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń. Jego podstawę prawną stanowi Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13.12.2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony.¹⁴²

Zgodnie z treścią art. 2 pkt 1 Dyrektywy „europejski nakaz ochrony” oznacza decyzję o środku ochrony, którą wydał organ sądowy lub równoważny organ

¹⁴² Dz. Urz. UE L 338/2.

w państwie członkowskim i na podstawie której organ sądowy lub równoważny organ w innym państwie członkowskim stosuje środek lub wszelkie środki zgodnie z własnym prawem krajowym, by dalej chronić osobę podlegającą ochronie.

W wyniku implementacji Dyrektywy do polskiego porządku prawnego, co nastąpiło w dniu 11.1.2015 r. na podstawie ustawy z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r., poz. 21), w Kodeksie postępowania karnego znalazły się kolejne rozdziały: 66j oraz 66k poświęcone europejskiemu nakazowi ochrony (ENO), z których rozdział 66j (art. 611w k.p.k. – art. 611wc k.p.k.) reguluje kwestie związane z wystąpieniem do państwa członkowskiego UE o wykonanie europejskiego nakazu ochrony, zaś rozdział 66k (art. 611wd k.p.k. – art. 611wj k.p.k.) odnosi się do wystąpienia państwa członkowskiego UE o wykonanie europejskiego nakazu ochrony.

2. Zatrzymanie w oparciu o dane z bazy INTERPOL-u

Dodany ustawą nowelizującą z dnia 27.9.2013 r. przepis art. 605a k.p.k. stanowi samodzielną podstawę zatrzymania osoby, której dane zostały zamieszczone w bazie danych Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej (Interpol). Umożliwia zatrzymanie osoby ściganej w oparciu o informacje o poszukiwaniu zamieszczone w bazie danych Interpolu do czasu przekazania przez właściwy organ państwa obcego wniosku o aresztowanie dla celów postępowania ekstradycyjnego albo wniosku o aresztowanie połączonego z wnioskiem o ekstradycję. Przyjęta regulacja stanowi rozwiązanie analogiczne do rozwiązania obowiązującego w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej w ramach funkcjonowania Systemu Informacyjnego Schengen (SIS). Umieszczenie danych osoby na liście osób poszukiwanych przez Interpol poprzez wydanie listu gończego (tzw. *red notice*) jest równoznaczne z istnieniem uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa lub wcześniejszym pociągnięciem osoby do odpowiedzialności karnej.

W celu zapewnienia określonych gwarancji osobie zatrzymanej w omawianym trybie w związku z postępowaniem ekstradycyjnym przepis nakazuje stosowanie przepisów art. 244–246 oraz art. 248 k.p.k. (art. 605a zd. 2).

3. Europejski nakaz aresztowania

Przed dokonaną z dniem 1.7.2015 r. nowelizacją przepis art. 607b k.p.k., określający tzw. **negatywne przesłanki do wydania europejskiego nakazu aresztowania (ENA)**, ograniczał je wyłącznie do zagrożenia ustawowego czynu zarzucanego osobie ściganej (pkt 1) oraz wymiaru orzeczonej wobec osoby ściganej kary pozbawienia wolności lub środka polegającego na pozbawieniu wolności (pkt 2). W praktyce jednak polskie sądy, rozważając

celowość zainicjowania poszukiwań osób ściganych na podstawie ENA, poza wskazanymi przesłankami niedopuszczalności wydania nakazu, brały ponadto pod uwagę zasadę proporcjonalności, słusznie upatrując w niej niejako podstawowy warunek do wszczęcia poszukiwań w trybie ENA. Było to o tyle zrozumiałe, że po pierwsze, wykonanie nakazu łączyło się z poważnymi konsekwencjami dla osoby poszukiwanej, tu: w postaci ograniczenia wolności fizycznej tej osoby i swobody jej przemieszczania się, po drugie zaś, generowało znaczne koszty wynikające przede wszystkim z konieczności angażowania organów państw obcych. Wsparciem dla takiej coraz powszechniejszej praktyki było ponadto stanowisko prezentowane w „Europejskim podręczniku: Jak wystawiać europejski nakaz aresztowania”¹⁴³, wyrażające się w konieczności „rozpatrzenia proporcjonalności” działania polegającego na podjęciu decyzji o wydaniu nakazu, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. wagi przestępstwa, możliwości zatrzymania podejrzanego oraz prawdopodobnego wymiaru kary w przypadku uznania osoby poszukiwanej za winną domniemanego przestępstwa. Jednocześnie podkreślano, że nie należy optować za wydaniem nakazu, gdy tymczasowe aresztowanie nie jest w danym przypadku proporcjonalnym, możliwym i adekwatnym środkiem przymusu.

Dostrzegając potrzebę jednolitego uregulowania problemu, ustawodawca zdecydował się nadać **zasadzie proporcjonalności** rangę ustawową, łącząc ją z pojęciem interesu wymiaru sprawiedliwości jako podstawowego warunku dopuszczalności wydania ENA. Zgodnie więc ze znowelizowanym brzmieniem art. 607b k.p.k. **wydanie nakazu jest niedopuszczalne, jeśli nie wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości.** Oznacza to, że przed podjęciem decyzji w przedmiocie poszukiwań osoby ściganej na podstawie ENA, sąd winien zbadać, czy w danej sprawie zostały spełnione tzw. przesłanki pozytywne, określone w art. 607a k.p.k., a następnie ustalić, czy jednocześnie nie występuje którakolwiek z przesłanek negatywnych wymienionych w art. 607b pkt 1 i 2 k.p.k. Dopiero pozytywna odpowiedź, wyrażająca się w stwierdzeniu istnienia przesłanek pozytywnych i jednoczesnym braku przesłanek negatywnych, uprawnia do dalszej analizy okoliczności konkretnej sprawy, a w konsekwencji do stwierdzenia, czy interes wymiaru sprawiedliwości wymaga wydania nakazu, czy też interes wymiaru sprawiedliwości temu się sprzeciwia.

Nowelizacja przepisu **art. 607k k.p.k.** polega na dodaniu nowej jednostki redakcyjnej w postaci **§ 2a, określającej samodzielłą przesłankę do zatrzymania osoby ściganej na podstawie ENA, jaką jest wpis do SIS.** Przyjęta

¹⁴³ Zob.: *Europejski podręcznik: Jak wystawiać europejski nakaz aresztowania*, Rada Unii Europejskiej, Bruksela, 17.12.2010 r., 17195/1/10, COPEN 275/EJN 72, Eurojust 139.

regulacja obowiązuje wyłącznie w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi UE i jest podobna do tej, którą w odniesieniu do ekstradycji normuje przepis art. 605a k.p.k. Podobnie więc, jak w przypadku zatrzymania osoby ściganej w trybie art. 605a k.p.k., ustawodawca nakłada obowiązek stosowania art. 244–246 k.p.k. oraz art. 248 k.p.k. względem osoby zatrzymanej na podstawie wpisu do SIS.

Artykuł 607I § 4 k.p.k. pierwotnie został wprowadzony do Kodeksu postępowania karnego nowelą wrześniową z mocą obowiązującą od dnia 2.6.2014 r. Zawarto w nim delegację dla Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia wzoru pouczenia o uprawnieniach przysługujących osobie ściganej na podstawie ENA. Stosowne rozporządzenie wydano dnia 27.5.2014 r.¹⁴⁴

Na mocy ustawy nowelizującej z dnia 20.2.2015 r. przepis art. 607I § 4 k.p.k. został z dniem 1.7.2015 r. znowelizowany w ten sposób, że **słowo „pełnomocnika” zastąpiono słowem „obrońcy”**. W konsekwencji dokonanych zmian doszło do wydania przez Ministra Sprawiedliwości nowego rozporządzenia wykonawczego w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania z dnia 11.6.2015 r.¹⁴⁵, które również weszło w życie w dniu 1.7.2015 r., stwierdzając jednocześnie utratę mocy obowiązującej rozporządzenia z dnia 27.5.2014 r.

Instytucja tzw. przekazania warunkowego, wyrażająca się w zastrzeżeniu, iż w razie skazania osoby ściganej na karę pozbawienia wolności lub orzeczenia innego środka polegającego na pozbawieniu wolności, osoba taka zostanie odesłana na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po prawomocnym zakończeniu postępowania w państwie wydania nakazu europejskiego do chwili nowelizacji:

- miała zastosowanie wyłącznie do osoby ściganej będącej albo obywatelem polskim, albo osoby korzystającej w Polsce z prawa azylu, a nadto
- nie była uzależniona od woli osoby ściganej.

Jak bowiem podkreślano w orzecznictwie, przepis art. 607t § 1 k.p.k. nie stanowił przesłanki do odmowy wykonania europejskiego nakazu aresztowania, a jedynie adresowany do polskiego sądu wymóg, aby w przypadku wykonania nakazu wobec obywatela polskiego lub osoby, która korzysta w Rzeczypospolitej Polskiej z prawa azylu, przekazanie takie następowało pod warunkiem, że osoba ta będzie odesłana na terytorium Polski po prawomocnym zakończeniu postępowania.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Dz. U. z 2014 r., poz. 740.

¹⁴⁵ Dz. U. z 2015 r., poz. 874.

¹⁴⁶ Zob. postanowienia SN: z 12.9.2012 r., V KK 238/12, OSNKW 2013, nr 1, poz. 4; z 12.9.2012 r., V KK 232/12, KZS 2012, nr 11, poz. 47.

W wyniku dokonanej z dniem 1.7.2015 r. zmiany przepisów, **przekazanie warunkowe** w trybie znowelizowanego art. 607t § 1 k.p.k. **jest możliwe jedynie wówczas, gdy osoba ścigana wyrazi zgodę na jej odesłanie na terytorium Polski po prawomocnym zakończeniu postępowania w państwie wydania nakazu.** Bez zmiany pozostaje natomiast przesłanka odnosząca się do samej osoby ściganej, a więc musi to być obywatel Polski albo osoba korzystająca w RP z prawa azylu. Niewątpliwie przyjęta regulacja jest wyrazem uszanowania przez polskiego ustawodawcę woli osoby ściganej, która nie zawsze musi być zainteresowana powrotem do Polski po prawomocnym ukończeniu postępowania w państwie wydania nakazu, co z kolei oznacza brak podstaw, by tylko z powodu obywatelstwa polskiego osoby ściganej czy faktu, że osoba ścigana korzysta w RP z prawa azylu, uzależniać fakt wykonania nakazu od spełnienia warunku odesłania tej osoby na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Dokonana z mocy przepisów ustawy z dnia 27.9.2013 r. zmiana brzmienia art. 607t § 1 k.p.k. począwszy od dnia 1.7.2015 r., wpisuje się w unormowanie art. 53 tej ustawy, zgodnie z którym, jeżeli obywatel polski lub osoba korzystająca w Rzeczypospolitej Polskiej z prawa azylu została przekazana na podstawie ENA wydanego w celu ścigania pod warunkiem odesłania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po prawomocnym zakończeniu postępowania w państwie wydania ENA, a postępowanie w tym państwie zostanie zakończone przed dniem 5.12.2016 r., odesłanie takiej osoby może nastąpić tylko za jej zgodą.

4. Zmiana w zakresie adresata informacji związanych z wykonywaniem orzeczenia (art. 607zm § 5 k.p.k.)

Nowelizacja art. 607zm k.p.k. polega na zmianie wcześniejszego brzmienia § 5 wskazanego przepisu, który do dnia 1.7.2015 r. zawierał nieprawidłowe sformułowania odnoszące się do adresata informacji związanych z wykonaniem w Polsce orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim UE w celu zapewnienia prawidłowego toku postępowania i nakładającego na osobę, przeciwko której w państwie tym prowadzone jest postępowanie karne, obowiązek, o jakim mowa w art. 607zh k.p.k. Zmiana redakcyjna polega na zastąpieniu słowa „wykonania” słowem „wydania”. Nie może bowiem budzić najmniejszych wątpliwości okoliczność, iż zawarta w art. 607zm § 5 k.p.k. delegacja ustawowa dla Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia wzoru zaświadczenia, o którym mowa w art. 607zm § 2 k.p.k., związana jest z zaświadczeniem (i zawartymi tam informacjami) przekazywanym państwu wydania orzeczenia, nie zaś państwu jego wykonania.

5. Zmiany w przepisach dotyczących wystąpienia państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia dotyczącego grzywny, nawiązki, świadczenia pieniężnego lub orzeczenia zasądzającego od sprawcy koszty procesu

Nowelizacja art. 611fa k.p.k. wyraża się w zmianach redakcyjnych dotychczasowego brzmienia § 1 i § 7 przepisu, stanowiąc wyraz konsekwencji dokonanej z mocy ustawy z dnia 20.2.2015 r. zmiany przepisu art. 39 k.k. poprzez m.in. wykreślenie nawiązki z katalogu środków karnych i nadanie jej statusu środka kompensacyjnego (zob. rozdział Va Kodeksu karnego).

Ponieważ w wyniku dokonanych z dniem 1.7.2015 r. zmian przepisów Kodeksu postępowania karnego doszło m.in. do uchylecia dotychczasowych unormowań umożliwiających pokrzywdzonemu występować w sprawie w charakterze powoda cywilnego i wniesienie powództwa cywilnego, zasadnym jest stwierdzenie, że w obecnym stanie prawnym nawiązka w rozumieniu art. 611fa § 1 k.p.k. oznacza środek kompensacyjny unormowany w art. 46 § 2, art. 47§ 1 i 2, art. 57a § 2, art., 212 § 3, art. 216 § 4 oraz art. 290 § 2 Kodeksu karnego, przy czym jednocześnie bez znaczenia pozostaje okoliczność, czy orzeczono ją na rzecz pokrzywdzonego, czy też innego podmiotu wskazanego w wymienionych przepisach.

Także nowe brzmienie przepisów art. 611fb § 3 k.p.k. i art. 611fd § 2 k.p.k. pozostaje w związku ze zmianami dokonanymi w Kodeksie karnym, nowelą łutową, a więc zmianą statusu instytucji nawiązki, która ze środka karnego przekształciła się w środek kompensacyjny.

6. Zmiany w przepisach regulujących wystąpienie o wykonanie kary – art. 611u § 1 k.p.k. i art. 611uh § 3 k.p.k.

Swoje nowe brzmienie przepis art. 611u § 1 k.p.k. zawdzięcza ustawie z 20.2.2015 r., pozostając w ścisłym związku z nowelizacją przepisów Kodeksu karnego.

Po nowelizacji, **możliwość wykonania w innym państwie członkowskim w trybie art. 611u k.p.k. orzeczeń wydanych przez polski sąd wobec obywatela polskiego lub cudzoziemca odnosi się zatem do:**

- a) wyroku skazującego, którym sprawcy wymierzono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i jednoczesnym nałożeniem jednego lub wielu obowiązków, polegających na: informowaniu sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby, łożeniu na utrzymanie innej osoby, wykonywaniu pracy zarobkowej, nauce lub przygotowaniu

się do zawodu, powstrzymaniu się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, poddaniu się terapii uzależnień, poddaniu się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji, uczestnictwie w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, powstrzymaniu się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, powstrzymaniu się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób, innym stosownym postępowaniu w okresie próby (art. 72 § 1 pkt 1, 3–7a i 8 k.k.), ewentualnie orzeczono świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 k.k. albo zobowiązano sprawcę do naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody w całości albo w części (art. 72 § 2 k.k.) oraz gdy oddano sprawcę pod dozór (art. 73 k.k.), jak również gdy orzeczono środek kompensacyjny (art. 46 § 1 i 2 k.k.);

- b) wyroku skazującego na karę ograniczenia wolności, pod tym wszakże warunkiem, że orzeczenie to nakłada na sprawcę obowiązek uiszczenia środka kompensacyjnego (art. 46 § 1 i 2 k.k.) lub obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k. (art. 34 § 1a pkt 3 k.k.) bądź art. 72 § 1 pkt 3 k.k. (art. 34 § 3 k.k.);
- c) postanowienia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z jednoczesnym nałożeniem jednego lub wielu obowiązków wymienionych w pkt a), ewentualnie połączonego z oddaniem skazanego w okresie próby pod dozór kuratora (art. 159 § 1 k.k.w. w zw. z art. 72 § 1 k.k.);
- d) wyroku lub postanowienia o warunkowym umorzeniu postępowania karnego z jednoczesnym oddaniem pod dozór kuratora lub instytucji publicznej (art. 67 § 2 k.k.) bądź nałożeniem jednego lub wielu obowiązków polegających na: informowaniu sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby, łożeniu na utrzymanie innej osoby, powstrzymaniu się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, terapii uzależnień, poddaniu się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji, uczestnictwie w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, powstrzymaniu się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, powstrzymaniu się od kontaktowania się w określony sposób z pokrzywdzonym lub innymi osobami lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (art. 72 § 1 pkt 1, 3, 5–6b, 7a k.k. w zw. z art. 67 § 3 k.k.);
- e) wyroku, na mocy którego orzeczono samoistny środek karny wskazany w art. 39 pkt 2–2d k.k.

Z kolei aktualne brzmienie znowelizowanego przepisu art. 611uh § 3 k.p.k. sprowadza się do poprawienia jego dotychczasowej wersji poprzez zastąpienie słowa „postanowienie” słowem „postępowanie”. Niewątpliwie bowiem użyte przed zmianą w zd. 3 art. 611uh § 3 k.p.k. sformułowanie było nieprawidłowe,

sকoro konsekwencją wyrażenia przez właściwy polski sąd zgody na cofnięcie wystąpienia, o którym mowa w art. 611ud § 1 k.p.k. jest „umorzenie postępowania wykonawczego”, a nie „umorzenie postanowienia wykonawczego”.

7. Wystąpienie do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony

7.1. Tryb postępowania

Przepis art. 611w k.p.k. określa zasady postępowania odnoszące się do wydania przez polski sąd lub prokuratora europejskiego nakazu ochrony (ENO). **Warunkiem wydania ENO jest spełnienie kumulatywne następujących przesłanek:**

- polski sąd lub prokurator orzekł lub wykonuje środek zapobiegawczy, środek karny lub obowiązek związany z poddaniem sprawcy próbie, polegający na powstrzymaniu się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, lub kontaktowania się z określonymi osobami, lub zbliżania się do określonych osób;
- pokrzywdzony złożył wniosek o wykonanie środka lub obowiązku w państwie członkowskim UE (chodzi o to państwo, w którym pokrzywdzony przebywa lub co do którego pokrzywdzony oświadczył, że zamierza tam przebywać);
- wykonanie środka lub obowiązku w innym państwie członkowskim UE jest niezbędne dla ochrony praw pokrzywdzonego.

Wydanie ENO jest fakultatywne.

7.2. Skutki wystąpienia o wykonanie europejskiego nakazu ochrony

W przepisie **art. 611wa k.p.k.** uregulowano następstwa wystąpienia do właściwego sądu lub innego organu państwa członkowskiego UE o wykonanie ENO. W razie bowiem stosownego wystąpienia nie dochodzi do wstrzymania wykonywania środka lub obowiązku, o którym mowaw art. 611w k.p.k. Przyjęte przez polskiego ustawodawcę rozwiązanie jest potwierdzeniem ogólnej zasady wyrażonej w Dyrektywie, zgodnie z którą wszelkie decyzje odnoszące się do kwestii merytorycznych wykonywanego środka ochrony należą do kompetencji wyłącznych właściwych organów w państwie wydania nakazu.

7.3. Obowiązek zawiadomienia z art. 611wb k.p.k.

Przepis **art. 611wb k.p.k.** odnosi się do spoczywającego na polskim sędzieu lub prokuratorze obowiązku niezwłocznego zawiadomienia właściwego sądu (organu) państwa członkowskiego UE o zmianie lub uchyleniu środka lub obowiązku, o którym mowa w art. 611w k.p.k. Określa ponadto sposób przekazania

takiego zawiadomienia, powielając rozwiązania obowiązujące we współpracy z państwami członkowskimi UE, poprzez użycie urządzeń służących do automatycznego przesyłania danych, w sposób umożliwiający stwierdzenie autentyczności przekazanych dokumentów.

7.4. Niezaskarżalność postanowienia w przedmiocie europejskiego nakazu ochrony

Przepis **art. 611wc k.p.k.** stanowi, iż na wydane przez polski sąd lub prokuratora postanowienie w przedmiocie ENO nie przysługuje zażalenie. Bez znaczenia jest przy tym, czy orzeczenie ma charakter pozytywny (o wydaniu ENO), czy też negatywny (o odmowie wydania ENO). Rozwiązanie, o jakim mowa w art. 611wc k.p.k., nie odbiega od podobnych regulacji z zakresu wzajemnego uznawania orzeczeń, a to z tego powodu, że postanowienie w przedmiocie ENO ma charakter wtórny, jako swoista konsekwencja wydanego już orzeczenia nakładającego na sprawcę obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach bądź kontaktowania się z określonymi osobami lub zbliżania się do określonych osób.

8. Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony

8.1. Tryb postępowania

W przepisie **art. 611wd k.p.k.** unormowano tryb postępowania w przypadku wystąpienia przez państwo członkowskie UE o wykonanie w Polsce ENO, w tym m.in. określając organ uprawniony do wykonania nakazu, jak i wskazując ogólną zasadę, wyrażającą się w stosowaniu przepisów prawa polskiego podczas wykonywania nakazu.

Zgodnie z przyjętym rozwiązaniem **podmiotem właściwym do wykonania ENO jest prokurator**. O tym, jaki prokurator winien wykonać nakaz, decyduje miejsce pobytu osoby podlegającej ochronie – „nakaz podlega wykonaniu przez **prokuratora właściwego miejscowo ze względu na miejsce pobytu osoby podlegającej ochronie**”.

Wykonanie nakazu następuje w oparciu o unormowania prawa polskiego, z wyjątkami przewidzianymi w rozdziale 66k k.p.k. Nakaz (jego formularz) podlega kontroli formalnej pod kątem ustalenia m.in. czy nakaz zawiera informacje umożliwiające jego prawidłowe wykonanie, jak również czy do nakazu zostało dołączone orzeczenie (lub jego odpis poświadczony za zgodność z oryginałem) nakładające na osobę, przeciwko której jest lub było prowadzone postępowanie karne, obowiązek polegający na powstrzymaniu się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach bądź kontaktowania się z określonymi osobami lub zbliżania się do określonych osób.

Przepis **art. 611we k.p.k.** pełni dwojaką funkcję. Po pierwsze, **precyzuje zasady postępowania w przypadku** wystąpienia o wykonanie w Polsce ENO, **gdy przekazane informacje** potrzebne do podjęcia decyzji w tym zakresie **są niekompletne** (§ 1). Po drugie zaś, **reguluje sposób adaptacji środka ochrony** w oparciu o przepisy prawa polskiego (§ 2).

W przypadku stwierdzenia, że państwo wydania ENO nie przekazało jednocześnie wszystkich informacji potrzebnych do podjęcia decyzji w przedmiocie wykonania nakazu, obowiązkiem polskiego prokuratora jest wezwanie właściwego sądu (organu) zagranicznego do uzupełnienia tych informacji. Ważne jest przy tym jednocześnie określenie terminu, w jakim żądane informacje winny być przekazane, ponieważ bezskuteczny upływ tego terminu skutkuje koniecznością wydania orzeczenia w przedmiocie wykonania nakazu w oparciu o informacje przekazane pierwotnie (art. 611we § 1 k.p.k.). Jeżeli natomiast okaże się, że rodzaj albo sposób wykonania obowiązków nałożonych na osobę, o której mowa w art. 611wd § 1 k.p.k., są nieznanne ustawie, prokurator jest zobligowany do ich określenia według prawa polskiego, z jednoczesnym uwzględnieniem różnic na korzyść tej osoby (art. 611we § 2 k.p.k.).

8.2. Zażalenie na postanowienie w przedmiocie wykonania europejskiego nakazu ochrony

Przepis art. 611wf k.p.k. odnosi się do trybu orzekania w przypadku wniesienia **zażalenia** na postanowienie prokuratora w przedmiocie wykonania ENO, w tym także uprawnienia do udziału w posiedzeniu wyznaczonym w celu jego rozpoznania (§ 1).

Podmiotem właściwym do rozpoznania wskazanego środka odwoławczego jest **sąd rejonowy, w którego okręgu zapadło zaskarżone postanowienie**.

W § 2 określono natomiast **zasadę nakazującą prokuratorowi niezwłoczne przystąpienie do wykonania nakazu**.

8.3. Przesłanki odmowy wykonania europejskiego nakazu ochrony

Podobnie, jak w przypadku pozostałych instrumentów współpracy w obszarze państw członkowskich UE opartych o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń, sformułowano **przesłanki – podstawy do odmowy wykonania ENO**.

Paragraf 1 art. 611wg k.p.k. odnosi się do przesłanki **o charakterze obligatoryjnym**, natomiast § 2 w pkt. 1–9 wymienia przesłanki **o charakterze fakultatywnym**.

Warto jednocześnie odnotować, iż jakkolwiek podstawę do obligatoryjnej odmowy wykonania nakazu stanowi ustalenie, że osoba podlegająca ochronie nie przebywa na terytorium Polski, to jednak okoliczność tego rodzaju

nie będzie miała znaczenia dla rozstrzygnięcia, jeżeli jednocześnie zaistnieją podstawy do uznania, że osoba podlegająca ochronie zamierza w Polsce przebywać – pod warunkiem wszakże, że nie wystąpią okoliczności wymienione w § 2.

8.4. Zaprzestanie wykonywania europejskiego nakazu ochrony

Przepis art. 611^wh k.p.k. określa sposób postępowania polskiego prokuratora w razie otrzymania informacji o tym, że:

- ENO nie podlega dalszemu wykonaniu (§ 1);
- doszło do zmiany obowiązku nałożonego na osobę, przeciwko której jest lub było prowadzone postępowanie karne (§ 3).

Nadto reguluje konsekwencje braku możliwości dalszego wykonywania ENO z przyczyn natury faktycznej lub prawnej (§ 2).

8.5. Obowiązek informowania z art. 611^wi k.p.k.

Najogólniej rzecz ujmując, przepis art. 611^wi k.p.k. normuje obowiązek informowania właściwego sądu lub innego organu państwa wydania ENO o treści określonych orzeczeń (wymienionych wprost), jakie wydano w Polsce w odniesieniu do nakazu (§ 1), jak również o wszelkich okolicznościach mających wpływ na wykonanie nakazu, w szczególności o naruszeniu nałożonego obowiązku (§ 2). Zawiadomienie o naruszeniu tego obowiązku winno nastąpić w formie odpowiedniego zaświadczenia.

W sytuacji naruszenia nałożonego obowiązku prokurator może albo osobiście, albo poprzez zlecenie Policji, sprawdzić fakty w tym zakresie. Nadto – za zgodą osoby podlegającej ochronie – może wystąpić do właściwego komendanta Policji z wnioskiem o zastosowanie środków ochrony i pomocy przewidzianych w ustawie z dnia 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (§ 3). Jeżeli natomiast ustaną przyczyny nałożenia obowiązku lub też powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie lub zmianę, prokurator może wystąpić do właściwego sądu (organu) państwa wydania nakazu o jego uchylenie lub zmianę (§ 4).

Przekazywanie określonych informacji oraz wystąpienie o zmianę lub uchylenie ENO może nastąpić przy użyciu urządzeń służących do automatycznego przesyłania danych, w sposób umożliwiający stwierdzenie autentyczności przekazanych dokumentów (§ 5).

W § 6 zamieszczono delegację dla Ministra Sprawiedliwości do określenia, w drodze rozporządzenia, wzoru zaświadczenia, o którym mowa w § 2.

Stosowne rozporządzenie wydano 13.1.2015 r.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷ Dz. U. z 2015 r., poz. 124.

8.6. Koszty związane z wykonaniem europejskiego nakazu ochrony

Przepis **art. 611 w j. k.p.k.** określa zasadę, zgodnie z którą **koszty związane z wykonaniem ENO w Polsce ponosi Skarb Państwa**. Pamiętać jednocześnie należy, iż reguła tego rodzaju nie odnosi się do kosztów powstałych na terytorium państwa wydania nakazu, gdyż one obciążają wyłącznie to państwo.

Zakończenie

Przedstawione zmiany odnoszące się do środków zaskarżenia mają wieloaspektowy charakter. W zakresie postępowania odwoławczego dotyczą kontroli odwoławczej, granic orzekania, postępowania dowodowego. Stanowią one refleks zwiększonej kontrydoryjności postępowania przed sądem pierwszej instancji. Wiodącym ich motywem jest ograniczenie możliwości uruchomienia środków zaskarżenia w celu wyegzekwowania podjęcia przez sąd czynności dowodowych z urzędu. W tym celu wprowadzone zostały bariery zabezpieczające na poziomie postępowania drugoinstancyjnego i nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Zachowano w ten sposób wewnętrzną spójność przyjętych rozwiązań normatywnych. Na poziomie postępowania odwoławczego chodzi tu o prekluzję dowodową (art. 427 § 3 k.p.k.) i zakaz stawiania zarzutów odwoławczych o charakterze dowodowym (art. 427 § 4 k.p.k.). W postępowaniu kasacyjnym wyłączono natomiast dopuszczalność postawienia w kasacji przez strony zarzutu naruszenia art. 440 k.p.k., zaś w postępowaniu wznowieniowym zawężono możliwość powoływania się na nowe fakty i dowody jako podstawę wznowienia postępowania (art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k.).

Zmiany w postępowaniu odwoławczym prowadzą również do znacznego skrócenia okresu oczekiwania na uprawomocnienie się orzeczenia. W bardzo wąskim zakresie dopuszczalne jest bowiem jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (art. 437 § 2 k.p.k.). To rozwiązanie, a także ograniczenie reguł *ne peius* (skreślenie art. 454 § 2 k.p.k.) oraz uchylenie art. 452 § 1 k.p.k. i głęboka zmiana treści art. 452 § 2 k.p.k. powodują, że zamiast dotychczasowego uprawnienia, sąd odwoławczy został zobowiązany do merytorycznego orzekania. Wymaga to od sędziów odwoławczych zmiany podejścia do sposobu przeprowadzania kontroli odwoławczej. Podkreślić należy także uporządkowanie zasad tej kontroli przez wprowadzenie czytelnych jej granic (art. 433 § 1 k.p.k.) oraz jednakowego wymogu dla każdego skarżącego sformułowania zarzutu odwoławczego (art. 427 § 1 k.p.k.). Niemniej jednak pozostawiono – w oparciu o dotychczasowe podstawy – obowiązek przeprowadzenia z urzędu kontroli odwoławczej poza granicą zaskarżenia i zarzutami odwoławczymi.

W szerokim zakresie wprowadzono zmiany dotyczące odszkodowania za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, rozszerzając podstawy ich uzyskania. W szczególności chodzi tu o odszkodowanie za niesłuszne oskarżenie, jeżeli wobec oskarżonego wykonane zostały środki przymusu (art. 552a § 1 k.p.k.).

Zmiany w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego mają charakter porządkujący, a także dostosowawczy do nowych zasad orzekania kary łącznej wynikających z Kodeksu karnego. Zakres i doniosłość zmian świadczy o głębokiej reformie procedury karnej, którą w tym opracowaniu starano się w sposób przystępny przedstawić.